

**T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI**

**©Kütüphaneler ve Yayınlar
Genel Müdürlüğü**

Eser Adı: Hayriyye

Müellifi: Nâbî

Hazırlayan: Mahmut Kaplan

Yayın Yılı: 2019

ISBN: 978-975-17-4408-1

Ana Yayın Numarası: 3652

Kültür Eserleri Dizisi- 622

Adres: Emek Mahallesi, Wilhelm Thomsen Caddesi

N0:4 06490 Çankaya/ANKARA

Telefon: +90 312 470 80 00

Faks: +90 312 470 54 71

e-posta: yaphaz@ktb.gov.tr

www.ktb.gov.tr

<http://ekitap.ktb.gov.tr>

NÂBÎ

HAYRÎYYE

Hazırlayan

Dr. Mahmut KAPLAN

Ankara

2019

GİRİŞ

HAYRİYYE

Nâbî'nin oğlu Ebu'l-Hayr Mehmet Çelebi için yazdığı *Hayriyye*, nasihat-nâme türünün edebiyatımızdaki en tanınmış örneğidir. Nâbî, *Hayriyye*'nin yazılış sebebini şöyle açıklamaktadır: “Sen âlim bir ailenin çocuğusun. Sende kötü huylardan eser yoktur. Bende olan bütün özellikler, güzellikler sende de vardır. Sende edep ve görgü yaratılıştandır. Babanın nefesi evlat üzerinde etkilidir. Kulağına küpe olsun diye gönül madeninden çıkardığım incileri nazım ipliğine dizdim.”:

Lîk o ma'nâya ki enfâs-ı peder

Eyler evlâdına te'sîr ekser

İtmek için saña âvîze-i gûş

Olmag için saña sermâye-i hûş

Kâviş-i tîşe-i endîşe ile

Kâvgâr-ı kalem-i tîşe ile

Çıkarup ma'den-i dilden yekser

Rişte-i nazma çeküp tâze güher

Eyledüm nazm-ı nasihat takrîr

Ki ide dîde-i idrâki karîr

Kisve-i nazma kodukda hâme

Eyledüm nâmını *Hayrî-nâme* (b. 93-98)

Bu beyitlerin sonuncusunda eserin gerçek adının *Hayri-nâme* olduğu anlaşılmaktadır. Ancak eser *Hayriyye* adıyla tanınmış ve kaynaklara da bu adla geçmiştir. Tespit ettiğimiz karşılaştırmalı metnin beyit sayısı 1660'tır. Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün vezniyle yazılmış olan eserin konu başlıkları da manzum olup aynı vezinledir. *Hayriyye* 35 bölümden meydana gelmiştir.

Hayriyye'nin yazılış tarihi eserde açıkça belirtilmemiştir. Nâbî aşağıdaki beyitte eserin yazılış tarihine dolayısıyla işaret etmiştir:

Çâr u pencâhda viridi seni Hak
Heft sâlinde yazıldı bu varak (b.75)

Yukarıdaki beyitten, eser yazıldığı sırada Ebulhayr'ın yedi, Nâbî'nin 61 yaşında olduğu anlaşılmaktadır. Ebulhayr'ın 1106/1694 yılında doğduğu bilindiğine göre *Hayriyye*'nin yazılış tarihi 1113/1701 olarak ortaya çıkmaktadır:

Nâbî, *Hayriyye*'yi Halep'te yazdığını aşağıdaki beyitte belirtilmiştir:

Vatanum şehri-i dil-ârâ-yı Ruhâ
Vakt-i tahrîr makarrum Şehbâ (b.76)

Hayriyye, Nâbî'nin uzun hayat tecrübesinin bir ürünüdür. *Hayriyye*'den önce yazılmış olan nasihat-nâmeler (pend-nâmeler) üzerinde yaptığımız incelemelerden, Nâbî'nin *Hayriyye*'sinin orijinal bir eser olduğu kanaatine varmış bulunuyoruz. Kısacası *Hayriyye* başka bir nasihat-nâmenin taklidi veya naziresi değildir. Aynı dine mensup olmanın, aynı değerlere bağlılığın bir sonucu olan benzerlikler, bu eserlerin birbirinden alınma olduğu anlamını taşımaz. Bu açıdan, *Hayriyye* ile Attâr'ın *Pend-nâme*'sindeki bazı öğütlerin veya bölüm başlıklarının benzer olmasından dolayı, Nâbî'nin Attâr'ı taklit ettiği sonucuna varmak isabetli olmaz. *Hayriyye* hakkında bir bitirme tezi hazırlayan Recai Karaca, "Attâr'ın *Pend-nâme*'sine gelince; bunu tamamen taklit etmiştir dersek yanlış bir fikre saplanmış olmayız. Zaten *Pend-i Attâr*'da: Der-sıfat-ı münâfık guyed, der beyan-ı riâyet-i mihman miguyed, beyân-ı terk-i zînet, sıfat-ı dervîş u hubb-ı dervîşân,

beyân-ı amel-i hâlis ilah... gibi birçok bahisler aynen *Hayriyye*'de mevcuttur.” diyerek eserin bir taklit olduğunu ileri sürmektedir¹. Sayılan bu bölümlerden, *Hayriyye*'de “beyan-ı terk-i zînet, der sıfat-ı münâfık gûyed” ile benzer beyitler vardır. Fakat Attâr konuyu sadece dinî-tasavvufi açıdan ele alırken, Nâbî, sosyal yönüyle değerlendirmektedir. Dinî muhtevalı öğütlerin benzerliği taklitten çok inanış birliğinden ileri gelmektedir. Attâr'ın eserinde dinî-tasavvufi karakter hâkim olduğu halde *Hayriyye*'de yaşanan olaylardan doğan bir sosyal eleştiri vardır. Osmanlı Devleti bütün kurumları ile bu eleştirinin süzgecinden geçirilmiştir. Böyle bir durum Attâr'ın eserinde yoktur. Ancak, bu, Nâbî'nin *Pend-nâme-i Attâr*'dan habersiz olduğu anlamına gelmez. Edebiyatımızda çok tanınmış; manzum, mensur çevirileri ve şerhleri yapılmış olan Attâr'ın eserini Nâbî'nin de okuyup beğenmiş olması tabiidir. Nâbî nasihat-nâme yazma ilhamını bu eserden almış da olabilir. Şair, *Hayriyye*'yi yazma fikrini ister *Pend-i Attâr*'dan, isterse *Kabus-nâme*'den almış olsun; ortaya konulan eser kendi alanında özgündür.

Nâbî'den bahseden kaynaklardan Safayî tezkiresi dışında *Hayriyye* hakkında pek bir değerlendirmeye rastlamıyoruz. Bütün kaynaklar şairin *Hayriyye* adında bir eseri olduğunu belirtmekle yetinmişlerdir. Safayî Tezkiresi'nde: “Şâ'ir-i mezbûr Ebu'l-Hayr nâm oğluna envâ'i nesâyih ve pendi muhtevî iki biñ beyt mikdârı nazm ile '*Hayriyye* nâmında pend-nâme tahrîr eylediği kitâb-ı müstetâbuñ cevâhir-i elfâzı mütâlâ'ası neşât-bahş-ı kulûb-ı ârifân olmagla...” denilmektedir.²

Tanzimat şairi Ziya Paşa da *Harâbât Mukaddimesi*'nde *Hayriyye* hakkında şöyle demektedir:

Nâbî de bu yolda pehlevândır
 Hayriyye'si fazlına nişândır
 Ol hüsn-i edâ o hüsn-i ta'bîr
 Eyler işiden kulağı teshîr

¹ Recai Karaca (1944-45). *Hayriye ile Lütfiye Arasında Bir Mukayese*. Bitirme Tezi. İstanbul. 1-2.

² Safâyî. *Tezkire*. Milli Ktp. MFA. 1350. yk. 363.

Her ‘unvânı bir güzîde mısra’
 Her hutbede bir yegâne matla’
 Zannetme ki azmâyiş etmiş
 Ehl-i hünere nümâyiş etmiş
 San‘at ile eylemişdir ol pîr
 ‘Asrındaki hâl-i mülkü tasvîr
 ‘İlm ü edeb öğretir zamâna
 Ta‘lîm-i kemâl ider cihâna³

İsmail Safa, aşağıdaki üç beytin aynı şekilde kafiyelenmiş olmasının *Hayriyye* için bir kusur olduğu görüşündedir:

Ne geyerse anı gey akrânuñ
 Uysun akrânuña tarzuñ şânuñ
 Benzesüñ halka bisât ü atuñ
 İ‘tidâl üzre gerek âlâtuñ
 Olsa semmûra bile makdûruñ
 Yirini nâfe tutar semmûruñ⁴

İbrahim Necmi de, “Bunda Nâbî evlâdına vazâif-i diniyeden başlayarak hayatta lâzım olabilecek her şey hakkında tecâribinden mütehasıl nakil ve telkîne çalışır. Bazı fikirlerinin garabeti ile beraber, gerek mevzûnun nev-zeminliği, gerek efkarının zamanına delaleti ve gerek üslubu itibariyle Nâbî’nin en bergüzîde eserlerinden biri addolunabilir.”⁵ demektedir.

³ Ziya Paşa. “Ahvâl-i Şu‘arâ-yı Rûm”. *Harâbât Mukaddimesi*. 18.

⁴ İsmail Safa (1329). *Muhakemât-ı Edebiyye*. İstanbul. 15. (*Hayriyye*. b. 703-705)

⁵ İbrahim Necmî. *Târih-i Edebiyat Dersleri*. C. I. 167.

Gibb, *Hayriyye*'nin, bir babanın oğluna öğütlerini içerdiğini belirterek bu tarz bir eserin Türk edebiyatında yeni olduğunu, ancak doğuda benzer eserlerin daha eskilere dayandığını söylemektedir. Gibb, Nâbî'nin *Hayriyye*'yi yazma fikrini *Kabus-nâme*'den almış olabileceğini ileri sürerek, üslubunun sadeliğine dikkat çekmektedir.⁶

İbrahim Alaaddin Gövsa, “*Hayriyye* şairin oğlu Ebul-Hayr Mehmed’e hitaben yazdığı manzum bir nasihat-nâmedir. Devrinin ahlâk telakkisini, insanlık kemali hakkındaki inanışlarını, muhtelif ilim şubeleri ve meslek ayrılıkları karşısındaki kanaatlerini kuvvetle ifade eden didaktik bir eserdir.”⁷ demektedir.

Ali Canip Yöntem, *Hayriyye* ve *Lütfiyye*'yi birlikte ele aldığı makalesinde, bu iki eserin batıdaki benzerleriyle kıyaslanamayacağını ifade ile, “*Hayriyye* ve *Lütfiyye* böyle yüksek değerde manzumeler değildir.....

Hayriyye, o devir için sahibinin “fazlına” şahadet eder. Fakat edebî, öğülecek bir hususiyeti yoktur. Tarihi aydınlatmak noktasında o ve naziresi *Lütfiye* asla ihmal edilemez. Her iki manzumede telkin edilen ahlâk yüksek, menfaat bilmez bir ahlâk değildir. Müstebit bir muhitin icap ettirdiği, “neme-lazımcı” bir ahlâktır.”⁸ demek, “ancak; umumi hüküm ve tasvirleri itibariyle Nâbî çok muvaffak olmuştur.” hükmüne varmaktadır.⁹

Sabri Ülgener, “Nazımda ... ahlâk edebiyatının “durub-ı emsâl” nev’inden en mükemmel numunelerini veren Nâbî'nin *Hayriyye* ve *Divanı*” diyerek eser hakkında düşüncelerini belirtmektedir.¹⁰

Mehmed Kaplan, Nâbî'nin *Hayriyye*'de zamanının yetişme çağındaki gençlerine örnek olarak gösterdiği insan tipi için şöyle demektedir: “... kendi içine kapalı, kültürü olmakla beraber sosyal meselelere karşı lakayd, dış dünya ile ilgisini kesmiş, rahatından

⁶ E.J.W. Gibb (1965). *A History of Ottoman Poetry*. Vol. III. Londra. 334.

⁷ İ.Alaaddin Gövsa (1933-35). *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*. C. 3. İstanbul. 1133.

⁸ Ali Canip Yöntem (1945). “Tarihi Aydınlatacak Edebî Eserlerden *Hayriyye* ve *Lütfiye*”. *İstanbul Kültür Dergisi*: 6.

⁹ Ali Canip Yöntem (1945). “Tarihi Aydınlatacak Edebî Eserlerden *Hayriyye* ve *Lütfiye*”. *İstanbul Kültür Dergisi*: 7.

¹⁰ Sahri Ülgener. *İktisadî Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası*. 42.

başka bir şey düşünmeyen insan tipine has davranış tarzının makbul bir örnek haline geldiğini görüyoruz.”¹¹ Mehmed Kaplan’a göre bu tipin en belirgin özelliği, “Burada ön planda gelen kıymet, ne kahramalık duygusu, ne cihângirlik, ne vecd, hatta ne de dindir. Servet, para, mevki ve eğlence şehirlilerinin (bu tipin) başlıca ihtiras konusu haline gelmiştir.”¹² Ancak Nâbî’nin böyle bir tipi örnek göstermesi, Mehmed Kaplan’a göre biraz da içinde bulunduğu sosyal ve idarî şartların bir gereğidir:

“Şehre hâkim olan zümre kadılarla âyân idi. Nâbî’nin yaşadığı devirde bunlar adamakıllı bozulmuşlardı. Birbirleriyle anlaşarak halka kan kusturuyorlardı. Nâbî onların zulümlerini ve ahlâksızlıklarını görüyor, fakat elinden hiç bir şey gelmiyordu. O zamanın şartları içinde bir şey yapmasına hemen hemen imkân yoktu. Bizzat fena olmamayı, fakat başkalarının fenalıklarına karşı seyirci kalmayı tercih ediyordu.”¹³ Mehmed Kaplan bu örnek insana, “orta insan tipi” adını vermiştir.

Vasfi Mahir Kocatürk ise, “*Hayriyye-i Nâbî*, divan edebiyatının didaktik epope tarzını temsil eden en meşhur ve en orijinal eserdir. Divan şiirinin hemen her sahasında az çok kendini gösteren didaktik ruh burada büyük ve müstakil bir şekil içinde tam şahsiyetini bulmuş, son tekemmül zirvesine varmıştır.” demektedir¹⁴.

Ahmet Kabaklı’nın görüşleri ise şöyledir: “Gerçekten *Hayriyye-i Nâbî*, iyice ahlâk düşkünlüğüne ve çöküntü buhranlarına uğramış olan klasik, bulanık bir devrin, pek zarif olduğu ölçüde en ağır hicivlerini de taşımaktadır.”¹⁵

Hayriyye’deki örnek insan tipi hakkında Ahmet Kabaklı şu görüşleri ileri sürmektedir: “Küçük olaylara ve günlük dedikodulara karışmayan Nâbî, pasif ve neme

¹¹ Mehmed Kaplan (1961). “Nâbî ve Orta İnsan Tipi”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* XI: 25.

¹² Mehmed Kaplan (1961). “Nâbî ve Orta İnsan Tipi”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* XI: 29.

¹³ Mehmed Kaplan (1961). “Nâbî ve Orta İnsan Tipi”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* XI: 31.

¹⁴ Vasfi Mahir Kocatürk. *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*. 465.

¹⁵ Ahmet Kabaklı (1973). *Türk Edebiyatı*. C. II. İstanbul. 384.

lazım deycilerden değildir. Tersine, düşündüklerini sakınmadan söyleyen, çağının bozuk ahlâk durumunu makul öğütler ve sırasında sert yergilerle düzeltmeye çalışan bir insandı. Ezelî ve beşerî doğrulara dayanarak, kötülükleri, düşkünlükleri, mevki ve iktidar hırslarını, hasisliği, tamahkarlığı, dünya malına kapılmayı... ısrarla kötölemiştir.”¹⁶

Nihat Sami Banarlı da, “*Hayriyye-i Nâbî*, kendi asrı için kıymetli ve faydalı bir kitab olmakla beraber zaman aşımını mağlup edecek çapta bir te’lif sayılamaz. Nâbî’nin bu öğütler kitabı, için için bozulmakta olan Türk ahlâkı ve içtimaî hayatını milletçe ihtiyaç duyulan yeni ve aydınlık bir hedefe götürecektir mahiyette bir ileriye gösterme ve bir inkılap şöyle dursun herhangi bir hamle yapmak kudretinde değildir.” diyerek, “daha çok Nâbî devrinin idarî, içtimaî, ahlâkî hususiyetleri karşısında aynı devrin büyük ve mütefekkir bir edibinin neler duyup neler düşündüğünü göstermesi bakımından dikkate değer” şeklinde görüşlerini ifade etmektedir.¹⁷

Banarlı, *Hayriyye*’nin, “umumî ve beşerî tarafından ve bugün dahi her milletin gençlerine tavsiye edilebilir değerde ahlâkî ve insanî nasihatları vardır” ve “Bu nasihatlerde çok okumuş, çok tecrübe görmüş ve yüksek kültür seviyesine varmış bir insanın olgun söyleyişleri vardır” hükmüne varmaktadır.¹⁸

Nâbî konusunda çeşitli monografiler ve makaleler kaleme alan Abdülkadir Karahan, *Hayriyye* hakkında, “gönüle hitap etmekten çok fazla akla seslenmektedir. Bu özellik daha ilk sayfalarından başlayarak kendini gösterir. Ancak ondaki vuzuh, fesahet ve zerafet: mısralardaki öğretici, ders verici edayı hatta anlamı yumuşatır, esere sıcak bir havanın hâkimiyetini sağlar.”, *Hayriyye*, “Sahibinin uzun yıllar boyunca hayattan edindiği tecrübeleri, kazandığı görüşün güzel bir meyvası, nazım dili ile başarılı anlatış niteliği taşır.” diyerek değerini belirtmektedir.¹⁹

¹⁶ Ahmet Kabaklı (1973). *Türk Edebiyatı*. C. II. İstanbul. 379.

¹⁷ Nihat Sami Banarlı. *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. C. II. 676.

¹⁸ Nihat Sami Banarlı. *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. C. II. 676.

¹⁹ Abdülkadir Karahan. *Nâbî*. 34.

Konur Ertop, “*Hayriyye*, yeni yetişen bir gence kültür, eğitim kazandırma, dünya görüşü verme, yol gösterme amacıyla yazılmıştır.

Hayriyye, dinle temellenmiş bir toplumun kalıplaşmış yaşama biçiminin ve kurumlarının övgüsünü yapar.” demektedir.²⁰

Yine Konur Ertop, *Hayriyye*’deki örnek insan tipini sertçe eleştirerek “sorumsuz, çekingen bir örnek” olarak değerlendirmektedir.²¹ Bu “kendi içine kapalı, dış dünya ile ilgisini kesmiş, rahatına düşkün bir insan tipi”dir şeklinde eleştirisini sürdürmüştür.²²

Nâbî hakkında bir doçentlik tezi hazırlayan Meserret Diriöz, *Hayriyye* için şu görüşleri belirtmektedir: “Bu eser yalnız Nâbî’nin değil, hemen hemen Divan edebiyatının en çok yazılmış ve okunmuş mesnevilerindedir. Devrinden başlayarak batılılaşma edebiyatımız zamanlarına kadar büyük alaka görmüş ve birçok beyti sayısız hafızaların süsü olmuştur.”²³

Diriöz, *Hayriyye*’deki örnek insan tipi hakkında ise şöyle demektedir:

“Nâbî, ferdi alçaltan kötü sıfatları kınarken, beri taraftan ahlâkı güzelleştiren, cemiyetin saadet ve selametine yarayan güzel sıfatları övmüş ve tavsiye etmiştir.”²⁴

Mine Mengi, Nâbî hakkında yazdığı eserinde *Hayriyye* için şöyle demektedir: “Dindar bir müslüman olan Nâbî eserde ağırlık kazanan ahlâkî görüşlerini dinî temeller üzerine kurmuştur. Ancak, *Hayriyye*’deki ahlâkî ruhta, imanın yanısıra akıl ve mantık da yer alır.”; “*Hayriyye*, Nâbî’nin hayat tecrübesini ve dünya görüşünü belirtmesi bakımından olduğu gibi, şairin çağını ahlâkî, sosyal ve ekonomik yönleriyle ortaya

²⁰ Konur Ertop (1977). “Şiirlerinde İçine Kapanık, Eylemden Uzak, Duruk Bir Toplumun Görüşlerini Dile Getiren Şair: Nâbî”. *Milliyet Sanat* 226 (8 Nisan): 14.

²¹ Konur Ertop (1977). “Şiirlerinde İçine Kapanık, Eylemden Uzak, Duruk Bir Toplumun Görüşlerini Dile Getiren Şair: Nâbî”. *Milliyet Sanat* 226 (8 Nisan): 15.

²² Konur Ertop (1977). “Şiirlerinde İçine Kapanık, Eylemden Uzak, Duruk Bir Toplumun Görüşlerini Dile Getiren Şair: Nâbî”. *Milliyet Sanat* 226 (8 Nisan): 15.

²³ Meserret Diriöz. *Eserlerine Göre Nâbî*. Doçentlik Tezi. 114.

²⁴ Meserret Diriöz. *Eserlerine Göre Nâbî*. Doçentlik Tezi. 225.

koyması bakımından da önemli bir eserdir. Mesnevide, devrinin bozuk, çürük yanlarını, kötü ve ahlâksız tiplerini anlatırken, Nâbî yer yer esprili bir ifade kullanır. Zamanının müflis devlet adamlarını, rüşvet yiyen kadılarını, âlim geçinen cahil ulemayı vb. başarılı bir dille kınar. Bu yapısıyla da *Hayriyye*, kuru bir nasihat-nâme olmaktan çıkarak, o devir Osmanlı toplumunun sosyal hayatının hemen her cephesinden yankılar getiren bir eser hüviyetini kazanır.”²⁵

Mine Mengi, *Hayriyye*'deki örnek insan tipi hakkında şöyle demektedir: “... dış dünyada olup bitenlerden habersiz, içine kapalı, kişisel rahatını yaşamın amacı sayan pasif insan tipidir. Bilgili dengeli ve ölçülü olmaya özen gösteren, yapmaktan çok sakınmayı yeğleyen, çevresindekilere zarar vermeksizin kendi çıkarlarını başkalarının çıkarlarından üstün tutan, sağduyu sahibi bu insan tipi, Osmanlı bürokrasisinin, Osmanlı kültür ve nezaketinin yaratılmasında etkin olmuştur. Bu aydın insan tipi, toplumsal tabakalaşmada kent kökenli orta sınıfı temsil eder.”²⁶

Nâbî, hakkında görüş belirtenlerden biri de Tunca Kortantamer'dir. Kortantamer, Nâbî hakkında, “Nâbî toplumunu etkileyen olaylara ilgisiz bir insan değildir. Aksine o, devrini ve toplumunu birçok eserinde başarı ile yansıtmış ve yaşadığı yıllar hakkında tarih araştırmaları açısından çok değerli gözlemler sunmuştur. Nâbî'nin gözlemleri yüksek bürokrat bir görgü şâhidinin, birçok olayları yaşayan, yakından müşâhede eden ve ıstıraplarını çeken bir insanın hiç abartmaya kaçmayan gerçekçi ve süssüz anlatımının ürünüdürler.”; “imparatorlukta genel çöküntü tablosunu, müesseselerdeki büyük bozukluğu, bireysel ahlâktaki çürümeyi bütün çıplaklığıyla bugün bile eşine az rastlanabilecek bir gerçekçilikle ortaya döken Nâbî, bütün bunların sebepleri üzerindeki düşüncelerini de belirtir ve bunlara bağlı olarak çözümler teklif eder.”²⁷ gibi görüşler ileri sürerken, aynı zamanda bütün bu gözlem, tahlil ve çözümlerin .yer aldığı eseri *Hayriyye*'yi de değerlendirmiş olur.

²⁵ Mine Mengi (1987). *Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbî*. Ankara. 41.

²⁶ Mine Mengi (1984). “Eski Edebiyatımızda Bazı İnsan Tipleri”. *Tarih ve Toplum* (Aralık): 55.

²⁷ Tunca Kortantamer (1984). “Nâbî'nin Osmanlı İmparatorluğunu Eleştirisi”. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi* 11: 84-107.

Nâbî'nin *Hayriyye*'si hakkında bir makale yazan Günay Kut, şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "... Nâbî'nin bu eserinin İslam-Türk terbiyesi, Türk gelenek ve göreneklerini belirten bir ahlâk ve nasihat kitabı olması dolayısı ile diğer ahlâk ve nasihat kitaplarıyla pek çok ortak yanı olduğunu, yani yargılarının çoğunun ortak olduğunu söyleyebiliriz. Yalnız Nâbî, bütün bu bilgilere özellikle mesleklerle ilgili bölümlerde kendi devrindeki bozuklukları da aksettirmeye çalışmış olması her ne kadar dikkat çekici ise de bu tip bozukluklar Veysi'nin *Hab-nâme*'sinde dile getirdiği gibi her devirde görülür."²⁸

Hayriyye'deki örnek insan tipi hakkında ise Günay Kut şöyle demektedir: "Nâbî'nin, oğluna iyi ahlâklı, örnek birinin nasıl olması gerektiğini bildiren kısımlardaki ilkeler tamamiyle İslâm Türk geleneğine uygundur."

Şakir Diclehan ise, "Nâbî, oğluna öğüt vermeyi vesile bilerek devrinin birçok özelliklerini dile getirmekte, zaman zaman sert yergilerin de yer aldığı eserde açıklık, zerafet ve fesahat daima ön planda tutulmuş, böylece edebî karakter ve hüviyyet kuvvetle korunarak sıkıcılık arka plana itilmiştir"; "*Hayriyye*'de göze çarpan önemli özelliklerden biri de çağın ahlâkî, sosyal, toplumsal ve ekonomik cephesi müspet ve menfi yönlerin, esprili bir ifade ile ortaya konulmasıdır." demektedir²⁹.

Şakir Diclehan, *Hayriyye*'deki örnek insan tipinin, "Nâbî'deki ahlâk anlayışı, bazı tarikat erbabının hazları tamamen ihmal ederek, "bir lokma bir hırka" felsefesiyle dünyadan el-etek çekmeyi esas tutan görüş ve ahlâk anlayışından oldukça farklıdır. Ölçülü olmak şartıyla mutluluğun bir parçasını teşkil eden dünya zevklerini tatmak ve onlardan yararlanmak" gibi bir ahlâk anlayışına sahip olduğunu ifade etmektedir.³⁰ Şakir Diclehan, Mehmed Kaplan'ın, "Orta İnsan Tipi" adıyla *Hayriyye*'deki insan tipini tenkit etmesini eleştirir; bu tipin yanlış anlaşıldığını ifade ederek şöyle der:

²⁸ Günay Kut (1987). "Nâbî'nin Hayri-nâme'si". *Türk Edebiyatı* 162: 49.

²⁹ Şakir Diclehan (1989). "Şair Nâbî ve Hayriyye'si". *Diriliş* 41:12-13; 42: 13.

³⁰ Şakir Diclehan (1989). "Şair Nâbî ve Hayriyye'si". *Diriliş* 42: 12.

“İnsan tipini sadece *Hayriyye*’nin bir bölümüne bakarak tesbit etmek bizi yanıltabilir. Eserde bir bütün halinde ve tüm özellikleriyle ele alınan bu tip, övgüye değer nitelikte toplum içinde yerini almıştır. Şehrin ileri gelenlerinin, kadı ve hâkimlerin zulüm ve ahlâksızlığından şikâyetçi olduğu için Nâbî bugün, “burjuva” kelimesiyle nitelendirilen bu tip insanlardan olmaması için Ebu’l-Hayr’ın şâhsında gençliğe öğüt vererek yüksek zümre hayatını ahlâk dışı, tehlikeli ve sakıncalı bulur ve oğluna orta sınıf zümresinden olmayı önerir.”³¹ “Nâbî’nin mütevazı olarak görmek istediği ve kendisine orta yolu tavsiye ettiği “orta insan” bugünkü deyişimiyle “orta sınıf veya orta direk”, ekonomik bakımdan veya yaşayış olarak bu tabakayla ilgili bulursa da, ahlâk ve karakter bakımından en yüce idealleri şâhsında somutlaştıran tiptir.”³²

Ali Fuat Bilkan, “Bu mesneviyi benzerlerinden farklı kılan husus, XVII. Yüzyıl şairinin, farklı bir üslup kullanmasıdır. Nâbî, bir yandan oğluna nasihat ederken diğer yandan dönemin sosyo-kültürel yapısı hakkında da önemli değerlendirmelerde bulunmaktadır.”³³ İfadesiyle *Hayriyye*’nin önemini vurgulamaktadır.

Hayriyye ve mesnevîde özellikleri belirtilen insan tipi hakkında yapılan eleştirilerde görüldüğü üzere bu örneğin önde gelen özelliği, dindar, İslâm ahlâkını hayat prensibi yapmış bir insan olmasının yanında çağının olumsuz şartlarından etkilenerek pasif ve rahat bir şehir hayatını seçmiş bulunmasıdır. Yukarıya alınan eleştirilerde Nâbî’nin oğluna gösterdiği örnek tip hakkında isabetsiz ve abartılmış değerlendirmeler bulunmaktadır. Bir babanın oğluna öğüt verirken çizdiği bu tip, elbette çağının şartlarından etkilenmiştir. *Hayriyye*’de siyasal, yönetsel ve sosyal bozukluklar karşısında insana, huzurlu bir hayat için neler yapması gerektiği anlatılmıştır.

Bu arada çeşitli kurumlardaki bozuklukları ve bunlara sebep olanları eleştirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun gerileme döneminde yetişen bir insandan başka türlü bir davranış beklemek isabetli olmasa gerektir.

³¹ Şakir Diclehan (1989). “Şair Nâbî ve *Hayriyye*’si”. *Diriliş* 44: 12.

³² Şakir Diclehan (1989). “Şair Nâbî ve *Hayriyye*’si”. *Diriliş* 43: 13.

³³ Ali Fuat Bilkan (2002). “XVII. Yüzyılda Gelişen Hikemî Tarz ve Nâbî’nin *Hayrî-nâme*’si”. *Türkler*. C. 11. Ankara. 744.

Nâbî, bu kötü gidişten en az zararla kurtulabilecek bir insan tipini örnek göstermiştir. Şair, bütün güzel huyları şâhsında topladığı bu örnek insan tipinin önemli vasfı olarak, “Elinden ve dilinden halkın emin olması”nı göstermiştir. Devletin hızla çöküşe doğru gittiği ve toplumun huzuru özlediği bir dönemde bu insan tipi, o günün şartları içinde, bir babanın oğluna gösterebileceği en uygun modeldir. *Hayriyye*’nin beğenilerek çok okunmuş olmasının nedenlerinden biri de budur.

***Hayriyye*’nin Dil Ve Üslup Özellikleri**

Hayriyye, Nâbî’nin yedi yaşındaki oğlu ile yetişme çağındaki gençler muhatap alınarak yazılmış bir nasihat kitabıdır. Eserin, muhatap alınan kesim tarafından anlaşılabilir bir dil ve anlatım özelliğine sahip olduğu söylenebilir. Nâbî bu konuda gerçekten titiz davranmış, eserin anlaşılmasını güçleştirecek dil ve anlatım ağırlığına genellikle yer vermemiştir. Bununla birlikte girişteki “hamd” ve “tevhid” kısmında dilin ikili, üçlü terkiplerle anlamı zor çözülebilir bir durumda olduğunu söylemeliyiz. Dinî konuların, inanışların işlendiği bu bölümde dilin ister istemez ağırlaştığı gözden kaçmamaktadır.

Hayriyye’nin önemli üslup özelliklerinden biri de Nâbî’nin çeşitli halk kesimlerini, devlet kuruluşlarındaki memur ve yetkilileri eleştirirken kullandığı mizah dilidir. Aşağıdaki beyitlerde taşra insanlarının para hırsı sert bir biçimde eleştirilmektedir:

Akçedür taşranuñ ancak hüneri
Hakk olunmuş hünerüñ sanki yiri (b. 415)

Kalmamış şimdi hele zerre kadar
Taşra yirlerde ma’ârifden eser (b. 417)

Nice secde ider ol Allâh'a
Belki noksan gele izz ü câha (b. 425)

Aşağıdaki beyitlerde, sahte “mürşitler”in velayet satarak halkı kandırmalarını çarpıcı bir mizahla eleştirirken Nâbî'nin nasıl bir üslup kullandığı açıkça görülmektedir:

Halk eşyâ sata ol kurb-ı Hudâ
Halk üstür sata ol hayr du'â (b. 874)

Azledilen paşalar akbabalara benzetilir:

Sadme-i azli yiyen bî-kesler
Lâşe-i zulme sunan kerkesler (b. 888)

Paşaların konak hayatı ve içine düştükleri acınacak durumları da Nâbî'nin ince mizahına hedef olur:

Aşçınıñ kor adın oglum cânım
Kethüdâ dir seyise sultânım (b. 1181)

Ya ser-âhûr ya ser-i bevvâbîn
Her biri mu'temed-i devlet ü dîn (b. 1183)

Parasız, sıkıntı içinde olan paşaları da “nakd” kelimesiyle yaptığı kelime oyunuyla alaya alır:

Hâtırî nakd-ı kederle mâlî
Kîsesi genc-i 'ademden 'hâlî (b. 1187)

Nâbî, kadıların ilahî hükümlere uymayışlarından yakınırken onları kararlarını pazarlamakla suçlayıp eleştirmekten geri durmaz:

Sıyyemâ ekşer-i erbâb-ı kazâ
İtmez ahkâm-ı Hudâ'yı icrâ
Hükmden evvel ider hükmi mezâd
Ol alur kangısı eylerse ziyâd (b. 1246-1247)

Aşağıdaki beyitlerde kadılar, ellerinde adalet terazisi ile mahkemeyi dükkâna çevirmekle, muhzır ve kethüda da ona yardım eden kişiler olarak karikatürize edilmiştir:

Elde endâze vü keyl ü mîzân
Eylemiş mahkeme-i şer'î dükân (b. 1251)

Kâdı dellâl ü miyâncı muhzır
Kethüdâ kabzına mâlüñ hâzır (b. 1252)

Yetim hakkını yiyen kadıların umursamazlığı da bu ince alaydan nasibini alır:
Yetim malı yemek, kadılara göre tütün içmekten daha basittir:

Kîse kîse alınan mâl-ı yetîm
Tütün içmekçe degül cürm-i 'azîm (b. 1270)

Simyayla uğraştığından mahzenlere kapananları yarasaya benzetir:

Kapanup şeb-pereveş gündüzler
Çıkamaz çıkmayacak yıldızlar (b. 1436)

İnsanlar arasında söz getirip götürmeleri hiç hoş karşılamayan şair, bu tip insanları keskin bir dille eleştirir:

Bogazı boş ne sebük-serler olur
Ki suhan nakline sür'atle solur
Ya yitişdürmeyicek oturamaz
Haberin söylemedükçe turamaz
Boşadur her ne ise hemyânın
Başı aşağı ider enbânın
Ne işitmişse anı nakl eyler
Birazın da kîsesinden söyler

Sirke tulumuna beñzer nemmâm
Çatlar itmezse eger nakl-i kelâm (b. 1514 - 1519)

Böyle insanlar kendilerini ilgilendirmeyen “azl” ve “nasb”lerle sevinir, üzülürler. Kırk konak uzaklıkta cereyan eden azl ve nasblarla zevklenirler:

Kırk konak ‘azl ile nasbuñ haberi
Nâ’il-i zevk ider ol der-be-deri (b. 1537)

Hayriyye’yi öğretici kuruluktan kurtarmak için şair, bazen tahkiyeye başvurur. Bilhassa Osmanlı devleti kurumlarını eleştirirken üslubun birdenbire tahkiyeye yöneldiği görülür. Bu da muhataplarınca eserin daha rahat okunmasını sağlar.

Hayriyye’yi üslup bakımından sıkıcı olmaktan kurtaran, güzelleştiren bir özellik de şairin edebî sanatları kullanışındaki başarıdır. Söz sanatları yapmacıksız, tabîî bir eda ile kullanılmıştır. Şair, sanat yapmak için değil, anlamı güzelleştirmek için sanatlara başvurmuştur.

XVIII. yüzyılın başında yazılan *Hayriyye*, dil ve üslup bakımından ustaca yazılmış başarılı bir eserdir. Didaktik bir mesnevi olmasına rağmen kuru bir anlatımı yoktur. Taşdığı ince mizah ve keskin eleştirileri; anlaşılır dili ve sağlam ifadesi sayesinde sıkıcı olmaktan kurtulmuş, zevkle okunabilir bir eser haline gelmiştir.

Ebulhayr Mehmed Çelebî’nin şahsında döneminin gençlerine öğüt vermek amacıyla yazılan bu eser, taşıdığı toplumsal ve siyasal eleştiri özelliğiyle büyüklere de seslenmiştir. *Hayriyye*’nin, benzerleri içinde başarılı olmasının sebeplerinden biri de Nâbî’nin uzun süren şairlik hayatının en olgun döneminde yazılmış olmasıdır. Uzun bir sanat ve hayat tecrübesinin bütün birikimi, *Hayriyye* ile sistemli bir biçimde ortaya konmuştur. Nâbî, ilmî ve edebî birikimini yapmacıksız, süssüz, yalın ve zarif bir anlatımla *Hayriyye*’de ifade etmiştir.

SONUÇ

Manzum nasihat-nâme türü, İslâmî Türk edebiyatının ilk dönemlerinden itibaren ortaya çıkmış; *Hayriyye-i Nâbî*'ye gelinceye kadar pek çok mesnevî yazılmıştır. Nasihat-nâmelerin edebiyatımızda bir tür olarak ortaya çıkmasında başta *Pend-nâme-i Attâr* olmak üzere *Kabus-nâme*, *Bostan* ve *Gülistan* gibi eserlerin büyük rolü olmuştur. Ancak bu türden eserlerin yazılmasında İslâm dininin iki temel kaynağı olan Kur'an ve Hadis'in etkili olduğu, nasihat-nâmelerde yer alan öğütlerin büyük ölçüde âyet ve hadislere dayandırılmasından anlaşılmaktadır. Bu eserler İslâm dininin, "iyiliği emretme, kötülükten sakındırma" ilkesine uyma gereğiyle yazılmıştır, diyebiliriz. Çünkü bütün eserlerde üzerinde durulan ortak konular; dinî emirlere uyma, yasaklardan kaçınma eksenine oturtulmuştur.

Hayriyye-i Nâbî'ye gelinceye kadar yazılan eserlerde daha çok dinî tasavvufî konular üzerinde durulmuş; bu eserlerde, başta namaz, oruç, hac ve zekât olmak üzere dinî emirlerin yerine getirilmesinin önemi yanında ahirete hazırlık, heva ve hevesi terk etmek, nefsi gemlemek, Allah yolunda çalışmak, ikiyüzlülükten kaçınmak, kendini beğenmişlik huyunu bırakmak, ihlaslı olmak, işlenen günahlardan tövbe etmek, Allah'ın verdiği nimetlere şükretmek, Allah'ı zikretmek, bela ve musibetlere karşı sabretmek, kendini ibadete verip günahlardan kaçınmak, gönülde dünya sevgisine yer vermemek, dünyadan el etek çekmek, ilahî aşka yönelmek, Allah ve Peygamber'e karşı adaveti terk etmek gibi dinî tasavvufî konulara yer verilmiştir. Bu konular, büyük hacimli eserlerde müstakil bölümler halinde; küçük çaplı manzumelerde ise birer öğüt beytiyle ifade edilmiştir.

Ayrıca bu eserlerde, kanaat, edep, hayâ, tevazu, geçimini sağlamak için çalışmak gibi olumlu davranışları teşvik edici öğütlere yer verilirken; bozgunculuk, cimrilik, açgözlülük, yalancılık, tükenmez arzulara kapılma, kıskançlık, başkalarını çekiştirme, öfke ve kin gütmeye, kendini beğenmişlik, akrabalarla ilişkiyi kesme, başkalarının rızıkına

mani olma ve atalarıyla övünme gibi olumsuz huylardan sakındırma konusunda genel ahlâkla ilgili öğütler verilmiştir.

Hayriyye'den önce yazılan manzum nasihat-nâmelerde sosyal konular daha çok genel anlamda ve toplumsal tecrübeler çerçevesinde ele alınmış; öğütler ekseriyetle atasözü, âyet ve hadislere dayandırılmıştır. Bazı şairler kişisel tecrübelerinden yararlanarak da öğütler vermişlerdir. Bu tür eserlerde, toplum içinde konuşma, evlilik, cinsel sapmalardan sakınma, çocuk eğitimi, kadın, adalet, cömertlik, yardım severlik, komşu hakkına saygı, bir iş yaparken bilenlere danışma, kötü kişilerle arkadaşlıktan sakınma, büyük kişilerle iyi geçinme, rüşvet almama, sırrını gizleme, insanlarla dostluk ve barış içinde yaşama, düşmanlarla iyi geçinme, iyi bir ad yapma, giyim kuşam ve yeme içme ile ilgili görgü kuralları vb. konular üzerinde durulmuştur.

Çeşitli ilimlerle ilgili öğütler ise genelde İslâmî inanışlar çerçevesinde verilmiştir, İslâm dininin öğrenilmesini emrettiği veya iyi karşıladığı ilimlerin öğrenilmesi teşvik edilirken, remil, nücüm, simya gibi ilimlerin öğrenilmesine şiddetle karşı çıkmıştır.

Sosyal muhtevalı nasihat-nâmelerde eleştiri genelde halk kesimine yöneltilmiştir. Bu eserlerde devleti ve devlet kurumlarını eleştirmekten kaçınıldığı görülür. XIV. yüzyıl şairlerinden Ahmed-i Dâ'î'nin *Vasiyyet-i Nûşîrevân*'ı, XVI. yüzyıl şairi Askerî'nin *Pend-nâme*'si, XVIII. yüzyıl başlarına kadar yaşayan ve Nâbî ile çağdaş olan Diyarbakırlı Emirî'nin nasihat-nâmeleri toplumu çeşitli yönlerden eleştiren eserlerdir. XVII. yüzyıl şairlerinden Kâdı-zâde Mustafa İlmî'nin, *Padişâha Nasihat Yollu Manzûme* adlı kaside biçimindeki eseri ile, Üveysî'nin *Nasihat Yollu Manzûme*'sinde doğrudan doğruya hükümdara hitap edilmiş; devlet çarkının kötü işleyişi sert bir dille eleştirilmiştir.

Hayriyye'den önce yazılan manzum nasihat-nâmelerde, bilhassa mesnevi biçimindeki hacimli eserlerde, öğütleri etkili kılmak için çeşitli hikâyeler anlatılmış; bu hikâyelerden çıkarılan dersler öğüt beyitleri halinde ifade edilmiştir. Bu eserlerde yer alan hikâyeler, *Kutadgu Bilig*'de "temsîlî hikâyeler" biçiminde iken daha sonraki nasihat-nâmelerde başta İslâm tarihi olmak üzere, Peygamberlerle ilgili kıssalardan, evliya menkıbelerinden ve Osmanlı tarihinden; bazı hikâyeler ise yerli hayattan alınmıştır.

Güvahî'nin *Pend-nâme*'sinde Osmanlı devlet ricali ile ilgili hikâyelerin yanı sıra hayvan hikâyeleri ve Nasreddin Hoca fikralarına da yer verilmiştir.

Hayriyye-i Nâbî, nasihat-nâme türünün XVIII. yüzyıl başındaki en önemli örneklerinden biridir. Osmanlı Devleti'nin bütün kurumlarıyla çöküşe doğru hızla gitmesinden ıstırap duyan Nâbî, kendisine düşen görevi yapmak amacıyla oğlu Ebulhayr'ın şâhsında devrinin gençlerini uyarmak için bu eseri kaleme almıştır. Eserini yazarken Nâbî'nin önünde pek çok nasihat-nâme örneği vardı. Ayrıca Farsçayı iyi bilen şairin Attâr'ın *Pend-nâmesi* başta olmak üzere bu dille yazılmış diğer önemli eserleri okuduğu söylenebilir, İran edebiyatına vukufu yanında şairin geniş bir din kültürü ve hayat tecrübesi bulunduğu da göz önüne alınırsa yazdığı eserin özellikleri kolayca tahmin edilebilir. Hikemî şiirin Divan edebiyatındaki en büyük temsilcisi olan Nâbî'nin nasihat-nâme türünde yazdığı *Hayriyye* elbette böyle bir ruhun ve tecrübenin ürünü olacaktı.

Nâbî, *Hayriyye*'yi yazma fikrini, ister *Kabus-nâme*'den, isterse Attâr'ın *Pend-nâme*'sinden almış olsun; bu eser, alanında orijinaldir. Çünkü *Hayriyye*, kendisinden önce yazılan nasihat-nâmelerin pek fazla yanaşmadığı sosyal eleştiri temeli üzerine kurulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun yaşadığı çöküntünün tek yönlü olmadığını tespit eden şair, sistemli bir şekilde devletin temel kurumlarını eleştiri süzgecinden geçirmiş; yapılması gerekenleri ifade etmekten çekinmemiştir.

Hayriyye'nin alanında orijinal olup olmadığını tesbit etmek için kendisinden önce yazılan manzum nasihat-nâmelerle karşılaştırılmasında yarar vardır. Nâbî'nin eseri, içerdiği dinî, ahlâkî konular bakımından kendisinden önce yazılan eserlerle büyük benzerlikler göstermektedir. “Sonuç”un baş taraflarında verilen manzum nasihat-nâmelerde yer alan konular aynı şekilde, hemen hemen benzer bir anlayışla, Nâbî'nin *Hayriyye*'sindeki, “Nâzım-ı Cümle Şurût-ı İslâm, Evvel-i Lâzime-i Dîn-i Mübîn, Matlab-ı Mâ-hasal-ı Fazl-ı Salât, Der Beyân-ı Şeref-i Farz-ı Sıyâm, Maksad-ı Hacc u Tavâf-ı Arafât, Matlab-ı Fasl-ı Zekât u Sadakât, Matlab-ı Dâniş-i Envâ'-ı Ulûm, Matlab-ı Ma'rifet-i

Rabbânî, Matlab-ı Lâzıme-i Hüsn ü Cemâl, Matlab-ı Kâ'ide-i İstiğnâ, Der Beyân-ı Zarar-ı Hezl ü Müzâh, Der Beyân-ı Şeref-i Lutf u Kerem, Der Beyân-ı Şeref-i Hulk-i Hasen, Nehy-i Etvâr-ı Nifâk u Tezvîr, Nehy-i Âlûdegi-i Reml ü Nücûm, Nehy-i Âlayış-i Câm-ı İşret, Nehy-i Âlayış-i Zîb-i Sûret, Nehy-i Âludeğ-i Kizb ü Hilâf, Der Beyân-ı Şeref-i Sabr ü Şekîb, Nehy-i Âmiziş-i Kayd-ı İksîr, Der Beyân-ı Zarar-ı Nakl-i Kelâm, Mebhas-ı Lâzıme-i Hikmet ü Tıb” gibi bölümlerde ele alınmıştır. Bu bölümlerde verilen öğütler, yukarıda tespit edilenlerden hemen hemen farksızdır. Çünkü hepsi İslâm dininin prensiplerinden, Müslüman Türk toplumunun geleneklerinden kaynaklanmıştır. Ancak bu konularda da Nâbî'nin eleştirel bir gözle baktığını söyleyebiliriz.

Hayriyye'nin, içerdiği dinî, ahlâkî konular bakımından kendisinden önce yazılan nasihat-nâmelerle büyük benzerlikler göstermesi aynı din ve medeniyet dairesi içinde bulunmanın tabii bir sonucudur. Nâbî, dinî muhteva bakımından kendisinden önce yazılanlardan yararlanmasını bilmiştir. Çeşitli ilimlerle ilgili görüşleri İshak Rıza'nın *Nazmu'l-Ulûm* adlı eserindeki görüşlerle benzerlik gösterirken, *Hayriyye*'de Azerî İbrahim Çelebî'nin *Nakş-ı Hayâl* adlı mesnevisindeki “Sahte Kimyacı” hikâyesine yer verilmesi bunun açık bir delilidir. Bu hikâyeye hemen hemen aynen nakl edilmiş, ancak Nâbî anlatımda şahsî olmayı başarmıştır.

Hayriyye ile kendisinden önce yazılan eserlerden *Kutadgu Bilig*, Ahmed-i Da'î'nin *Vasiyyet-i Nuşirevân*'ı, Kâdı-zâde Mustafa İlmî'nin *Pâdişâha Nasihat Yollu Manzûmesi*, Üveysî'nin *Nasihat Yollu Manzûmesi* ile Diyarbakırlı Emirî'nin *Nasihat-nâme*'leri arasında sosyal muhteva bakımından benzerlik vardır. Bu eserlerden *Kutadgu Bilig*, devlet sisteminin işleyişi, hükümdar ve vatandaşlar arasındaki ilişkilerle ilgili öğütler verirken eleştiriye girmemekte; bu yönüyle de *Hayriyye*'den ayrılmaktadır. *Vasiyyet-i Nuşirevân*'da ise daha çok adalet kavramı üzerinde durularak öğütler verilmiştir. Kadı-zâde Mustafa İlmî ve Üveysî'nin kaside biçimindeki manzumeleri ise sadece eleştiri temeli üzerine oturtulmuştur. Diyarbakırlı Emirî'nin *Nasihat-nâme*'si, içerdiği sosyal öğütler bakımından *Hayriyye*'ye birçok yönden benzemesine rağmen terci-i bend biçimindeki eserde doğrudan doğruya öğütler verilmiş; bunları benimsetmek için tahkiyeden yararlanma yoluna gidilmemiştir. Yazılış tarihini tespit edemediğimiz bu eser, belki de *Hayriyye*'nin etkisinde kaleme alınmıştır. Ancak bu terci-i bend

biçimindeki eserde de eleştiri topluma yöneltilmiş, devlet kurumları bunun dışında tutulmuştur. Ancak Emirî de Nâbî gibi oğlunu muhatap alarak eserini kaleme almış ve onun rahatça anlayabileceği bir dil kullanmıştır.

Kendisinden önce yazılan eserlerle *Hayriyye*'nin benzerliklerini bu şekilde tespit ettikten sonra Nâbî'nin bu manzum nasihat-nâmesinin orijinal özellikleri üzerinde durabiliriz. *Hayriyye-i Nâbî*'de işlenen, “Der Beyân-ı Şeref-i İstanbul, Nehy-i A'yanî vü Zulm-i Fukarâ, Matlab-ı Mezra'-ı Kışt ü Hirmen, Matlab-ı Dağdağa-yı Paşayî, Matlab-ı Nehy-i Kazâ vü Kısmet, Matlab-ı Hâcegî-i Divânî” gibi bölümler tamamen orijinal olup Nâbî'nin şahsi tecrübelerinin ilim ve kültür birikiminin ürünüdür.

Eserinde İstanbul'a bir bölüm ayıran Nâbî, bu tarihî şehrin özellikle ilim ve kültür hayatına dikkat eder. Hüner sahiplerinin bu şehirde aradıklarını bulduğunu söyleyen şair, bu konuda tamamen tecrübelerine dayanmaktadır. İstanbul'un güzellikleri ve denizi de Nâbî'yi büyülemiştir. İstanbul'un ilim ve kültür çevresi ile insanların yardımseverliği şairi, taşra ile bu şehri kıyaslamaya götürmüştür.

Âyânlık konusunda Nâbî'nin söyledikleri, bu kurumun içten içe devleti nasıl kemirdiğini göstermesi bakımından önemlidir. Âyân olmak için düşülen kötü durumu, yer yer mizaha kaçan bir üslupla dile getiren şair, âyân olan kişilerin işledikleri zulmü bütün gerçekçiliğiyle gözler önüne sermiştir.

Nâbî'nin *Hayriyye*'de tarımda önemli yeri olan “öküzü” övmesi edebiyatımızda tamamen yenidir. Çiftçinin tarım işlerinde en yakın yardımcısı olan öküzü, şair, tarım ve çiftçilikle ilgili görüşlerini anlatırken övmüştür.

Paşalık kurumu hakkında şair karamsardır. Bu kurumun yozlaştığını, makamın rüşvetle alınıp verildiğini belirtirken, paşa olmak için aşılması gereken uzun yolu alaycı bir dille anlatır. Paşaların bir kısmının iyi niyetli olduğunu ancak, kurulu çark içinde zulmetmeye mecbur kaldıklarını ifade eden Nâbî, bazılarının ise isteyerek zulmü işlediklerini söylemiştir.

Kadılık, kassamlık ve eminlik konusunda söyledikleri de orijinaldir. Nâbî, gözlem ve tecrübelerine dayanarak bu kurumların içinde bulunduğu çürümeyi gözler önüne sermiştir.

Nâbî'nin oğluna tavsiye ettiği meslek “Hâceğî-i dîvânî”dir. Şair, oğlunu kendi devrinde oldukça itibar gören bu mesleğe yöneltmeye çalışır.

Bütün bu saydığımız konular, *Hayriyye*'nin orijinalliğini göstermektedir. Ancak, bu eserin önemli bir özelliği de şairin muhatap aldığı kesimin anlayabileceği bir dil ve üslup kullanmadaki başarısıdır. Nâbî, eserinde çocukların bıkmadan okuyabilmeleri için bazı hikâyeler anlatmış, zaman zaman ince alay ve mizah üslubu ile de akıcılığı sağlayarak bu tür eserlerde bulunması muhtemel öğretici kuruluktan kurtulmuştur. Nâbî, eserinde yerine göre “tasvir”e başvurmuş, kişileri karikatürize etmekte başarılı olmuştur.

Hayriyye'deki konular sistemli bir şekilde sıralanmıştır. Nâbî, oğluna ve çağdaşlarına örnek olarak gösterdiği insan tipini oluşturmak için adım adım ilerlemiş ve o günün şartları içinde ideal sayılabilecek bir insan portresi çizmiştir. Bu örnek insan için gerekli olan nitelik ve davranışları, sıkmayan, zevkli bir anlatımla sergileyip devletle toplum ilişkilerindeki aksamaları eleştirmiş, fakat çeşitli çareler göstererek karamsarlıktan uzak durmuştur.

Nâbî'nin *Hayriyye*'de özelliklerini belirttiği örnek insan tipi için, “çıkarıcı, rahatına düşkün, bencil, neme laımcı, pasif” şeklinde isabetsiz eleştiriler yapılmıştır. Eserin bütünü incelendiğinde bu eleştirilerin gerçeği tam anlamıyla yansıtmadığı görülecektir. Bu bakımdan Nâbî'nin örnek insan tipini, Tefik Fikret'in Promete tipiyle karşılaştırarak bir takım yargılara varmanın doğru olmayacağı düşüncesindeyiz. Nâbî'nin XVIII. yüzyıl başlarındaki Osmanlı Devleti şartlarında örnek olarak sunduğu insan tipini, XX. yüzyıl Batı medeniyeti kıstaslarına göre değerlendirmek bizi doğru sonuçlara ulaştırmayabilir.

Hâlbuki genel olarak bu tip, takdirle karşılanmış, onun yardım severliği ve iyi vatandaş olma yönü beğenilmiştir. O günün şartları içinde bu tipin önem kazandığı vurgulanmıştır. Devletin, bütün kurumlarıyla çökmeye yüz tuttuğu bir dönemin

ıstırabını yaşayan Nâbî'nin, içinde bulunduğu çağın şartlarından doğan insan tipi hiç de bencil ve pasif değildir. Eser boyunca kendini gösteren eleştirci tutum bu tipin önemli bir özelliğidir.

Hayriyye'nin içerdiği sosyal ve siyasî eleştiriye bakarak bu eserin, daha çok dönemin devlet ricali için yazıldığı söylenebilir. Nâbî, olgunluk döneminde yazdığı bu eserin, zamanının devlet adamlarıyla aydınları tarafından okunacağını elbette hesaba katmıştır. Bu açıdan bakarak Ebul-Hayr vasıta edilerek eser, doğrudan doğruya yetkililere ve aydınlara hitap etmektedir, diyebiliriz. *Hayriyye* yazıldığı dönemden itibaren beğeniyle karşılanmış, başta Sünbül-zade Vehbî olmak üzere Remzî, Şerifî ve Necmeddin Efendi gibi şairler tarafından nazireleri yazılmıştır.

Özetlersek, *Hayriyye*'nin, dinî ve ahlâki muhteva bakımından kendinden önce yazılan eserlerle benzer özellikler taşıdığı; içerdiği sosyal ve siyasî eleştiri bakımından da onlardan ayrıldığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte *Hayriyye* her bakımdan zamana meydan okuyabilecek bir yapıdadır, demek mümkün değildir. Kendi dönemiyle ilgili birçok öğüdü günümüz için geçerliliğini yitirmiştir. Ancak çeşitli problemlere karşı gösterdiği çareler, rüşvet, yolsuzluk, dedikodu, yardım severlik, iyi huyluluk vb. konulardaki görüşleri yanında adalet ve dengeli bir bütçe ile ilgili öğütleri günümüz için de geçerlidir.

KAYNAKÇA

- Aktüccar, Halil (1984). *Nâbî*. İstanbul.
- Banarlı, Nihad Sami (1976). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. C. II. İstanbul.
- Bektaş, Ekrem (2018). *Nâbî Şeh-i Çihl Hadîs-i Nebî*. Şanlıurfa.
- Bilkan, Ali Fuat (2002). “XVII. Yüzyılda Gelişen Hikemî Tarz ve Nâbî'nin Hayrî-nâme'si”. *Türkler*. C. 11. Ankara.
- Coşkun, Menderes (2002). *Manzum ve Mensur Osmanlı Hac Seyahatnameleri ve Nâbî'nin Tuhfetü'l-Harameyn'i*. Ankara.
- Çubukçu, M. Ali. *Nâbî'nin Türkçe Divan'ında Fikir Unsurları*. Bitirme Tezi. Ankara: DTCF.
- Damacı, İlhan Yılmaz. *Hayriyye-i Nâbî*. Bitirme Tezi.
- De Courteille, Pavet (1857). *Conseils De Nâbî Efendi*. Paris.
- Diclehan, Şakir (1989). “Şair Nâbî ve Hayriyyesi”. *Diriliş*: 31-47.
- Diriöz, Meserret (1976). *Eserlerine Göre Nâbî*. Doçentlik Tezi. Ankara.
- Diriöz, Meserret (1976). “Nâbî'nin Ailesine Dair Yeni Bilgiler”. *Türk Kültürü*: 167.
- Ertop, Konur (1977). “Şiirlerinde İçine Kapanık, Eylemden Uzak Bir Toplumun Görüşlerini Dile Getiren Şair: Nâbî”. *Milliyet Sanat* 226 (8 Nisan).
- Gövsa, İbrahim Alaaddin (1933). *Nâbî*. İstanbul.
- Güleç, Seyyit. *Nâbî Divanı'nda Hiciv ve Mizah*. Bitirme Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Gezelbey, Cemil Cahit (1980). “Gaziantep Şer'î Sicillerinde Nâbî ile İlgili Bir Belge”. *Harran Dergisi* 13.
- Kabaklı, Ahmet (1973). *Türk Edebiyatı*. C. II. İstanbul.
- Kaplan, Mehmed (1961). “Nâbî ve Orta insan Tipi”. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*.
- Karaca, Recâî. *Hayriye ile Lütfiye Arasında Bir Mukayese*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

- Karahan, Abdülkadir (1953). *Nâbî*. İstanbul: Varlık Yay.
- Karahan, Abdülkadir (1953). “Nâbî’de İstanbul Sevgisi”. *Türk Dili Dergisi* 20.
- Karahan, Abdülkadir (1947). “Nâbî’nin El Yazısı, İmzası, Mührü ve Sur-nâme’sine Dair”. *TEDD* 2: 1-2.
- Karakaş, Mahmut (1989). “Nâbî’nin Hayriyyesi Hakkında”. *Harran Dergisi* 28.
- Kocatürk, Vasfi Mahir (1970). *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara.
- Kortantamer, Tunca (1984). “Nâbî’nin Osmanlı İmparatorluğunu Eleştirisi”. *Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih incelemeleri Dergisi* II.
- Kut, Günay (1987). “Nâbî’nin Hayri-Nâme’si”. *Türk Edebiyatı* 162.
- Küntür, Azize. *Nâbî ve Sur-nâme’sinin Edebî, İçtimaî Bakımdan Tetkiki*. Bitirme Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Levend, Agah Sırrı (1944). *Nâbî’nin Sûr-nâmesi*. İstanbul.
- Mengi, Mine (1987). *Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbî*. Ankara.
- Mengi, Mine (1978). “Çağının İnsanı Olarak Nâbî”. *Ömer Asım Aksoy Armağanı*. Ankara.
- Mengi, Mine (1984). “Eski Edebiyatımızda Bazı İnsan Tipleri”. *Tarih ve Toplum* (Aralık).
- Nâbî (1292). *Divan*. İstanbul.
- Nabi. *Hayr-âbâd*. Millî Ktp. A. 4354.
- Nâbî (1292). *Hayriyye*. İstanbul.
- Nâbî (1281). *Fetih-nâme-i Kamanîçe*. İstanbul.
- Nâbî. *Münşeat*. Millî Ktp. A. 4354/1, A. 4801, A. 3708.
- Nâbî (1944). *Sur-nâme*. Hzl. Agah Sırrı Levend. İstanbul.
- Nâbî (1265). *Tuhfetü’l-Haremeyn*. İstanbul.
- Nâbî (1331). *Terceme-i Hadis-i Erbain*. Milli Tetebbular Mec.

- Oktay, Adnan (2017). *Münşeât-ı Nâbî Nâbî'nin Mektupları (İnceleme-Tenkitli Metin)*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay.
- Öztürk, Mustafa (2016). *Münşeât-ı Nâbî İnceleme, Tenkitli Metin*. Mardin: Artuklu Üniversitesi Yay.
- Pakalın, M. Zeki (1971). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul.
- Pala, İskender (1989). *Hayriyye*. İstanbul.
- Ressam, H. Avnî (1926). "Nâbî'nin Evi". *Millî Mecmua* VI: 72.
- Ülger, Sibel (1996). *Nâbî'nin Hayr-âbâd'ı: İnceleme Metin*. Yüksek Lisans Tezi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Ünlü, Sevin. *Nâbî'nin Hayr-abâd'ı*. Bitirme Tezi. Ankara: DTCE.
- Yalçınkaya, Şerife (2012). *Nâbî'nin Nâsırlığı ve Kamanıçe Fetih-nâmesi*. İzmir.
- Yöntem, Ali Canip (1945). "Tarihi Aydınlatacak Edebî Eserlerden Hayriyye ve Lütfiyye". *İstanbul Kültür Dergisi* (Mart).
- Yüksel, Hüseyin (1997). *Gazavat-nâmeler ve Nâbî'nin Fetih-nâme-i Kamanıçe adlı eserinin metni*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Ziya Paşa (1291). *Harabat Mukaddimesi*. İstanbul.

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYRİYYE'NİN NÜSHALARI

Karşılaştırılan Nüshalar

Hayriyye-i Nâbi'nin tenkitli metni hazırlanırken aşağıdaki nüshalar karşılaştırılmıştır:

1. Süleymaniye Kütüphanesi, Aşir Efendi Bölümü, 324:

Yaprak sayısı: 40.

Satır: 21.

Yazı: Ta'lik.

Beyit sayısı: 1652.

İstinsah tarihi: 1121/1709.

Metin teşkilinde bu nüsha esas alınmış olup **A** ile gösterilmiştir.

2. Millî Kütüphane, B.A.(A). 4886:

Yaprak: 42.

Satır: 21.

Yazı: Nesih

Beyit: 1652.

Hayriyye metninin teşkilinde bu nüsha **M1** olarak gösterilmiştir.

3. Millî Kütüphane, B.A.(A). 4936:

Yaprak: 45.

Satır: 19.

Yazı: Nesih.

Beyit: 1645.

İstinsah tarihi belli olmayan bu nüsha metin teşkilinde **M2** olarak gösterilmiştir.

4. Millî Kütüphane, A.766:

Yaprak: 46.

Satır: 19.

Yazı: Nesih.

İstinsah tarihi: H.1135.

Bu nüsha metinde **M3** olarak gösterilmiştir.

5. Bayezit Kütüphanesi, U.5812:

Yaprak: 56, satır: 15. Beyit: 1650. Yazı: Ta'lik.

İstinsah tarihi: 1120/1708.

Bu nüsha metinde, **U** olarak gösterilmiştir.

6. Üniversite Kütüphanesi, Ty.5573:

Yaprak: 48.

Satır: 19.

Yazı: Nesih

Beyit: 1650.

İstinsah tarihi: 1120/1708.

Bu nüsha metinde, **Ü** olarak gösterilmiştir.

7. *Nâbî Divanı* ile birlikte İstanbul'da 1293'te basılan nüsha 1645 beyit olup metinde **B** olarak gösterilmiştir.

Diğer Nüshalar

Hayriyye'nin, tenkitli metnini hazırlarken kullandığımız nüshalarının dışında da birçok kütüphanede yazmalarım tespit ettik. Yazıldığı andan itibaren çok sevilen bu manzum nasihat-nâmenin yüzden fazla nüshasını tespit etmiş bulunuyorum. Eserin ülke çapında ne kadar okunmuş olduğunu göstermesi bakımından yazma nüshaları ve kütüphaneleri vermekte yarar görüyoruz:

Millî Kütüphane: C.4/3; A.490; A. 4875; A. 2140/1; A.3100; A. 3134; A. 3554; A, 3537/1; A. 1585/1; A. 3608; A. 344/1; A. 124/1; A. 849/ 3; A. 4323; A. 3664/8; A. 4679/2; A. 2151; A. 7221; A. 2970; A. 732; A. 4337/2; A. 3720; A. 5 (İstinsah tarihi:1161); A. 4138; A. 4107; A. 3709; A. 3432; A. 2426; A. 4204 (İstinsah:1169)

Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi: M.Ozak I. 1094; 905, 1146 (eksik); A.229, A.365 (İstinsah: 1141); M.Con.235; İsmail Saib Ü., 322, 41, 3472 (eksik); İsmail Saib I. 758.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Ktp: 279.

Ankara Cebeci İl Halk Kütüphanesi: 270, 271, 277.

Millet Kütüphanesi: Ali Emiri, Manzum Eserler: 844, 837, 838, 839 (istinsah: 1258), 840, 842, 843, 844, 845, 846.

Süleymaniye Kütüphanesi:

1. Hacı Mahmut: 5196 (İstinsah: 1144), 3498/1, 3697, 365 (ist. 1168).

2. Halet Efendi: 359/1 (İstinsah: 1186).

3. İzmirli İsmail Hakkı: 3489, 3451.

4. Hamidiye: 1054, 1081 (İstinsah: 1115)

5. Düğümlü Baba: 454/1.

6. H.Hüsnü Paşa: 984/2.

7. Darül Mesnevi: 458/2 (eksik).
8. Yazma Bağışlar: 898, 229/1.
9. Bağdatlı Vehbi; 2085/9 (İstinsah: 1178).
10. M.Hafid: 469/1.
11. Ayasofya: 4183 (istinsah; 1167), 3851/1. 12.İzmir: 568.
13. Hüsrev Paşa: 512 (istinsah: 1139), 513, (istinsah: 1133),
14. Pertev Paşa: 619/35.
15. Saliha Hatun: 146/1.
16. Lala ismail: 734/6.
17. Yozgat: 832,830.
18. Esat Efendi: 2581.
19. Aşir Efendi: 324 (İstinsah: 1121).

Beyazıt Umumi Kütüphane: 8019/3,5789,5790 (istinsah, 1140) 5719, 5273/8.

Üniversite Kütüphanesi: T.5573,1759 (isr.1137), 1582, 265, 4936, 4711, 3958, 4641, 354, 616, 5689, 577, 725, 9718 (ist.l 115), 5715 (ist. 1155), 5737, 1210, 5765.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi: 3988, 839, E.H. 1325, B. 1775, H.2475, R.838, R.2015, H.348, Y. 1773.

Kastamonu İl Halk Kütüphanesi: 3888/3, 410, 476/2, 548/1.

Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi: 10338, 10205.

Nuruosmaniye Kütüphanesi: 3787, 3788, 3789.

Selim Ağa Kütüphanesi: 910.

Köprülü Kütüphanesi: 263, 264.

Kütahya Vahit Paşa Kütüphanesi: 634, 1458, 2219.

Rieu Katalogu'nda da şu nüshalar vardır: 200a, 201 b. 254a, 5985.

Hayriyye'nin Paris Baskısı

Hayriyye-i Nâbî 1857 yılında Pavet De Courteille tarafından Fransızca tercümesiyle birlikte Paris'te basılmıştır. *Conseils De Nâbî Efendi* adıyla yayınlanan bu nüsha 1989 yılında İstanbul'da yeni harflerle basıldı. Paris baskısını muhteva bakımından karşılaştırmak amacıyla kullandık.

METİN TEŞKİLİNDE İZLENEN YOL

Hayriyye'nin tenkitli metnini kurarken altı yazma nüsha ile eserin 1292 İstanbul baskısını kullandım. Karşılaştırmada kullandığım nüshaların şairin devrine en yakın; muhteva bakımından da zengin olmasını göz önünde bulundurdum. Ayrıca *Hayriyye*'nin 1857 Paris baskısını da muhteva bakımından karşılaştırmada kullandık. Bu şekilde *Hayriyye*'nin 1660 beyitlik metnini elde ettik.

Karşılaştırmada kullandığımız nüshalar arasında imla bakımından bir birlik bulunmadığı gibi, esas aldığım (Süleymaniye Ktp. Aşir Ef.324) ve şairin devrine en yakın nüshada da aynı kelimenin değişik imlalarla yazılmış şekilleri bulunabiliyordu. Bu bakımdan eserin metnini kurarken klasik Osmanlı Türkçesi'nin gramer ve imlasını tercih ettik. Karşılaştırmada imla farklarını ayrıca göstermedim.

Metnin transkripsiyonunda genellikle Divan şiiri metinlerinin çeviri yazısında uygulanan işaretleri kullandık.

Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun sesli harflerde vezinden dolayı zihaf yapılması gerektiğinde üzerlerine uzatma işareti (-) konulmamıştır.

Hayriyye metninde, sadece esas alınan nüshanın yaprak numaralarını sayfa kenarlarında gösterdik.

HAYRİYYE-İ NÂBÎ

METİN

BÎSMÎ'LLAHÎ'R-RAHMANÎ'R-RAHÎM

Fe'ilâtün(Fâ'ilatün)/Fe'ilâtün/Fe'ilün (Fa'lün)

- 4b. 1. Hamd ol Allâh-ı 'azîmü's-şâna
Mübdî'-i dâ'ire-i imkâna
2. Ki idüp hâme-i sun'ı tedbîr
Nüşâ-i 'âlemi itdi tahrîr
3. Rahmet-i 'âm-ı Hudâvend-i Kerîm
İtdi 'âlemlere feyzin ta'mîm
4. Cünbiş-i lutfâ gelüp hâme-i cûd
Çekdi levh-i 'ademe nakş-ı vücûd
5. Bâz olup dahme-i düşvâr-ı 'adem
Oldı meftûh tılısm-ı 'âlem
6. İtdi mîzân-be-kef-i bûd ü ne-bûd
Âdemi seng-i terâzû-yı vücûd
7. Olıcak rûy-ı vücûd âyîne-tâb
Oldı mir'ât-ı 'adem sûret-yâb
8. Ref' olup ebhire-i nâr-ı 'adem
Perdeden çıkdı sevâd-ı a'zam
9. Döşenüp 'âleme kalîçe-i hâk
Üstine döndi kıbâb-ı eflâk

* Başlık: Hayriyye-i Nâbî rahmetu'llâhi 'aleyh M3; Haza Kitâb-ı Hayriyye-i Nâbî M1; Haza Risâle-Hayriyye-i Nâbî Efendi Yessere'llâhu cem'î merâmihi U ; M2 ve Ü'de başlık yok..

2b. tahrîr: teshîr M3, Ü; tastîr M1.

4a. lutfâ: nutka U.

8a. olup: idüp M2, B

10. Oldı gerdûn ile bu çâr füsûl
Kâse-i çâr-gül-i bezm-i kabûl
11. Ümmehâtı idüp âbâ ile cem‘
Arada yandı mahabbetden şem‘
12. Tâ mevâlîd-i selâs oldı ‘iyân
Ma‘deniyyât ü nebât ü hayvân
13. Yüridi kâfile-i lutf ü kerem
Çıkdı ‘âlem ‘akabinden Âdem
14. Eyledi mertebe-i insânı
Gâyet-i mertebe-i hayvânî
15. Oldı bu sûret-i tînî-i tahûr
Ekmel ü eşref-i envâ‘-ı zuhûr
16. Kurılup süllem-i tertîb-i hikem
Çıkdı ta sadr-ı vücûda Âdem
17. Âb u gilde idicek ‘ilm zuhûr
Secdeye oldı melâ‘ik me‘mûr
18. Olup insanda merâtib ber-câ
Oldı mefzûl u tefâzul peydâ
19. Kimisi sükker olup kimi piyâz
Oldılar biribirinden mümtâz

11b. mahabbetden: mahabbet ile M3.

15b. ekmel ü: ekmel-i A.

16a. kurulup: görölüpM1.

17a. ‘ilm: nakş U.

18a. olup: oldı M3, B/insânda: eşyâda M3/ber-câ: peydâ U, Ü.

18b. mefzûl ü: mefzûl A.

20. Rütbe rütbe olup envâ'-ı enâm
Derecât ile zuhûr itdi nizâm
- 5a. Bî-merâtib yıkılır kevn ü mekân
'Âlimüñ yirini tutmaz nâ-dân
22. Göremez maslahatın âteşüñ âb
İdebilmez 'amel-i bâdı türâb
23. İdemez âhenüñ ef'âlini zer
Viremez çâşni-i milhi şeker
24. Göremez destüñ umûrını kadem
Varamaz seyf makâmına kalem
25. Basaruñ eyledügin gûş idemez
Hûşuñ endîşesini mûş idemez
26. Bezrger yirini tutmaz zerger
Kefşger kârını bilmez dülger
27. Mâliküñ fi'lini görmez memlûk
Bilmez ahvâl-i re'âyâyı mülûk
28. Germ serdin viremez ahkâmın
Ne bilür huşk terin fercâmın
29. Sâye bilmez eserin hurşîdüñ
Câm bilmez tarabın Cemşîd'üñ

23b. şeker: güher B.

25b. hûşuñ: gûşuñ U/mûş: dûş M1, M2, M3.

34b. suver-i: suver ü M2, B.

26b. keşger: nakşger M1.

27a. görmez: bilmez B.

29a. eserin: eserüñ M2, M3,U.

30. ‘Aksi de böylecedür mecmû‘uñ
Añla oldugı kadar matbû‘uñ
31. Oldı mir‘ât-ı tekâbül peydâ
Zıddile münkeşif oldı eşyâ
32. Hikmet ü kudrete gâyet yokdur
Bu temâşâyâ nihâyet yokdur
33. Bu nizâm üzredür eczâ-yı cihân
‘Akluñ irdügi kadar ol nigerân
34. Mertebe âhîret ü dünyâda
Câri olmuş suver-i ma‘nâda
35. Ma‘neviyyât-ı merâtib dahı çok
Bahrdür mevcesinüñ gâyeti yok
36. Didi ser-kâfile-i şehri-i şühûd
Yokdur illâ ki merâtible vücûd
37. Cümleden ehl-i velâyet a‘lâ
Enbiyâ rütbesi andan arka
- 5b. 38. Enbiyâ sadr-ı serîr-i i‘zâz
Her biri bedr-i münîr-i i‘câz
39. Lîk sultân-ı serîr-i ‘âlem
Hazret-i seyyid-i ibn-i Âdem
40. Hükm-fermâ-yı nigîn-i “levlâk”
Hıtta-pîrâ-yı “ve mâ-erselnâk”

30b. matbû‘uñ: matlûbuñ U.

34b. suver-i: suver ü M2, B.

36a. şehri: sırr U, Ü.

36b. merâtible: merâtibde M1, M2, M3, U.

41. Gevher-i mâ-hasal-ı lücce-i cûd
Mîve-i nüh tabak-ı bâg-ı vücûd
42. Fâtih-i dahme-i gencîne-i nûr
‘İllet-i gâ’iye-i nakş-ı zuhûr
43. Evvelîn harf-i kitâb-ı rahmet
Maksad-ı ma’ni-i lafz-ı “temmet”
44. İbtidâ-yı nefes-i Rahmânî
İntihâ-yı eser-i Rabbânî
45. Sûret-i ma’ni vü ma’nî-i suver
Nûr-ı bâlâ-keş-i kandîl-i kader
46. Zîver-i sadr-ı sarây-ı hestî
Hâzin-i genc-i bülend ü pestî
47. Hatm-i gencîne-i sırr-ı kevneyn
Sır-be-hem dâde-i “kâbe kavseyn”
48. Sâhib-i mertebe-i “ev-ednâ”
‘Ârif-i mes’ele-i “mâ-evhâ”
49. Zînet-i zîn-i Burâk-ı temkîn
Refref-ârâ-yı reh-i ‘illiyyîn
50. Hükm-fermâ-yı bilâd-ı melekût
Nûr-bahşâ-yı fezâ-yı ceberût

41b. Mîve-i nüh tabak-ı bâg-ı vücûd: Mîve-i bâg-ı nigîn tab’-ı vücûd M3; Mîve-i tabk-i kuhen bâg-ı vücûd U, Ü.

42b. gâ’iyye: gâ’ibe M3; hâniye M1.

44b. rabbânî: sübhânî U, Ü.

45b. kader: güher M3.

46a. sarây: serîr M3.

50b. ceberût:nâsût M3.

51. Neyyir-i maşrık-ı envâr-ı ‘ulûm
Hâce-i fenn-i risâlât-ı ‘umûm
52. Mevrid-i vahy-i celîl-i tenzîl
Muhbir-i ‘anhu butûn-ı İncîl
53. Safvetü’s-safve-i kand-i ervâh
Nuhbetü’n-nuhbe-i eşbâh-ı melâh
54. Eşref-i eşref-i envâ’-ı beşer
Ahsen-i ahsen-i takvîm-i suver
55. Rahmet-i ‘âlemiyân rûh-ı cihân
Merkez-i dâ’ire-i kevn ü mekân
56. Ahmedü’1-hulk Muhammed Mahmûd
Ya’ni mahbûb-ı Hudâvend-i Vedûd
57. Asl-ı küll mazhar-ı ism-i a‘zam
Cümleden oldu merâtibde etemm
58. Saldı âfâka sürûr-ı sûrî
“Evvelü mâ-halaka’llâh nûrî”
- 6a. Hatm olup zâtı ile ‘izz ü ‘ulâ
Merkezin buldı sıfât-ı ‘ulyâ
60. Virdi devr-i felege zâtı nizâm
Bed’ ü hatm oldu vücûdiyle tamâm

53a. safvetü’s-safve-i: safvetü’s-safvet-i A./kand-ı ervâh: rûhu’l-ervâh M3; cünd-i ervâhM2, Ü.

53b. nuhbe-i: nuhbet-i A.

56. beyitten sonra M3’te “tetimme” ara başlığı vardır. U ve Ü nüshalarında “velehu” başlığı vardır.

60b. bed’ ü hatm: devr-i hatmM1.

61. Hâk-ı gayb içre o tohm-ı mestûr
Eyledi mîve butûnında zuhûr
62. Görinüp devre-i mîm-i sermed
Oldı mevcûd ehadden Ahmed
63. Eyleseñ evvel-i erkânı su'âl
Âhir-i ism-i Muhammed aña dâl
64. Eyleyüp zatına Allâh ta'zîm
İtdi bi'z-zât salat u teslîm
65. Zâtına ola salat ile selâm
Âl ü ashâbına tâ rûz-ı kıyâm

MATLAB-I MÜCMEL-İ AHVÂL-İ PEDER

66. İy Eba'1-Hayr Muhammed Çelebi
İy iden zâtı müzeyyen Haleb'i
67. Cigerüm pâresi 'ömrüm varı
Devha-i devletümüñ nev-bârı
68. Pertev-i nûr-ı hayâtum sensin
Mahz-ı hayr ü berekâtum sensin
69. Seni itdi kereminden i'tâ
Pederün Yûsuf-ı Nâbî'ye Hudâ

61.beyit B nüshasında yoktur.

62a. görünüp: görünür A

63a. erkânı: o kânı M2, M3.

63b. âhir-i : âhiri U

64a. Allâh: Mevlâ M1, M2, M3.

* Mücmel: İcmâl B.

67. Beyit B nüshasında yoktur.

70. Sende zâhirdür eyâ tıfl-ı nebîh
Ma'ni-i "el-veledü sırru ebîh"
71. Oldı zâtuñ senüñ iy nûr-ı basar
Zînet-i gülşen-i hestî-i peder
72. Salalı başuma zâtuñ sâye
Ben senüñle bakaram dünyâya
73. Seni virdi baña iy feyz-me'âb
Mevsim-i sinn-i kiberde Vehhâb
74. Togıcak 'âleme hüsnüñ mâhı
Güzerân itmiş idüm pencâhı
75. Çâr u pencâhda virdi seni Hakk
Heft sâlüñde yazıldı bu varak
76. Vatanum şehr-i dil-ârâ-yı Ruhâ
Vakt-i tahrîr makarrum Şehbâ
77. Ne Ruhâ nusşâ-i gülzâr-ı cinân
Maskat-i re's-i Halîlü'r-rahmân
78. Ne Ruhâ gıbtageh-i hitta-i Şâm
Mazhar-ı mu'cize-i "berd ü selâm"
79. Bir zamân Edrene vü İstanbul
Oldı sî-sâl baña cây-ı nüzûl

70a. nebîh: şebîh U; ebîh Ü.(Çocuk babanın sırrıdır.)

74b. itmiş: olmuş. A

75b. heft: heşt M1,U, Ü /sâlüñde: sâlında U.

77b. Halîlü'r-rahmân: Habîbü'r-rahman M3,U.

78a. gıbtageh: gıbtakeş U.

80. Li'llahi'l-hamd nice mansıb u câh
Oldı bu bendeye ihsân-ı İlâh
81. Kalmayup soñra dimâg-ı devlet
Oldum üftâde-i künc-i 'uzlet
82. Cezbe-i âb ü hevâ oldı sebeb
Oldı ârâmgehüm şehr-i Haleb

SEBEB-Î NAZM-I NASÎHAT-NÂME

83. İy çerâg-ı tarab-efrûz-ı emel
Hibe-i Hazret-i Hak 'azze ve cell
84. Hamdü li'llâh nesebüñ 'âlîdür
'İlm ile cedd ü ebüñ 'âlîdür
85. Gerçi bâlâsı bilinmez ammâ
Bilinen mertebedür hep 'ulemâ
86. Lîk yokdur eb ü cedd saña sûd
Kendüñ it mertebe-i fazla su'ûd
87. Aslı memdûhsın iy sun'-ı Hudâ
Asl olan eylemez elbetde hatâ
88. Her ne var cevher-i zâtî bende
Cümle mevcûd u müheyyâ sende

80a. Li'llahi'l-hamd: hamdü li'llâh U, Ü.

* Sebeb-i nazm: Bâ'is-i nazm M2, U, Ü.

83b. hîbe: pîşe Ü.

84b cedd ü eb: eb ü cedd U/'âlî: hâ1î M1,U.

85a. bilinmez: sayılmaz M3, U, Ü.

87a. aslı: asl-ı M1, U, Ü.

88a. var: kim U/bende: sende U.

88b. mevcûd: mecmû' M1, M2, U, Ü, B.

89. Sende ahlâk-ı medâyih çokdur
Li'llahi'l-hamd zemâyim yokdur
90. Bû-yı hulk-i hasenüñ 'itrîdür
Sende âsâr-ı edeb fitrîdür
91. Feyz-i Hak'dan irişür imdâduñ
Kesbe hâcet komaz isti'dâduñ
92. İtsün Allâh seni ber-hurdâr
Tutasın 'ömr-i tabî'ide karâr
93. Lîk o ma'nâya ki enfâs-ı peder
İder evlâdına te'sîr-i diger
94. İtmek için saña âvîze-i gûş
Olmag için saña sermâye-i hûş
95. Kâviş-i tîşe-i endîşe ile
Kâvgâr-ı kalem-i tîşe ile
96. Çıkarup ma'den-i dilden yek-ser
Rişte-i nazma çeküp tâze güher
97. Eyledüm nazm-ı nasîhat tahrîr
Ki ide dîde-i idrâki karîr

89b. zemâyim: behâ'im M; ziyânum B.

90a. bûy-ı; bûyı A; biri B.

92b. tâbî'ide: tâbî'inde M3

93b. ider: eyler A.

95a. tîşe: pîşe U.

95b. kâvgâr: kâvgâh M3; kâvkâvM1, M2, U, Ü, B.

98. Kisve-i nazma kodıkda hâme
Eyledüm nâmını HAYRÎ-NÂME
- 7a 99. Hırz-ı cân eyle kefi 'izzet ile
Bağla bâzû-yı dile ragbet ile
100. Her zamân isterem iy cân-ı peder
Ola âvîze-i güşuñ bu güher
101. Bunı nâzûk tutasın cânuñdan
Bir dem ayırmayasın yanuñdan
102. Tâ-be-mahşer ola feyzi cârî
Hem saña hem ola gayre sârî
103. Tâ güşâde ola bu hân-ı nevâl
Ola ni'metde tufeylüñ etfâl
104. Sen dahı tâ bu ni'amdand yiyesin
Yâdigâr-ı pederümdür diyesin
105. Rûhumı lutfuñ ile şâd idesin
Bir du'â ile beni yâd idesin

NAZM-I 'ÂLÎ-İ ŞÜRÛTU'L- İSLÂM*

106. İy sehî-serv-i hıyâbân-ı şühûd
Nev- hırâmende-i bustân-ı vücûd

98a. kisve-i: kisvet-i Ü.

98b. eyledüm: eyledi M3, Ü.

100a. isterem: isterin D.

105a. lutfuñ: nutkuñ A.

* Nazm-ı 'Âlî-i Şürûtu'l-İslâm: Nazm-ı 'Âlî-i Şurût-ı İslâm M3; Nazm-ı Şürût-i İslâm M2; Nazm-ı İcmâl-i Şürûtu'l-İslâm M1; Nazm-ı Cemîl-i Şürûtu'l-İslâm B; Nâzım-ı cümle şürût-ı İslâm A.

107. ‘Âlemüñ meşgalesinden akdem
Budur insâna ehemmm ü elzem
108. İdüp encâm-ı umûrın tedbîr
Eyleye hâne-i dînin ta‘mîr
109. İtdi endâze-i hikmetle kıyâm
Penc erkân-ı binâ-yı İslâm
110. Bu binâ içre olan râhatdur
Taşrası pâ-zede-i âfetdür
111. Bu binâ dâhilidür bâg-ı na‘îm
Hâricı nâhiye-i nâr-ı cahîm
112. Dâhili ehl-i hidâyetdür hep
Hârici ehl-i gavâyetdür hep
113. Farzdur itme sakın fevt-i salât
İktidâruñ var ise hacc ü zekât
114. Kıl edâsında derûnî tek ü tâz
Birinüñ fevtine gösterme cevâz
115. Olma gherden-keş-i fermân-ı ganî
Her ne emr itdi ise eyle anı
116. Mü‘mine hil’at-ı dindür kat kât
Vâcibât ü sünen ü mendûbât

111b. nâr-ı: nâr u Ü.

112. beyit M2’de yoktur.

113a. fevt: terk M3.

114b. fevt: terk M3.

115b. işle: eyle M2, M3, B.

116b. vâcibât: vâcib M3.

117. Sırrı var her birinüñ hikmeti var
Hasra gelmez nice hâsiyeti var
118. Eylemiş Hazret-i Vahhâb-ı kerîm
Her birin vâsıta-i lutf-ı 'azîm
119. Hak ganîdür senüñ a'mâlüñden
Yine sensin yiyecek mâlüñden
120. Saña râci' olur iy bahr-ı kemâl
Nîk ü bed her ne iderseñ a'mâl
121. Sâhib-i hamse ol iy pâk-meniş
Bilesin hams-i mübârek ne imiş

EVVEL-İ LÂZİME-İ DÎN-İ MÜBÎN*

122. İy nihâl-i çemen-efrûz-ı edeb
İy ferah-bahş-ı dil ü dîde-i eb
123. İt şehâdet olasın ehl-i şühûd
Tâ ki meşhûduñ ola bûd ü ne-bûd
124. Eyle pür-şehd-i şehâdet dehenüñ
Olsun ikrâr me'âl-i suhanüñ
125. Kalbüñ it halvet-i sırr-ı tahkîk
Şem'-i pür-nûr-ı yakîn ü tasdîk

120a: kemâl: me'âl A, B.

121a. hamse: hams U, Ü/pâk: tâb M3.

*Evvel-i: Evvelâ M, U, Ü; meahas-ı M2; Der Beyân-ı ibtidâ-yı B.

122a. çemen: tarab U.

123a. olasın: idesin M3.

126. Bu şehâdetdür emân-ı millet
Zîver-i cebhe-i bâb-ı Cennet
127. Bu şehâdetle bulur fark a'yân
Zulmet-i küfr ü şu'a'-ı îmân
128. Bu şehâdetdür esâs-ı temkîn
Yapılır üstine maksûre-i dîn
129. Bu şehâdetdür emâm-ı İslâm
Evvelîn mevc-i muhît-i ahkâm
130. Bu şehâdetdür o miftâh-ı hüdüâ
Ki bunuñla açılır bâb-ı rızâ
131. Bu şehâdetle olur berg-i zebân
Mâhi-i lücce-i dîn ü îmân
132. Bu şehâdetdür o terkîb-i şifâ
Ki ider mürde-i cehli ihyâ

MATLAB-I MÂ-HASÂL-İ FAZL-I SALÂT

133. İy gül-i bâgçe-i bî-kem ü kâst
Peder-i pîrûñ iden kaddini râst
134. Vakti geldükde hemân eyle vüdû
Mâ-sivâdan dehen ü destüñi yu

126b. cebhe-i bâb-ı Cennet: bâb-ı na'ım-i Cennet M3; südde-i bâb-ı Cennet M1; bâb-ı kusûr-ı Cennet U; tâk-ı kusûr-ı cennet Ü.

127a. bulur: dürür M3; olur M1.

127b. zulmet-i: zulmet ü A, M1, M2, U.

131a. olur: bulur U.

135. Geydür endâmuña pîrâhen-i nûr
Olasın lâyıık-ı dîvân-ı huzûr
136. Mü'minüñ oldı çü mi'râcı namâz
Dîdeñi eyle bu mi'râc ile bâz
137. Sen kıyâs itme namâzı teklîf
Cânib-i Hak'dan odur bir teşrîf
- 8a. 138. Dîn 'imâdını ikâmet eyle
Kasr-ı İslâm'ı 'imâret eyle
139. Destüñ it şahmet-i üzneyne revân
Halka-der-gûş idügüñ eyle 'ayân
140. Secdede ham-zede-i âdâb ol
Nokta-i dâ'ire-i mihrâb ol
141. Pîş-i Hak'da yüzüñi yirlere sür
Bende-i dergehi ol devleti gör
142. Bî-teveccüh yaramaz kâre namâz
Eyle her secdede biñ sûz ü güdâz
143. Mahv-i müstagrak-ı dîvân-ı Hak ol
Mest-i la-ya'kıl ü hayrân-ı Hak ol
144. Olma hayret-zede-i cennet ü nâr
Ol anuñ sâhibine 'âşık-ı zâr

135b. olasın: k'olasın M1.

136b. ide gör çeşmi bu mi'râc ile bâz M1.

137b. odur : olur Ü, B./ bir teşrîf: sırr-ı şerîf M3.

139a. destüñ: destüñi B. / şahmet-i üzneyne: şahmeti-i üzne A; şahmeti üzne B.

142b. eyle: itse U; ide Ü.

143a. mahv-i: mahv ü M3, B.

143b. mest-i: mest ü M1.

144b. ol anuñ: ola gör B. / 'âşık-ı: 'âşık u U.

145. Yatma hengâm-ı seher bîdâr ol
Vakf-ı seccâde-i istigfâr ol
146. Ne sa'âdet varup el baglayasın
Hak huzûrında turup aglayasın
147. İy gözüm nûrî 'ibâdet ne güzel
Zevk ile şevk ile tâ'at ne güzel
148. Eyle erkân-ı salâtı ta'zîm
Cümle-i kâruña Allâh kerîm
149. İdesin secde için vaz'-ı cebîn
Gör nedür saltañat-ı rûy-ı zemîn
150. Hele korlar mı gör iy ferzâne
Herkesi pîşgeh-i sultâna
151. Añlayan secdeyi baş kaldurmaz
Devlet-i 'âleme çeşm aldurmaz
152. Kılmada kalmaz idi ârâmuñ
Añlasañ kadrin eger İslâm'uñ
153. Saña bir sır ideyin çihre-nümâ
Gerçi etfâle degül keşfi sezâ
154. Cidd ü cehd it olasın nâ'il-i fehm
Refte refte olasın vâsıl-ı fehm

147 ve 148. beyitler M1, M3, Ü, B ile A'da yoktur.

151a. kaldurmaz: kalduramaz M-1.

151b. aldurrmaz: alduramaz M3.

153a. ideyin: ideyüm B.

153b. keşfi: keşf M3.

155. Sen namâza idesin çünki kıyâm
Elif olursın eyâ mâh-ı tamâm
156. Râki' olsañ görünür sûret-i dâl
Enbiyâ sırrıdur añla bu makâl
157. Sâcid olsañ görünür halka-i mîm
Âdem olursun eyâ rûh-ı cesîm
158. Añla çünki saña keşf ola bu râz
Âdem olur mı iden terk-i namâz

DER BEYÂN-I ŞEREF-İ FARZ-I SİYÂM*

159. İy bihîn-mîve-i bâg-ı pederî
Sadef-i bahr-i hayâtüñ güheri
- 8b. 160. Bî-maraz tâ ola cismüñde tüvân
Eyleme fevt-i sıyâm-ı ramazân
161. Savmdur kullarına lutf-ı Hudâ
Savma bi'z-zât ider Allâh cezâ
162. Savm bir mâ'ide-i rahmetdür
Nûrdan sâ'ime bir hil'atdür
163. Savmdur kâbil-i ketm ü ihfâ
Dahle fırsat bulamaz savma riyâ
164. Sırr-ı pâk-i sâmediyyetdür savm
İttisâf-ı melekiyyetdür savm

156a. sûret; halka M3, U, Ü.

157a. halka: sûret A, M1, M2, Ü.

* farz: fasl M2; fazl U; şehri B.

163a. ketm ü: ketm-i B.

165. Nefes-i sâ'im için didi Resûl
Müşkden pîş-i Hudâda makbûl
166. Reh-nümâ-yı ni'am-ı cennet olur
Terk-i ni'met sebab-i ni'met olur
167. Tâ siyâhî-i şeb olunca be-dîd
Mühr urur agzuña fass-ı hurşîd
168. Tâ dırâhşân ola nûr-ı zâtuñ
Zulmet-i leyle kala zulmâtuñ
169. Ne sa'âdet olasın leb-beste
Olasın dagdagadan vâreste
170. Bend olup râh-güzâr-i dehenüñ
Ola âsûde diyâr-ı bedenüñ
171. Silesin jengini kandîl-i dilüñ
Açasın âyinesin âb ü gilüñ
172. Ola zâtuñda kesâfet nâ-yâb
Bula envâr-ı letâfet tef ü tâb

165b. müşk : misk Ü.

166b. ni'met: nakmet M2, M3; haşyet M1, U, Ü; rahmet B.

167a. be-dîd: medîd B.

167b. urur: olur M3.

168b. kala: kıla U, Ü.

169b. vâreste: vâbeste M3.

170a. olup: urup B.

171a. dilüñ: dilin U.

171b. gilüñ: gilin U.

172. beyit Ü nüshasında yoktur.

172b. bula: dola U.

173. Hâne-i dil ola zulmetden dūr
Mâh-ı rûzeveş olasin meşhūr

MAKSAD-I HACC Ü TAVÂF-I ‘ARAFÂT*

174. İy gül-i tâze-res-i gülşen-i cân
Bûy-pîrâ-yı dimâğ-ı ‘irfân
175. Ka‘be’den gayri yire itme sefer
Sefer-i bîhûdedür nâr-ı sakar
176. Ka‘be beytü’ş-şeref-i a‘zamdur
Nokta-i dâ’ire-i ‘âlemdür
177. Ka‘be’dür kible-i mülk ü melekût
Pâye-pîrâ-yı serîr-i lâhût
178. Ka‘be’dür sâk-ı dıraht-ı rahmet
Ka‘be’dür sūdde-i dîn ü devlet
179. Ka‘be’dür şem‘-i serâ-perde-i râz
Oldı pervânesi erbâb-ı niyâz
- 9a. 180. Ka‘be’dür sırr-ı semâvât-ı ‘ulâ
Hâne-i câme-siyâh-ı Mevlâ
181. Ka‘be’dür secdegeh-i ins ü melek
Ka‘be’dür ham-zede-i tâk-ı felek
182. Ka‘be’dür sâha-i gülzâr-ı na‘îm
Nî‘am-ı nûr ile pür sahn-ı hatîm

*Matlab: Maksad A/-ı: u B.

177b. serîr-i: şerîri M3 / lâhût: nâsût B.

180b. Mevlâ: Leylâ B.

182b. ni‘am-ı: ni‘am u M3/hatîm: ‘azîm Ü.

183. Ka'be'dür mahzen-i esrâr-ı Hudâ
Zâdeha'llâhu te'âlâ şerefâ
184. Kürsi-i memleket-i Rabbânî
Südde-i bârgeh-i Rahmânî
185. Merkez-i dâ'ire-i 'âlem-i hâk
Başına devr ider anuñ eflâk
186. Ka'be ebdâl-i ser-âmed-kaddür
Pâlehengi Hacerü'l-esved'dür
187. Hacerü'l-esvedidür seng-i şifâ
Bûsegâh-ı leb-i Mahbûb-ı Hudâ
188. Evvelîn nokta-i satr-ı tekvîn
Hâl-i 'anber-şiken-i rûy-i zemîn
189. Evvelîn sûret-i âyîne-i âb
Gerd-i bâlâ-keş-i meydân-ı türâb
190. Mahzen-i sırr-ı sarây-ı lâhût
Hitta-pîrâ-yı fezâ-yı nâsût
191. Sürmedür dîdeye hâk-i mes'â
Sâha-i Merve tarabgâh-ı Safâ

184b. südde: sidre B.

185b. ider: eyler U.

186b. Hacerü'l-esved: Hacer-i esved Ü.

187a. Hacer-i esved: Hacerü'l-esved Ü.

189. beyit Mı, U ve Ü nüshalannda yoktur.

192. Olmuş âmâde-i tathîr-i ‘usât
Çâh-ı Zemzem‘den akan âb-ı hayât
193. Rûyıdur yir yüzünüñ hâk-ı Harem
‘Âlemüñ yüzi suyudur Zemzem
194. Şüst ü şûy-ı günehe bî-minnet
Dökilür altun olukdan rahmet
195. Âb-ı Zemzem‘dür o dârû-yı safâ
Ki virür haste-i ‘isyâna şifâ
196. Olıcak vâsıl-ı hadd-i Mîkât
İki ihrâmdan aç iki kañat
197. Bahş ider ‘ömre terakkî ‘Umre
Hisse-i rahmet alur her zümre
198. ‘Azm ider göklere mânende-i peyk
Nefes-i gulgule-nâk-i “lebbeyk”
199. Bu ne devlet ne sa‘âdet bu ne câh
K’olasın tâ’if-i dergâh-ı ilâh
200. Eyle meydân-ı matâf üzre hırâm
Cebheñ it ferş-i reh-i Rükñ ü Makâm
- 9b. 201. Dili pervâne-i şem‘-i Harem it
Tavf-ı dergâh-ı veliyyü’n-ni‘am it

193a. hâk: hâl Ü.

195b. şifâ: safâ U. Ü.

196b. aç: açar M3.

199b. tâ’if: tâ’ir M-

200b. rükñ ü: rükne A, M1, M2, U, Ü.

202. 'Arefe sûret-i meydân-ı nüşûr
Rûz-ı dîvân-ı Hudâvend-i Gafûr
203. Yazmada 'afv-i ma'âsiye berât
Satr-ber-satr-ı sufûf-ı 'Arafât
204. Şüstedür anda olan nâme siyâh
Olur âzâde esîrân-ı günâh
205. Muhrimân dâ'ire-bend-i sîmîn
Cebel-i Rahmet aña fass-ı nigîn
206. Hep beyâza çıkar erkâm-ı siyâh
Yaykanur nâme-i a'mâl-i günâh
207. Cürm ile rahmet ider bey' ü şîrâ
Bâyî' u müşterî-i sûk-ı Minâ
208. Ka'betü'llâh dil-i insân-ı kebîr
Hacer ol kalbe süveydâ-yı zamîr
209. 'Ârif-i mertebe-i âb ü gil ol
Var tolan dâ'iresin dil-be-dil ol
210. Tâ saña zâhir ola nokta-i kâr
Ola gör dâ'iresinde pergâr

202a. 'Arefe: 'Arfedür U.

202b. gafûr: gayûr Ü.

205a. muhrimân: mücrimân U; mahreman B.

205b. fass-ı: fass u U.

206a. çıkar: çıkup A.

207b. bâyi' u : bâyi'-i M1, M2, M3

MATLAB-I FAZL-I ZEKÂT U SADAKÂT

211. İy dūr-i sâmi‘a-pîrâ-yı sadeḫ
Dûdmân-ı Őerefe hayr-ı haleḫ
212. Zimmetüñde koma bir habbe zekât
Vir k’ola mâye-i hayr ü berekât
213. Hakkıdur Hazret-i Hakk’uñ ol mâl
Sen dahı itme edâda ihmâl
214. Çünkü itmiş seni Hak ehl-i nisâb
Sen de it tezkiye-i mâla Şitâb
215. Fukarâ hakkıdur imsâk itme
Pâk iken mâlüñi nâ-pâk itme
216. Emr-i Hak üzre sen itdükçe edâ
Birine on virür anuñ Mevlâ
217. Virmez iseñ berekâtı kalmaz
Nı‘metüñ sende sebâtı kalmaz
218. Bî-zekât olmadadur mâl telef
Nâ‘ibâta olur elbetde hedef
219. Tohmdur mâl-i zekât-ı meŐrû‘
Ki olur hâk-i kâbûle mezrû‘

211a. dūr: dil U.

211b. Őerefe: Şeref-i U, Ü.

213b. sen de: sen dahı B.

215b. mâlüñi: namüñi Mı.

218b. nâ‘ibâta : tâ‘ibâta U.

219a. mâl-ı: mâla B.

220. Tohm-ı pâşîdenün az'âfı biter
İki 'âlemde saña ribhi yiter
- 10a. 221. Eyleyen fakr ü gınâyı tekvîn
İtmiş anı fukarâya ta'yîn
222. Seni agnâ iden Allâh-ı kadîr
Eylemiş anı da hikmetle fakîr
223. Eyleme ketm-i hukûk-ı fukarâ
Senesi geldüğü dem eyle edâ
224. Sadakât ile kıl itmâm-ı zekât
Fer'idür asl-ı zekâtuñ sadakât
225. Fazlına yok sadakâtuñ gâyet
Çok bu ma'nâyı mü'eyyid âyet
226. Agniyâ âyînesidür fukarâ
Zıdd ile münkeşif olur eşyâ
227. Ref'a kâdir mi olurduñ takdîr
Seni anuñ yirine itse fakîr
228. Fakrsuz hüsn-i gnâdur zâyî'
Böyle vaz' eylemiş anı Sâni'
229. Fakrdur bâ'is-i şükr-i ni'met
Fakrdur zîver-i hüsn-i devlet

220b. ribhi: dahı B.

221a. tekvîn: temkîn A; tahvîn Ü.

227a. ref'a: def'a B.

228. beyit M2, M1, U ve Ü nüshalarında yoktur.

229b. hüsn-i: hüsn ü M3, Ü.

230. Olmasa kûy-ı fenâda fukarâ
Sen zekâtı kime eylerdüñ edâ
231. İmtinâ' eyler ise mahzûn ol
Sen kabûlından anuñ memnûn ol
232. Devlet ü ni'metüñe âletdür
Saña Hak'dan o da bir ni'metdür
233. Mü'mine oldı hediyeye sâ'il
Sañadur nef'-i tasadduk anı bil
234. Şükr kıl ni'metine Mevlâ'nuñ
Tâ ziyâde ola âb u nânuñ
235. Fukarâya nazar-ı merhâmet it
'Unf ile itme suhan meskenet it
236. Bezl kıl mâlüñi muhtâclara
Ni'met-i Hakk'ı yidür açlara
237. Bâbuñı maksad-ı dervîşân it
Mümkin oldugı kadar ihsân it
238. Tutmadan nâfile her rûz sıyâm
Hayrdur câyi'i itmek it'âm
239. İtmeden yig nice câmi' ta'mîr
Ki elüñden ola bir gürsine sîr

231b. kabûlından: kabûlinde U, Ü, M1, M3.

233b. Saña Nefî ne kadardur anı bil B.

235a. nazar u: nazar-ı A, B.

235b. 'unf ile: gadab itme M1/meskenet: mekrümet B,Ü.

236b. ni'met-i: ni'met ü U.

237. beyit M1 nüshasında yoktur.

238 ve 239. beyitler U, Ü nüshasında yer değiştirmiştir.

240. İtmeden Ka'be'ye her sâl şitâb
Hayrdur virseñ eğer teşneye âb
241. Ne sa'âdet bu ne 'izz ü devlet
Ki yüzüñden güle ehl-i hâcet
- 10b. 242. Başı devletlüdür ol berg-i nevâ
Ki ide def-i zarûret fukarâ
243. Ne sa'âdetlüdür ol sâhib-i mâl
K'ide bî-keslere îsâl-i nevâl
244. Diñse lâyük aña hayr-ı cârî
Hayrı anuñ ola gayra sârî
245. Bakma ikrâh ile dervîşâna
İmtinân itme sakın ihsâna
246. Vir 'atiyyât ile etfâle sürûr
İt nevâzişle kulûbın ma'mûr
247. Devlet ol mâla ki Allâh vire
Hayr ile sarf olına böyle yire
248. Bâ-husûs ola yetîm ü bî-kes
Dil-i mecrûhına ol merhem-res
249. Dest-i ihsân ile sil eşk-i terin
Lutf ile aña unuttur pederin

240a. sâl: rûz A.

241a. devlet: rif'at M1, M2, M3, / 'izz ü : 'izzet U, B.

241b. yüzüñden: yüzine U, Ü.

246b. 'atiyyât: 'atâyâ M1, M2, M3/kulûbın: kulûbüñ M3.

247b. yire: gide M3.

249. beyit B nüsha-sında yoktur.

250. Eđer olduńsa nazîmü'l-ahvâl
Saña virdiyse Hudâ ni'met ü mâl
251. Basma küfrân-ı ni'am semtine pâ
Kavl ile fi'l ile it şükriñ edâ
252. Şükri-lafzî hele ma'lûm ammâ
O da olsun dil ü cândan peydâ
253. Hem nihân şükri-firâvân eyle
Ehl-i hâcâta hem ihsân eyle
254. Göricek kullarını Hakk'ũñ ac
Câme vü nân u ta'âma muhtâc
255. Bâb-ı ihsânı sakın sedd itme
'Arz-ı hâcât idicek redd itme
256. Hâneñe her kim olursa mihmân
Eyle mümkün olanı zîver-i hân
257. Lâyık-ı kadri kadar ta'zîm it
Şân-ı şâyestesine tekrîm it
258. Sukalâdansa bile sabr eyle
Hâtırın bir söz ile cebr eyle
259. Eyleme hasret ile çeşmini mîg
Hâceti mümkün ise itme dirîg

251b. it: kıl M.

253a. nihân: nihânî M3; nihâne M1.

258a. sukalâdansa: sıklet olınsa A.

259b. hâceti: hâcetin M3.

260. Hâtırın dagdagadan sâf eyle
Neyl-i maksûdına is'âf eyle
261. Vüs'-i hâlûñde degülse kâmı
Hüsn-i def'a çalış ol nâ-kâmı
262. Söz ile hâtırını ta'mîr it
Lutf zencîri ile teshîr it
- 11a. 263. Tesliyeyle gözin eyle rûşen
Münkesir gitmeye tâ kim senden
264. Aña şükr it ki anuñ yirine sen
Olmuş olsañ ne gelürdi elden
265. Dahı esbâb-ı teşekkür çokdur
Şükre ni'met gibi gâyet yokdur
266. İremez 'akl-ı beşer gâyetine
Eylemez şükr ü vefâ ni'metine
267. Bir teşekkür de budur itme riyâ
Fukarâya idicek lutf ü 'atâ
268. Eyle mahfî idicek ihsânı
Hazret-i Hak bile ancak anı
269. İmtinân ile sakın itme 'itâb
Sen utan tâ ol ide ref'-i hicâb

260b. neyl: bezl U, Ü, B.

262b. zencîri ile teshîr: zencîrine hem-tîr U.

263a. tesliyeyle: tesliyetle B.

263b. kim: ki A.

264b. Ol sen olsan ne gelürdi elden U, Ü.

266a. hikmetine: gâyetine A.

269b. ol: o M2, B.

270. Yoḥsa îzâ ile olan ihsân
Yigdür andan gaseyân-ı sekrân
271. İstemekden niceler şerm eyler
Müstahakkın ara bul sen gönder
272. Nice üftâde-i devlet vardur
Nice pâ-mâl-i felâket vardur
273. Kûşe-i fakrda kalmış pâ-mâl
Olsa da eyleyemez cerr ü su'âl
274. Öyle düşmişlere ol çâre-resân
Hûbdur yapmadan altunlu tavan
275. Eyle tahkîk bu ma'ânîyi 'ayân
Sañadur her kime itseñ ihsân
276. Olsa lutfuñda ezâ ile riyâ
Zâyî' olur ne saña var ne aña
277. Hûbdur bî-kese bezl-i ni'met
İtmeden ehl-i gınâyı da'vet
278. Hem yiyüp hem seni zemm eylerler
Varsa noksânunñ anı söylerler
279. O ziyâfet ki gelür aña kibâr
Nev'-i isrâfdan it anı şümâr
280. İki 'âlemde de yok fâ'idesi
Dûzaha râci' olur 'â'idesi

270. beyit M1, M2, M3 ve B nüshalarında yoktur.

271b. müstahakkın ara bul: ara bul müstahakkın U.

276b. var: dur M3/aña: baña Ü.

281. İktiza ide meğer kim nâ-çâr
Mündefi' ola anuñla eşrâr
282. O hele nev'-i müdârâdandur
Halk ile hüsn-i muvâsâdandur
283. Sende var ise eğer vüs'-i ta'âm
Ko yisünler fukarâ vü eytâm

MATLAB-I DÂNİŞ-İ ENVA'-I 'ULÛM

- 11b. 284. İy nihâl-i çemen-ârâ-yı edeb
Nûr-bahşâ-yı dil ü dîde-i eb
285. Sa'y kıl 'ilm-i şerîfe şeb ü rûz
Kalma hayvân-sıfat ol 'ilm-âmûz
286. 'ılme sa'y eylememekden hazer it
'ilm ü sa'y ikisi birdür nazar it
287. Müdde'âma bu suhan şâhiddür
'ilm ü sa'yüñ 'adedi vâhiddür
288. Bulamaz 'ilm bi-lâ-sa'y vücûd
Biri gitse biri olur nâ-bûd
289. Sıfat-ı Hazret-i Mevlâ'dur 'ilm
Cümle evsâfdan a'lâdur 'ilm

282a. o: ol M1, M2, M3.

282b. muvâsâ: muvâsât M2.

283b. fukarâ vü eytâm: fukarâ subh ile şâm M3; fukarâ ol eyyâm Ü, B.

286b. 'ilm ü sa'yüñ ikisi bir U, Ü.

287a. müdde'âma: müdde'âya Ü, B.

290. Matlab-ı ‘ilme çalış ol a‘lem
Farzdur didi Resûl-i Ekrem
291. Dahı emr eyledi ol sâhib-i ‘ilm
“Mehdden lahde dek ol tâlib-i ‘ilm”
292. ‘ilm için oldı şeh-i hıtta-i nûr
“Rabbi zidnî” talebiyle me’mûr
293. Bula gör eyle medîneye vusûl
Ki kapusi ola damad-ı Resûl
294. ‘İlmdür mâşita-i rûy-ı vücûd
‘İlmdür vâsita-i bûd ü ne-bûd
295. ‘İlmdür mâ’ide-i Rabbânî
‘İlmdür mevhibe-i Yezdânî
296. ‘İlmdür rabıta-i ‘izz ü ‘ulâ
‘İlmdür bâ‘is-i temkîn-i safâ
297. ‘İlmdür zâbita-i câh u celâl
‘İlmdür râbita-i birr ü nevâl
298. ‘İlm bir lücce-i bî-sahildür
Anda ‘âlim geçinen câhildür
299. Cehle Hak mevt didi ‘ilme hayât
Olma hem-hâl-i gürûh-ı emvât

290. beyit Ü nüshasında yoktur.

290a. matlab: taleb A.

290b. Resûl: Habîb M3

293a. eyle: öyle B.

296. temkîn - i: temnkîn ü B.

300. Olma mahrûm-ı hayât-ı ebedî
‘ilm ile fark ide gör nîk ü bedi
301. ‘ilmüñ enva‘ı ile ol mâli
Belki lâzım gele isti‘mâli
302. Bilmek elbetde degül mi ahsen
Sorsalar ben anı bilmem dimeden
303. Hazretüñ nâsa budur telkîni
“Utlubû‘l-‘ilmi velev bi‘s-Sîni”
- 12a. 304. İtme ‘âr ogren okı ehlinden
Her şeyüñ ‘ilmi güzel cehlinden
305. Cühelâ ‘âlîme nisbet hardur
Belki hardan da bile bedterdür
306. Kandedür bî-haber ü kande habîr
Mütesâvî degül a‘mâ vü basîr
307. Ne kadar bulsa da ferr ü şevket
Câhile câh ile gelmez rif‘at
308. Cehldür mâye-i şerm ü haclet
Cehldür mûris-zill ü nahbet
309. Cehldür âdeme zindân-ı belâ
Ki düşenler göremez rûy-ı rehâ

301a. mâli: ‘âlî A.

303b. bi‘s-Sîni: velev kâne Çîn U; velev kâne Sîn Ü.

305b. bedterdür: ebterdür M1, M2, M3, B.

307a. bulsa da ferr ü hem şevket: olsa ferr ü hem şevket M1; bulsa fûrûg hem şevket Ü; bulsa da ‘izzet şevket B.

307b. rif‘at: ragbet A.

308a. şerm ü : şerm-i U.

308b. nakbet: nahbet A.

309a. âdeme: ‘âleme M1.

310. Cehldür mahz-ı ‘adem ‘ilm vücûd
Hiç berâber mi olur bûd ü ne-bûd
311. Matlabuñ eyle ma‘âlî-i umûr
Vâdi-i felsefeden eyle ‘ubûr
312. Olmaya ‘ilm kadar emr-i bülend
‘ilmden görmedi hiç kimse gezend
313. Ger re‘âyâ vü gerek sâhib-i tâc
Lâbûd olur ‘ulemâya muhtâc
314. Şeref-i ‘ilme nihâyet yokdur
Sıfat-ı Bâri’ye gâyet yokdur
315. Olmayınca mütenâhî ma‘lûm
Mümkün olur mı tenâhî-i ‘ulûm
316. Kalma kısrında ‘ulûmuñ ammâ
Olagör vâsıl-ı lübb-i ma’nâ
317. Zâhirüñ bătınına eyle ‘ubûr
Yeke perle uçabilsün mi tuyûr
318. Hânenüñ zâhiridür cây-ı güzâr
Halvet-i bătınıdur cây-ı karâr
319. Sâhil-i bahrda olsun mı le’âl
Gevher isterseñ eğer ka’rına dal

311a. ma‘âlî: ma’ânî A.

314b. sıfat: san’at M3.

315a. mütenâhî ma‘lûm: mütenâhî-i ‘ulûm Ü, B.

317b. yeke: yek B. /bilsün mi: bilür mi B.

318a. güzâr: karâr Ü.

318b. halvet-i: halvetüñ B/karâr: güzâr Ü.

319b. Gevher isterseñ eğer ka’rına dal: Gevheri ister iseñ ka’rına dal. Ü, B.

320. Sarf u nahv ü 'Arabiyyet lâzım
'Arabî bilmeğe âlet lâzım
321. Lîk âletle geçürme evkât
Bî-te'emmül neye yarar âlât
322. 'İlmüñ it cümlesini istihsâl
Cümlesin itme velî isti'mâl
323. Saña kâfidür ola nakş-ı zamîr
'İlmden fikh u hadîs ü tefsîr
324. Gayrısın okı velî itme 'amel
Olma pâ-mâl-i da'avî vü cedel
- 12b. 325. Fıkhdan eyle 'ibâdâta nazar
Eyleme semt-i da'avîye güzer
326. Naks virmez iki 'âlemde saña
Bilmemek mes'ele-i bey' ü şirâ

MATLAB-I MA'RÎFET-İ RABBÂNÎ

327. İy bihin nüshâ-i mecmû'a-i zât
Nakş-ı zîbende-i mir'ât-ı sıfât
328. Eyle bu pendümi âvîze-i gûş
Kimseye olma sakın fazl-fürûş
329. İtme halka satacak 'ilme heves
Eyleme bîhûde tazyî'-i nefes

324b. da'avî vü: da'avî-yi M3.

326a. virmez: görnez Ü.

330. Öyle bir ‘ilme çalış kim mutlak
Anı bir sen bilesin bir dahı Hak
331. Hikmet ü felsefeden eyle hazer
Evliyâ nüshasına eyle nazar
332. Nefes-i pâk-i ‘azîzân-ı tarîk
İder insânı karîn-i tahkîk
333. Mürşid-i kâmil olunca nâ-yâb
Saña mürşid yitişür şimdi kitâb
334. ‘Ârif ol zâhid-i huşk olma sakın
Himmet it tâ olasın ehl-i yakîn
335. Sa’y kıl ‘ârif-i bi’llâh olagör
Nâ’il-i ma’rifetu’llâh olagör
336. Olma şek mazlakasında güm-râh
‘Ulemâdur ‘ulemâ-yi bi’llâh
337. Olamaz vâkîf-ı sırr-ı meknûn
Kâri-i mes’ele-i kâne yekûn
338. Çün ena’ref didi Hallâk-ı Vedûd
Ma’rifetdür dü-cihândan maksûd
339. Ma’rifet zînetidür insânuñ
Pestdür mertebesi nâ-dânuñ

337. beyit M 1, M2, M3, U ve Ü nüshalarında yoktur.

338a. vedûd: vücûd Ü.

338b. cihândan: cihânda A, B.

339. beyit U ve Ü nüshalarında yoktur.

339b. pestdür: pes durur B.

340. Ma'rifet devlet-i rûhânîdür
Ma'rifet hil'at-ı Rabbânîdür
341. Câhilüñ ma'rifeti redde sebeb
Dest-res bulmadugındandır heb
342. Yoḥsa cân virür idi girse ele
Nazar it hâline bir kerre hele
343. Ma'rifet sohbtine düşse biri
Olur âteş-gede hacletle yiri
344. Olmaz âlûde-i çirk-i hızlân
Câme-i 'ilm ü libâs-ı 'irfân
345. Hak getürmiş seni kendüñ bilesin
Tâ aña cân ile kulluk kılasın
- 13a. 346. Hânenüñ lâzım olan sâhibidür
Bilmeyen hânesinüñ tâlibidür
347. Tâ senüñ olmaga sâhib-hâne
Gice gündüz çalış ol pervâne
348. Zıkr ü fikrüñ hemân Allâh olsun
Müşhidüñ ol ulu dergâh olsun
349. Dûzah u cennetüñe itme nazar
Sâhibin iste bul iy nûr-ı basar

340. beyit esas nüshada yoktur.

343a. yiri: hiri Ü.

343b. hacletle: hacletde M3, Ü.

345a. kendüñ: kendin B.

347a. olmaga: olmaya B.

348a. hemân: hemi M2, M3

350. O senüñ olıcak iy rûh-ı revân
Hep senüñ olmuş olur iki cihân
351. Ara bul kendüñi bil kimsin sen
Tâ saña ola dü ‘âlem rûşen
352. İt tekâpû-yı bilâd-ı etvâr
Tâ bunı bilmeyicek itme karâr
353. Bilmeyenler bunı nâ-bînâdur
Gâv u hardan da bile ednâdur
354. Pâye-i cân ü dil-i âgâh budur
Gâyet-i ma‘rifetu’llâh budur
355. Olmayan vâsıl-ı nûr-ı ‘irfân
Yine zulmetde kalur ser-gerdân
356. Añlasañ n’olduğın iy dürr-i ‘Aden
Ugramaz dâ’irene havf ü hazen
357. Añla kim ma’nî-i tevhîd budur
Vâsıl ol devlet-i câvîd budur
358. Nûr-ı dîdem hele müşkil ma’nâ
İki ‘âlemde de olmak a’mâ

350a. o: ol M2, M3.

350b. olmuş olur: olur imiş M1, M2, M3, U. B.

351a. bil: kim B.

351b. bilâd-ı: bilâd u U.

353a. bunı: anı U, Ü.

353b. gâv u hardan: ki o hardan B.

354a. pâye: mâye U.

355a. vâsıl: hâsıl Ü.

356a. añlasañ: añla sen M3.

357. beyit Ü nüshasında “dür bu” şeklinde redif almıştır.

359. Çekegör çeşmüne kuhl-i 'irfân
Olmaya tâ saña mahşer zindân
360. O dur a'mâ ki degül ehl-i şühûd
Ola ebvâb-ı hakâyık mesdûd
361. Hazret-i Fahr-i rüsûl itdi du'â
Ki hakâyık ola meşhûd aña
362. Cümle-i nüsha-i merdân-ı Hudâ
Virür âyine-i idrâke cilâ
363. Himmet it aňlamaga güftârın
Hırz-ı cân eyleye gör esrârın
364. Tâlib-i Hakka olur râh-nümâ
Nüşa-i *Mesnevî-i Mevlânâ*
365. Dîde-i rûha çeker kuhl-i husûs
Nûr-ı esrâr-ı *Fütûhât ü Füsûs*
366. Dahı çokdur nüсах-ı ehlu'llâh
'Abdi Allâh'dan eyler âgâh
367. Remz ü îmâları rûhânîdür
Cümlesi bâtın-ı Kur'ânîdür.
368. Zâhir ahkâm-ı şerî'atdür hep
Bâtın esrâr-ı hakîkatdür hep

359a. Olmaya başuňa muzlim devrân B.

360b. ola ebvâb: ola ger bâb B.

361b. meşhûd: mekşûf Ü, B.

366a. nüсах: suhan M1, M2, U.

367a. remz ü: remz-i U, Ü; remzî M1, M2, M3,

369. Vaktüni sarf idegör tahsile
İkisin dahı çalış tekmile

DER BEYÂN-I ŞEREF-İ İSTANBUL

370. İy meh-i nûr-dih-i çarh-ı ümmîd
Peder-i pîrûñ iden rûzını ÷d
371. Olmadan mühr-zen-i genc-i güher
Yigdür olmak güher-efrûz-ı hüner
372. ‘ilm ile ma‘rifete cây-ı kabûl
Olmaz illâ ki meğer İstanbul
373. Olmaga mâve- hor-ı bâg-ı hüner
Olmaya şeh-ri Sitanbul kadar
374. İtsün İstanbul‘ı Allâh ma‘mûr
Andadur cümle ma‘âlî-i umûr
375. Mevlid ü menşe-i ashâb-ı himem
Terbiyet-hâne-i esnâf-ı ümem
376. Ne kadar var ise ashâb-ı kemâl
Hep Sitanbul‘da bulur istiklâl
377. Her kemâl anda bulur mi‘yârın
Her hüner anda görür mikdârın

371a. güher: hüner B.

372b. olmaz: yokdur U.

375. beyit U nüshasında yoktur.

375a. mevlid ü: mevlid-i A .

377. beyit Ü nüshasında yoktur.

378. Andadur mertebe-i 'izz ü şeref
Gayri yirlerde olur 'ömr telef
379. Hep revâcını bulur bî-teşvîş
Zâyî' olmaz hüner anda kem ü bîş
380. Bulınur câh u menâsıb anda
Turûk-ı kat'-ı merâtib anda
381. Ne kadar 'âlemi devr itse sipihr
Bulmaz İstanbul'a beñzer bir şeh'r
382. Hüsn ile görmek ile müstesnâ
Anı âgûşına çekmiş deryâ
383. Ne kadar var ise aksâm-ı hüner
Hep Sitanbul'da bulur revnak ü fer
384. Nakş u tasvîr ü hutût u tezhîb
Hep Sitanbul'da bulur zînet ü zîb
385. Mâ-hasal cümle sînâ'ât u hıref
Hep Sitanbul'da bulur 'izz ü şeref
386. Dahı vardur nice enva'-ı hüner
Taşrada nâmını da bilmezler
387. Ne bilür hânedekin hâric-i dâr
Ne bilür lüccedekin ehl-i kenâr
388. Bî-kusûr anda mürettebdür heb
Nagme vü mûsikî vü sâz u tarab
389. Andadur kâ'ide-i remy-i sihâm
Andadur seng-i nişânî-i be-nâm

390. Gayrı tursun nedür ol zevk ü safâ
K'olasın tâ'ir-i rûy-ı deryâ
391. Binesin tahta Süleymân-âsâ
Ola hükmünde hevâ vü deryâ
392. İttikâ eylesin bâlîne
Bakasın âyine-i sîmîne
393. Olasın bâdi-i bâd ile vezân
İdesin bir nice şehri seyrân
394. Olup âsûde-rev-i dûş-ı hevâ
Gezesin 'âlemi bî-minnet-i pâ
395. Bir yire gelmiş olup rû-derhem
Çil ü pencâh-ı sevâd-ı a'zam
396. Biribirine olup âyîne-vâr
Eylemiş cümleyi yem zîb-i kenâr
397. Olmuş üstinde kayık vakf-ı şitâb
Bâd-bândan kañat açmış mürg-âb
398. Hüsn-i sûrîsine gayet yokdur
Anı medh itmeğe hâcet yokdur
399. Ayasofiyya hod u'cube-i dehr
Kubbesi sâmin-i ecrâm-ı sipihr

393a. badi-i: bâre-i A, B.

394a. -rev-i dûş: -rev-i şehri Ü.

395a. rû-derhem: oluban derhem Mı.

396b. zîb-i: zîb ü U.

397a. vakf: vasf M

397b. kañat: kîbâb Ü.

400. Görmedük mislini bir milketde
Ola bu neş'e meğer Cennet'de
401. Pâye-i taht-ı selâtîn-i cihân
Hanedângâh-ı mülûk-i devrân
402. Südde-i saltañat-ı 'Osmânî
Sürre-i memleket-i hâkânî
403. Olur ol hitta-i cân-bahşâda
Ne murâd eyler iseñ âmâde
404. Her ne şey hâtıra eylerse hutûr
Anda a'lâsinun a'lâsı olur
405. Beg ü paşa vü efendi çelevi
Andadur cümlesinüñ müntahabı
406. 'Askeri vü 'ulemâ vü sipehi
Andadur cümlesinüñ pâdişehi
407. 'Âlemüñ anda olur müşkili hal
İrişür her neye sa'y eyleseñ el
408. Kesretinden bulamaz hâtıra râh
Anda âmâde olan hâtır-hâh
409. Olmasaydı maraz-ı gûn-â-gûn
Âh illâ o mübârek tâ'ûn
410. Kim çıkardı o bihişt-âsâdan
Böyle ma'mûre-i gam-fersâdan

401. beyit U nüshasında "izâm/kirâm" biçiminde kafiyelenmiştir.

403a. olur: olup Ü /cân: hân U.

406a. sipehi: şeyhi M3.

410b. böyle: öyle M₂, M₃, U.

411. İ'tidâl olsa hevâsında eger
Gayri büldâna kim eylerdi nazar
412. Her kimün kim ola bünyâdı kavî
Yapmasun gayri vilâyetde evi
413. Aña mânenend olamaz şehr ü diyar
Olmaz anuñ gibi bir cây-ı karâr
414. Andadur mâ-hasal-ı kadr ü hüner
Taşralarda kim okur kim dinler
415. Akçedür taşranuñ ancak hüneri
Hakk olunmuş hünerüñ sanki yiri
416. Taşrada eylemege kesb-i gınâ
Ya ticâret yâ zirâ'at yâ ribâ
417. Kalmamış şimdi hele zerre kadar
Taşra yirlerde ma'ârifden eser
418. Oldı erbâb-ı ma'ârif nâ-yâb
Düşdi peygûle-i nisyâna kitâb
419. Şi'r ü inşâyı sanurlar nefrîn
Fârisî lafz ise cerb ü şîrîn
420. 'Arabî var o da mânende-i berf
Bî-esâs ol da ne nahv ne sarf

414a. kadr ü: kadr-i Ü, B/ mâ- hasal-ı: mâ-hasal u M1, Ü.

416a. kesb-i: kesb ü U.

419a. Şi'r ü: şî'ri B./ sanurlar: iderler A.

420b. ol dahi: ol da U /nahv: nahv ü B.

421. Neye yarar var iken pâye vü mâl
Dâniş-i ma'rifet ü 'ilm ü kemâl
422. Nahvet ü 'ucb ile mest olmuşlar
Cümlesi pâye-perest olmuşlar
423. Ne fezâ'il ne ma'ârif ne 'ulûm
Oldılar rîşe-zen-i esb-i rüsum
424. Viremez dagdaga-i 'izz ü celâl
Bir nefes ruhsat-ı tahsîl-i kemâl
425. Nice secde ider ol Allâha
Belki noksân gele 'izz ü câha
426. Eylemiş 'ilmi Hudâvend-i hakîm
Taşralardan hele hikmetle 'adîm
427. Yohsa itmezler idi halka nazar
'ilm ü 'irfânları olsaydı eğer
428. Kimse zabt eyleyemezdi mutlak
Cehl zencîrine bend itmese Hak
- 15a. Taht-ı devletde olur gerçi kibâr
Taşrada halkuñ işi istikbâr

421a. pâye: pâre B.

421b. dâniş-i: dâniş B./mâ'rifet ü: ma'rifet-i U.

422a. nahvet ü: nahvet-i A.

422b. cümlesi: cümleten Ü.

423b. esb: âb B.

424b. tahsîl-i: tahsîl ü U.

426a. hakîm: rahîm U;kerîm M3, B.

426b. taşralardan: taşra yirde M3, Ü.

429b. taşrada halkuñ: taşra halkınuñ M.

430. İstemez kibri ricâl-i devlet
Bu fürû-mâyeler eyler nahvet
431. Hem satarlar bu gürûh-ı mekruh
Devlete nisbet ile şân u şükûh
432. Yine mi'yârların bilmezler
Hadd ü mikdârların bilmezler
433. Olduğın halk-ı kenârın alçak
Gören İstanbulu añlar ancak
434. Olur irdükde kemin meclise hasr
Geçinen taşrada 'allâme-i 'asr
435. Mütefennin geçinen sersem olur
Mütekellim geçinen ebkem olur
436. Bulmaz ednâlarınıñ bezmine râh
Taşra yirlerdc satan rıf'at ü câh
437. Gösteren taşrada çîn-i ebrû
Bunda der-bânlara eyler tek ü pû
438. Olamaz nâ'il-i bûs-ı dâmân
Geçinen taşrada sâhib-'unvan
439. Taşrada câyı olan sadr-ı celâl
Girmez anda eline saff-ı ni'âl

430a. ricâl: kibâr M3.

430b. bu: ol U. Ü.

433. N'olduğın halkı kenârınıñ el-hak B; Olduğın halkı kenârın el-hak M3; Olduğın halk-ı kenârı alçak M1.

434a. irdükde: oldukda B. /kemin: kimi M3.

435a. mütefennin: mütefattın Ü.

436a. rıf'at: 'izzet B; mansıb M3, U. Ü.

437. beyit B nüshasında iki beyit sonra gelmiştir.

437b. bunda: anda U, Ü, B.

440. Aña bir şeh'r olınmaz tanzîr
Teba'a ola mı metbu'a nazîr
441. Lîk andan geçicek şeh'r-i Haleb
Yokdur âsâyîşe andan enseb
442. Hak budur âb-ı ruh-ı büldândur
Hayli ma'mûre-i 'âlî-şândur
443. Maksad-ı Hind ü Frenk ü Mâçîn
Bender-i mu'teber-i rûy-i zemîn
444. Bulınur emti'a-i gûn-â-gûn
Nî'met ü mâl ü menâli eفزûn
445. Bâ-husûs âb ü hevâsı dil-keş
Sâha-i pehn ü binâsı dil-keş

MATLAB-I LÂZIME-İ HÜSN Ü CEMÂL*

- 15b. İy nazar-bâz-ı temâşâ-yı kemâl
Nigeh-endâz-ı mezâyâ-yı cemâl
447. Hâne-i dilde komaz gerd-i hazen
Lezzet-i nâzüki-i vech-i hasen
448. Hüsn ârâyîş-i Yezdânî'dür
Eser-i-hâme-i Rabbânî'dür

440a. olınmaz: olur mı B; olamaz U.

440b. metbu'a: metbu' B.

442a. ruh: rûy B.

445a. hevâ-yı: hevâsı B.

445b. pehn ü: pehn-i U; nehr B/binâ-yı: binâsı B.

*Cemâl: Kemâl A.

448b. Rabbânî: Sübhânî U.

449. Şart-ı âdâb ile kıl hüsne nigâh
Olma şehvet nazariyle güm-râh
450. Eylemiş sun'-ı ezel âmâde
Şehvet için de tarîk-i 'âde
451. Duhterân-ı semen-endâm-ı semîn
Şer' ile şehvete âmâde zemîn
452. Kudretüñ yitdügin al eyle safâ
Olsun evlâduña esbâb-ı likâ
453. Lîk gülzâr-ı ruḥ-ı hâbâna
Nazar-ı pâk ile ol pervâne
454. Eyleme tohm-ı hayâtı isrâf
Olma güm-geşte-i vâdî-i hilâf
455. Olma ber-'aks-i tarîk-ı dihkân
Arz-ı nâ-münbiteye tohm-efşân
456. Eyleme nutfeyi yok yire telef
Rahm-ı nisvândur o lü'lüye sadef
457. Nutfedür añlayaña âb-ı hayât
Sulb-i âbâdur o âba zulemât
458. Katre-i nutfe ki bî-hâsıldur
Telef-i nefis kadar müşkildür

449a. hüsne: sun'a A.

450a. 'âde: câde M2, B.

452b. likâ: bekâ B.

457a. añlayaña: o gülbüne B.

457b. âbâ: mâder U, Ü. /âbâ: mâye B.

459b. -bâz:-pâk U, Ü, B.

459. Olma âlûde-i çirk-i 'isyân
Ol nazar-bâz-ı cemâl-i hubân
460. Olma dil-beste-i sûret zinhar
İde gör cânib-i ma'niye güzâr
461. Dilberüñ nakşına olma mâ'il
Ol mezâyâsına nakşuñ vâsıl
462. Nedür ol câzibe-i rûhânî
Nedür ol nâzüki-i cismânî
463. Nedür ol hüsn-i letâfet o hırâm
O kad-ı çeçm-rübâ ol endâm
464. O girişme o nigâh-ı pür-fen
Berg-i gülden müterekkib o beden
465. Nedür ol yirlü yirinde a'zâ
Çeşm ü ebrû leb ü dendân kef ü pâ
466. Kubbe-i 'âlem-i cândur o dimâg
K'oldı 'akl anda fûrûzende çerâg
467. Mûyıdur dûd-ı çerâg-ı hikmet
Seridür kâh-ı sarây-ı san'at
468. Girih-i cebhesidür mevce-i cû
Bestedür cısr-i dü-tâk-ı ebrû

462b. nâzüki: nâzüke B.

463b. ol: o A. /çeşm-rübâ: çeşni-i siyâh M3.

465b. çeşm ü: çeşm A.

466b. anda: aña A./fûrûzende: firâvende Ü.

468b. cısr: çetr B.

469. Mevc mevc-i girih-i pîşânî
Satr satr-ı rakam-ı Yezdânî
- 16a. 470. Dîdeler manzara-i nûr-ı şu'ûr
Müjeler bâl ü per-i tâ'ir-i nûr
471. Merdümek rişte-keş-i medd-i nigâh
Nokta-i dâ'ire-i nûr-ı siyâh
472. Müjeler heft hisâr-ı gerdûn
Merdümek nokta-nümâyende-i nûn
473. Resm-bînî-i elif ân-ı ebed
Nakş-ı ebrû elif üstindeki med
474. Defter-i hüsnde harf-i memdûd
Merci'-i râyiha-i 'anber ü 'ûd
475. Gûşlardur der-i mahrûse-i ten
Medhal-i kâfile-i bâr-ı suhan
476. Hele sırr-ı deheninden sorma
Vasfı çok yok yire gûşuñ yorma
477. Sî vü dü harfdür ol dendânlar
Ki anuñla doludur dîvânlar
478. Dürr-i deryâ-yı dehendür o le'âl
Ki anuñla olunur hall-i nevâl

472a. müjeler U, Ü, B: perdeler.

474a. hüsnde: hüsndeki B.

476a. hele: baña Mı, Ü.

478a. deryâ: dendân A.

479. Leb nemek-dân-ı ser-i hân-ı kemâl
Femidür halvet-i bustân-ı cemâl
480. Zîver-i şâh-ı safâ sîb-i zekan
Ma'den-i sîm sûtûn-ı gerden
481. Sîne mir'ât-ı bilûrîn-kirdâr
Memeler 'aks-i dü çeçm-i nüzzâr
482. Destler masdar-ı envâ'-ı hüner
Pâylar ka'ime-i seyr ü sefer
483. Cümle nakş-ı kalem-i kudretdür
San'at-ı mâşîta-i hikmetdür
484. Sırr-ı ma'nâdan olursañ âgâh
Hep okursın anı inşâallâh

MATLAB-I KÂ'İDE-İ İSTİGNÂ

485. İy nevîn nüshâ-i mecmu'a-i râz
Gonça-i bâğçe-i nâz ü niyâz
486. Eyleme kimseye 'arz-ı hacet
Olma ham-geşte-i bâr-ı minnet
487. Dehenüñ hâhiş için eyleme bâz
Olma âlûde-leb-i harf-i niyâz

479b. Femidür: Fem durur B.

480a. sîb: zîb A.

480b. M1, M2 de böyledir: Ma'den-i sîm-i sûtûn ol gerden.

483b. san'at: sıfat M3, U, B.

484u. olursañ B: olursın A.

*Nehy-i Âlûdegî-i Hırs u Tama' U,Ü,M3.

487a. için: içre M1.

488. Sâhib-i hırs u tama‘ rüsvâdur
Kîmyâ-yı şeref istignâdur
489. Rızk-ı maksûm olur elbet vâsıl
Âb-ı rû dökmedür ancak hâsıl
490. Ol ki maksûm degül girmez ele
Ol ki maksûmuñ ola gitmez ile
491. Âb-ı rûdur bilene âb-ı hayât
Teşne-i reşhâsıdur Nil ü Furat
- 16b 492. ‘Âli it kıymetüni hâr olma
Gördügüñ şey’e talebkâr olma
493. ‘Abd destinde ne var k’isteyesin
Anı yâ bunı baña vir diyesin
494. O da muhtâc-ı ‘atâ-yı Hak’dur
Beste-i mevhibe-i mutlakdur
495. ‘Âcizüñ lutf idecek halî mı var
Safâ bahş eyleyecek mâlı mı var
496. Lutf-ı Hak herkese bî-minnetdür
Dest hemân arada bir âletdür
497. Terk-i esbâb degül gerçi savâb
Bî-müsebbib neye yarar esbâb

489. beyit M3 nüshasında yoktur.

490a. Ol ki: rızk-ı M1, M3, Ü; rızk ki U.

491. beyit A nüshasında yoktur.

492a/b. olma: itme Ü.

492b. talebkâr: heveskâr U.

496a. lutf: feyz U.

498. Bî-müsebbib sebebi itme taleb
Hayrete işte budur cümle sebeb
499. Sanma ırzâkuñı muhtâc-ı taleb
Çekme bîhude yire renc ü ta'ab
500. Ol 'atâyâsına Hakk'uß vâsık
Oldı rızkuñ saña senden 'âşık
501. Künc-i kâşâne de râhat hoşdur
Dâde-i Hakla kañâ'at hoşdur
502. Bî-icâzet el uzatma mâla
Sen degülsin odur a'lem hâle
503. Dâde-i Râzıka hâtır-bend ol
Her ne virdiyse aña hursend ol
504. Bilür ahvâlüñi Rezzâk-ı hakîm
Rızkuñı vakt ile eyler teslîm
505. Mâla mevkûf degül ırzâkuñ
Gayrı yüzden yitürür Rezzâk'uß

498a. B'de böyledir: Bî-müsesebib taleb itme kıl edeb.

498b. B'de böyledir: Hayrete cümle budur işte sebeb.

499a. M1 nüshasında yoktur.

500a. vâsık: vâsıl U.

500b. senden: çokdan U / 'âşık: hâsıl U.

501a. hoşdur: yokdur Ü.

501b. hoşdur: çokdur Ü.

502b. degülsin: degülseñ A.

503a. Râzık: Hâlık U, Ü.

503b. virdiyse: virürse Ü.

504b. vakt ile: vaktüñe Ü.

505a. mâla mevkûf: mâl-ı mevkûfa Ü.

506. Akçe me'kûl degül âletdür
Yine ahir yinecek ni'metdür
507. Olmaz itseñ zer ü sîmi hırmen
Bedel-i nân u piriñç ü revgan
508. Çekme hîç gürsinelükden haşyet
Kulın aç kor mı veliyyü'n-ni'met
509. Yime minnetle olursa ni'met
Koklama gül k'ola bûy-ı minnet
510. Saña bir şey birisi virse eğer
Alma müstagni ol iy cân-ı peder
511. Çeşmüñi hâtıruñi eyle ganî
Kerem it olma gedâ-çeşm ü denî
512. Ya meger yâr-ı sadıkuñ ola ol
Bî-tekellüf olıcak eyle kabûl
- 17a. 513. Sen dahı aña mükâfât eyle
Bir 'atâ ile mücâzât eyle
514. Va'deye dest-i vefâyı bâz it
Kime va'd eyleriseñ incâz it
515. Zimmet-i himmete bil va'deyi deyn
Hulf-ı va'd itmeyi bil zâtuña şeyn

506a. me'kûl: me'kûle B.

506b. yinecek: yiyecek Ü.

509a. Ü'de böyledir:Yine olursa ni'am ba-minnet .

509b. kokma gül kim U, B.

515a. zimmet-i: zimmet ü B.

515b. va'de hulf itmeyi M3, B.

516. Bî-vefâ va‘de ile eyleme lâf
Bîh olur şâh-ı mu‘âdâta hilâf

DER BEYÂN-I ZARAR-I HEZL Ü MÜZÂH

517. İy talebkâr-ı huzûr-ı dü-cihân
Râh-cûy-ı taraf-ı râhat-ı cân
518. Eyleme hezl ü müzâhı pîşe
Düşürür dûstlaruñı teşvîşe
519. Dôstı itme latîfeyle fidâ
Hakk-ı nân ü nemeki itme hebâ
520. Asdikaya sebep-i nefret olur
‘Âkıbet vâsıta-i vahşet olur
521. Âb-dâr olsa latîfe hoşdur
Lîk bir semti yañar âteşdür
522. Hiç latîfe dime ol söz okına
Ki ucu hâtır-ı yâre tokına
523. Garaz-âlûde nikât-ı ser-tîz
İder ahbâbuñı lebrîz-i sitîz
524. Didiler aña latîfe zurefâ
Ki mahallinde ola cilve-nümâ

*Der Zarar-ı Hezl ü Müzâh M2; Der Beyân-ı Hezl ü Müzâh M1; Der Beyân-ı Sıfat-ı Hezl ü Müzâh B.

518a. müzâh: mezâk A.

518b. dûstlaruñı: dûstları hep M3; dûstları M1, Ü.

519a. itme: kılma M1.

521a. olsa: ola B.

522b. ki: bir M3.

523b. ahbâbuñı: erbâbuñı M1.

525. Lafzı endek ola ma'nâsı kesîr
İtmeye kimseyi aslâ dil-gîr
526. Bağ-ı dilden yeni kopmuş gül ola
Gûş iden vasfı ile bülbül ola
527. Bûy-ı gül gibi açâ sîneleri
Sînelerden gidere kîneleri
528. Müjde-i vasl gibi gûşa gele
İşiden ragbet ile cûşa gele
529. Anı nakl eyleyeler şehr-be-şehr
Kala 'âlemde mesel dehr-be-dehr
530. Böyle olursa latîfe ne güzel
Olmasa terkini bil hayr-ı 'amel
531. Eyleme kimseyi zemm ü gıybet
'Aybdur 'âkil olana bu sıfat
532. Zevki yok 'âlemi yok lezzeti yok
Günehi gayrı me'âsîden çok
533. Dôstlar olmaz olur senden emîn
Nâmuñ añılsa iderler nefrîn
- 17b. 534. Zemm ü gıybet ider ehlin bed-nâm
Behremend olduğu yokdur zemmâm

525b. kimseyi: kimsei M1 / dil-gîr: tekdîr U, Ü.

527b. sînelerden: sîneden M3.

528b. ragbet ile: ragbetle B.

531a. kimseyi: kimse'i M1.

532. beyit A'da yoktur.

534a. ehlin: seni Ü.

535. Hak seni hıfz ide ol dagdagadan
Olasın sâde-dil âsûde-beden

DER BEYÂN-I ŞEREF-İ LUTF Ü KEREM

536. İy nigeş-dûz-ı mezâyâ-yı usûl
Nâzır-ı manzara-i redd ü kabûl
537. Kec nigâh eyleme hem-sâyelere
İltifât eyle tehî-vâyelere
538. İmtizâc eyle gözet hakk-ı civâr
Çekmesün kimse yüzüñden âzâr
539. Yalıñuz lokmaya bâz itme dehen
Hissedâr it yidüğüñ ni'metden
540. Eyle hâcetleri düşdükçe revâ
Sâyeñi eyle melâz-ı zu'afâ
541. Kimseye bugz u 'adâvet itme
Terk-i âsâyışı 'âdet itme
542. Gadab u hiddet ü kîn gösterme
Kimseye çîn-i cebîn gösterme
543. Hüsn-i hâl ile geçin herkes ile
Hoş-dil ol herkes ü her nâ-kes ile
544. Zîr-destânuñı âzâr itme
Serd teklîf ile bî-zâr itme

540b. eyle: itme A/zu'afâ: fukarâ M1, M2, U.

541a. bugz u: bugz Ü.

543b. hoş-dil: hoşdur M3.

544b. serd: şerre M3.

545. Olmasun kimse yüzüñden derhem
Hulkınuñ bendesi olsun ‘âlem
546. Cevr ile kimseyi bî-zâr itme
Saña cevır itse de âzâr itme
547. Yar ol döstlaruña bâr olma
Sû-i hulk ile dil-âzâr olma
548. Kimsenüñ cevır ile cânın sıkma
Hâtırın yapmaga sa’y it yıkma
549. Kimseye müdde‘i olma zinhâr
Müdde‘iden seni saklar Settâr
550. Gayr içün olma dü-‘âlemde zelîl
Ne vasî ol ne kefil ol ne vekîl
551. Ugrama dâ‘ire-i da‘vâya
Başuñı salma kurı gavgâya
552. Eyleyen nâs ile gavgâ vü nizâ‘
Olur âzâr-keş-i renc ü suda‘
553. Eyleme kimse ile lecc ü ‘inâd
Ki ider nâr-ı ‘adâvet îkâd
554. Şer işe eyleme tahrîk-i kadem
Bir elüñ hayrda olsun her dem

545 ve 546. beyitler A’da yoktur.

546. beytin kafiyesi, U ve Ü nüshalarında yer değiştirmiştir.

550b. vekîl: kefil M1, M3, Ü.

552a. gavgâ: da‘vî M1.

552b. renc ü sudâ‘: renc-i suda‘ M1, M3.

555. Varma şekvâ ile bâb-ı şâha
Saña cevr ideñi sâl Allâh'a
- 18a. 556. Sende zâhir olıcak 'acz ü fütûr
İntikâmuñ komaz Allâh-ı gayûr
557. Dest-ber-sîne-ver ü dervîş ol
Yüri var bî-gam u bî-teşvîş ol

DER BEYÂN-I ŞEREF-İ HULK-İ HASEN

558. İy ser-âmed-güher-i bahr-i hayât
Nüsha-i müntahab-ı hüsn-i sıfât
559. Meskenet hasletin eyle i'dâd
Ol mülâyim-dil ü dervîş-nihâd
560. Ol ganî-tab' u tevâzu'-pîşe
Sal gülistân-ı felâha rîşe
561. Saña hilm ü edeb ü hüsn-i sülûk
İder ahrârı zarûrî memlûk
562. Hüsn-i ahlâka degül erzânî
Çîn-i ebrû girih-i pîşânî
563. Virür âyîne-i kalbe işrâk
Vüs'at-i meşreb ü tîb ahlâk

556b. komaz: alur M2.

557b. Yüri var gam yime bî-teşvîş ol M1, B.

559a. i'dâd: ta'dâd U.

559b. Oluban yem-dil ü dervîş-nihâd Ü.

561a. hilm: hüsn Mn, U, Ü.

564. Hande-rûlık eser-i rahmetdür
Türş-rûlık sebep-i nefretdür
565. Hûy-ı bed 'âdet-i bed meşreb-i bed
İder erbâbını merdûd ebed
566. Hazm olunmaz revîş ü etvârı
Her kimüñ k'ola tekebbür kârı
567. Gırre olmak sıfât-ı şeytândur
Rânde-i bârgeh-i Rahmândur
568. İtme erbâb-ı tekebbürle suhan
Ol gürîzân mütekebbirlerden
569. Hem-nişîn olmak olursa nâ-çâr
Sen aña eyle tevâzu' izhâr
570. 'Ukalâ gerçi şekerler yidiler
Saña kibr idene kibr it didiler
571. Lîk gavgâya çıkar bir yanı
Sen tevâzu'la savuşdur anı
572. Tab'-ı âdemde olur kibr ü gurûr
Maraz-ı müzmin ü zahm-ı nâsûr
573. Düşen ol vâdiye iflâh olmaz
Maraz-ı nekbeti islâh olmaz
574. Olma mestâne-i câh u pâye
Karşu turma gadab-ı Mevlâ'ya

564b. nefretdür: rif atdür A.

566b. k'ola: ola U; ki ola B.

569b. izhâr: her bâr M; nâ-çâr B.

573. beyitte, M3 nüshasında. "iflâh" ile "islâh" yer değiştirmiştir.

575. Kibriyâ vü 'azamet Hakk'a yarar
Kul olanda bu sıfatlar ne gezer
- 18b. 576. Bendelük tavrına olsun 'amelüñ
Halkı âzâra dırâz itme elüñ
577. Sende zâhir olıcak kibr ü gurûr
Hasm ider zahruñı Allâh-ı gayûr
578. Tualum çarha irişmiş câhuñ
Yine ednâ kûlısın Allâh'ıñ
579. 'Unf ile halkı kapuñdan sürme
Kimseye dâmen ü dest öpdürme
580. Ne kadar câhuñ olursa 'âlî
Dâmenüñ bûseden olsun hâlî
581. Saña lâzım yire yüzler sürmek
Kula düşmez el etek öpdürmek
582. Kendüñe 'ucbı tasavvur itme
Kâdir oldıkça tasaddur itme
583. Katı da'vâcısı çokdur sadruñ
Korkaram zâyî' iderler kadruñ
584. Kimseye satma sakın 'izz ü celâl
İtmesün kimse seni istiskâl

575a. Kibr ü 'ucb u 'azamet Hakk'a yarar M3 ,U, Ü.

576b. halkı âzâra M2; Hak âzârına: halk arasında M3; halk ezâsına M1; halk arasına U, Ü.

577b. hasm: kasm A/ zahruñi: zâhirüñ M1.

579b. dâmen ü: dânen-i B.

582b. tasaddur: tasdîr B.

584b. itmesün: itineye M1, Ü.

585. Halka vir rıfk u tevâzu‘la selâm
Zûr ile eyleme teklîf-i kıyâm
586. Saña ta‘zîm olunursa ne güzel
İtmeyen câhil ile itme cedel
587. Sende âmâde ise şerm ü edeb
Olur elbetde mürâ‘âta sebep
588. Şermdür gaze-i rûy-i îmân
Bî-hayâlük iki ‘âlemde yamân
589. Hüsn-i hulk ile gözet âdâbı
Gör hayâtuñda olan şâdâbı
590. Edeb ârâyîşidür insânuñ
Bî-edeb tâbi‘idür şeytânuñ
591. Bî-edeb olmagıla oldı hasûd
Dergeh-i rahmet-i Hak’dan merdûd
592. Haşrde vâkı‘a-i ‘ukbâda
Sâha-i mahkeme-i kübrâda
593. Ref‘-i re’sse bulamazsın kudret
Çeşm taklîbine yokdur fûrsat
594. Yine dîvân-ı Hak hâzırdur
Hak te‘âlâ her işe nâzırdur

588b. bî-hayalük: bî-hayâlü A.

592a. haşrde: haşre dek B.

593b. fursat: ruhsat M1.

594a. Hudâ: Hudâ’da M3.

595. Kudretinde nazar-ı Mevlâ'nuñ
Farkı yok âhîret ü dünyânuñ
596. Naksdan pâk ü masûndur Bârî
Olmaz Allâh'a tagayyür târî
- 19a. Hâzır u nâzır iken Hazret-i Rab
Eyleme terk-i mürâ'at-ı edeb
598. Süfehâ ile müdârâ eyle
Enbiyâ kavlini icrâ eyle
599. Enbiyâ mesleğini eyle kabûl
Oldı me'mûr müdâraâya Resûl
600. Bî-müdârâ olmazsın râhat
Fahr-i 'âlem didi "re's-i hikmet"
601. Bî-sebeb halk ile gavgâ itme
Terk-i bârû-yı müdârâ itme
602. Olmaga mihnet-i 'âlemden emîn
Hiç müdârâ gibi yok hisn-ı hasin
603. Bâd-veş eyleme her bezme şitâb
Mihir-veş eyleme devr-i ebvâb
604. Hânedan çıkma ki oldur cennet
Kûşe-i hânedede genc-i 'uzlet

600b. Esas nüshada (A) bu mısra: "Fahr-i 'âlem re'si didi hikmet" şeklinde olup vezin tutmadığından diğer nüshalara uygun olarak yukarıdaki şekil tercih edildi.

601b. bârû: rû M2, M3.

604. beyit M3, U, Ü nüshalarında yoktur.

604b. 'uzlet: hâlvat M1, B.

605. Keşf-i râz eyleme bîgânelere
Virme yol meclise dîvânelere
606. Herkesi mahrem-i esrâr itme
Sırruñı zîver-i bâzâr itme
607. Herkesüñ kavlini sâdık sanma
Cümleyi lîk münâfık sanma
608. Kimsenüñ medhine magrûr olma
Kesr-i nefis eylemeden dûr olma
609. Olur âlûde-i çirk-âb-ı riyâ
Yüzüne karşı olan medh ü senâ
610. Çerbden fark idemem ol suhanı
Ki şifâhen ideler medh seni
611. Senden eylerse eğer kat'-ı ümîd
Ugramaz dâ'ireñe olsa da 'îd
612. Varma gayruñ evine bî-da'vet
Ola ammâ o da ehl-i hürmet
613. Vardığıñ meclis ola ehl-i reşâd
Olmaya encümen-i fisk u fesâd
614. Da'vete gerçi icâbet lâzım
Olmaya fiskı velî müstelzim
615. Öyle meclis olamaz saña mahal
Ki ide 'ırzuña îcâb-ı halel

605b. meclise: meclis-i Ü.

609a. âlûde: âmâde Ü.

612. beyit M2, nüshasında yoktur.

612b. hürmet: himmet M1.

616. Olma meclisde ne bir gûne hamûş
Vakt ile gâh zebân ol geh gûş
617. Suhanı 'ibret-i dürr ü güher it
Mümkün olduğu kadar rnuhtasar it
- 19b. Sözde olsun saña düstûr-ı 'amel
Ma'ni-i nükte-i mâ-kalle ve dell
619. Olur insânda zebân bir iki gûş
Sen dahı söyle bir ol iki hamûş
620. Gerçi pür-gûlık iden hiffet ider
Lîk hâmûşi dahı siklet ider
621. İt kelâmuñ ne kasîr ü ne tavîl
Gözle vaktin ne hafif ol ne sakîl
622. Nakd-i 'irfânı çeken mîzaña
Didi çok söz yaraşur Kur'ân'a
623. Söyledükde sözi itme tekrâr
Ya meğer zikr ola ya istigfâr
624. Zikre olma 'alenen leb-cünbân
Zikr ü tesbîh gerekdür pinhân
625. Hem riyâ meclise hem siklet olur
Ecri garet-zede-i âfet olur

617a. suhanı: suhan-ı M2. U.

618a. sözde olsun: sözlerinde M3, U, Ü.

620b. hamûş: hamûşi M3, B.

622. beyit Ü nüshasında yoktur,

625b. ecri: âhiri M

626. Kimseye virme huşûnetle cevâb
Lutf ile ‘izzet ile eyle hitâb
627. Kimsenüñ ‘aybını urma yüzine
Gûşuñı bâb-ı kabûl it sözine
628. Eyleme kimseyi kat‘a techîl
İtme mahlûk-ı Hudâ’yı tahcîl
629. Kimsenüñ hâline ta‘n itme meded
Ki olur hâsılı endûh-ı ebed
630. Cevher-i ‘ilmi iden saña ‘atâ
‘ilmi görmiş ana da cehli sezâ
631. Sâni‘üñ râbita-i hikmetidür
Kısmet-i ‘âdile-i kudretidür
632. Olsun ârâyiş-i zihnüñ bu makâl
İnkisâr alma yaman olur hâl
633. Terk-i âyîn-i cefâ vü sitem it
Bed-suhan dil-şiken olma kerem it
634. Hele n’eylersen it iy rûh-ı revân
Olma hâtır-şiken ü tîz-zebân
635. Kesr-i hâtır günehüñ ekberidür
Cümle-i ma‘siyetüñ bedteridür

626. beyit U ve Ü nüshalarında “selâm/kelâm” şeklinde kafiyelenmiştir.

626b.‘izzet: devlet M3 / hitâb: ‘itâb M2.

630b. aña da cehli: anı da cehle A,B.

632a. zihnüñ: dehenüñ B.

632b. alma: ile A.

633b. suhan: şiken B.

634a. it iy: eyâ M3, Ü.

636. Eyle hâtırları ta'mîre şitâb
Eyleme 'arş-ı ilâhîyi harâb
637. Kâ'il olur mı Hudâvend-i gayûr
Ki harâba ola beyt-i ma'mûr
638. Ol gözüm nûrı bu ma'nâyı habîr
Olmaz aslâ bu güneh 'afv-pezîr

20a. **NEHY-Î ETVÂR-I NİFÂK U TEZVÎR***

639. İy varak- hân-ı mezâyâ-yı makâl
Sebak-âmûz-ı debistân-ı kemâl
640. İtme tezvîr ü nifâkı mu'tâd
Ki ider kasr-ı vefâyı ber-bâd
641. Hîleye virme derûnuñda sebîl
Ebleh ol sâde-dil ol olma bahîl
642. Mekr ü hîle katı murdâr işdür
Ehlinüñ mâ-hasalı tesvîşdür
643. Reh-nümâ-yı 'amel-i şeytândur
Fi'linüñ 'âkıbeti zindândur
644. Hayr için açmaya bir zerre dehen
Eyleye mekr ile îkâz-ı fiten

637b. harâba: harâb U. B.

638b. ma'nâyı: ma'nâya Ü.

*. Nehy-i Âlâyiş-i Tezvîr ü Nifâk M3.

639b. kemâl: cemâl U, D.

641b. bahîl: mahîl A.

642b. ehlinüñ: ehline B.

644b. eyleye: eyleyen B.

645. Kendü akrân arasında mezmûm
Kârı hayr ü bereketden mahrûm
646. Kesb ü tahsîli olur bed-nâmî
Gam u mihnetle geçer eyyâmı
647. Şöhredür halk arasında bu mesel
Cân virür mihnet ile ehl-i hiyel
648. Gadr ü bed-‘ahdi vü tezvîr ü nifâk
Hubs-ı endîşe vü su’-i ahlâk
649. Sıfat-ı ehl-i cehennemdür hep
Ehl-i îmân olaña kemdür hep
650. Didi müslîm odur ol server-i dîn
Halk ola dest ü dehânından emîn
651. Hep vedî‘atdur eyâ tâlib-i kâm
‘İrz u mâl u dem-i ehl-i İslâm

NEHY-İ ÂLÛDEĞÎ-İ REML Ü NÜCÛM

652. İy nesak-hân-ı nizâm-ı ahvâl
Hâstkâr-ı sebeb-i lutf ü me’âl

645b. hayr ü: hayr-ı M3, M1.

648a. gadr: ‘özü B. / ‘ahdi vü: ‘ahdi-i A.

648b. hubs-ı: hubs u M1, M3.

650b. dehânından: zebânından M3, U.

651a. tâlib: sâhib M3,B. / islâm: insân B.

* Reml ü Nücûm: Nücûm u Usturlab Mı; Usturlab U, Ü.

652a. nesak-hân: nesak-hâh Ü.

652b. lutf ü me’âl: lafz ü me’âl B.

653. Olma kur'a-fiken-i reml ü nücûm
Ki ider ehlini bi'1-hâssa şûm
654. Aña her kim döşenür müflis olur
İşi altun olacakken mis olur
655. Çünkü takdîr iledür cümle umûr
Âtiye fikrin unut eyle huzûr
656. Fikr-i müstakbeli pîşin çekme
Yok yire vesvese tohmin ekme
657. Remlüñ ahkâmını girçek sanma
Gaybı Allâh bilür aldanma
- 20b. 658. Fenni var ise de üstâdı 'adîm
'ilmi nâkıs sözi kec fehmi sakîm
659. Görmüşüz cümlesinüñ ahvâlüñ
Çok müneccimler ile remmâlüñ
660. Olduğı yok birisi ber-hurdâr
Bestedür reml ü nücûma idbâr
661. Ko gam-ı nisbeyi nakd eylersin
Düşüp ol dagdagaya n'eylersin
662. Düşme ol kaydlara diñle beni
Saklasun Hazret-i Allâh seni

653b. bi'l-hassa şûm: lâbüd meş'ûm M2, M3; elbetde şûm M1 ; gâyetle şûm U; bi'l- hâsiyye şûm B.

655b. âtiye: irte U.

657a. ahkâmım: ahvâlini M1, M3.

658a. de: ger M3.

660b. idbâr: o bâr M1 / reml ü: 'ilm ü M3; 'ilm-i B.

661a. eylersin: eyler isen B.

NEHY-İ ÂLÂYİŞ-İ CÂM U 'İŞRET*

663. İy güzîde güher-i hokka-i cân
Sikke-i nâsiye-i nakd-ı revân
664. Olma dil-beste-i câm-ı gül-fâm
Ki ider âdemi rüsvâ-yı enâm
665. Halk içinde sebab-i nefret olur
Katı bî-hürmet ü bî-'izzet olur
666. Eyleme ümm-i habâyisle safâ
Ki tevellüd ider envâ'-ı belâ
667. Şâyi' olup il içinde sekri
Saña ser-hoş diyeler ya bekrî
668. El-hazer olma sakın bâde-perest
Ki ider renc-i humâr âdemi mest
669. Çünkü nehy eyledi Hallâk-ı hakîm
Sen de ol nehy-i Hudâ'ya teslîm
670. Olma âlûde-i cürm ü 'isyân
Olma şermende-i pîş-i Yezdân
671. Düşmeden dâm-ı günâha 'âr it
Olsa da der-'akab istigfâr it
672. Olıcak ba'zı mecâlisde duçâr
İtme tevbîh ü ta'annüf izhâr

665b. "bî-'izzet" ile "bî-hürmet" M3 ve U nüshalannda yer değiştirmiştir.

667a. olup: olur U, B.

670a. cürm: çirk U.

672b. tevbîh ü ta'annüf : ta'nif ile tevbîh M1, M3, U, Ü.

673. İ'tirâz eyleme mestânelere
Olma taş atıcı dîvânelere
674. Dahı bir hâle degüldür lâyık
Saña olur o beliyye lâhık
675. Neye dahl eyler iseñ bir gün o hâl
Saña bî-şübhe ider istikbâl
676. Kimseyi cürm ile tesfîh itme
Cürmden nefsüni tenzîh itme
677. Kime müznib diseñ iy cân-ı peder
O da bir zenbdür añlarsañ eğer
- 21a. 678. Gayrinüñ cürmine ta'n eylersin
Kendü ahvâlüñi gör n'eylersin
679. Günehüñ soñı peşîmânlıkdur
Cürmüñ encâmı perîşânlıkdur
680. Meclis-i Hazret-i Mevlaña'da
Didi fahr ile biri da'vâda
681. Görmedürn rûy-ı şarâbı aslâ
Dehenüm olmadı sahbâ-peymâ
682. Hazret-i kutb-ı medâr-ı irşâd
Dâver-i mahmiye-i feyz-âbâd
683. 'Ucb u pindârına itdükde nazar
Kâş didi vü güzeşti didiler

677a. diseñ iy: dir iseñ M3, U, B.

683a. 'ucb ü: 'ucb-ı A, M1.

684. ‘Ârızî keyfe sakın olma zebûn
Olma âlûde-i berş ü afyûn
685. Beng ü esrâr dahı bedterdür
Yiyen insân degül anı hardur
686. Eyleme cevher-i cânı tîre
Olmasun dîde-i gaflet hîre
687. Ramazanda sarup afyûna kefen
Mi’deni mürdeye itme medfen
688. Âdemi maşhara-i nâs eyler
Sûret-i nâsda nesnâs eyler
689. İder insânı ‘akûr u bed- hû
Bed-reviş bed-dil ü bed-rû bed-gû
690. Keyfi geldükçe olur gûş-hırâş
Keyfi gitdükçe olur vakf-ı telâş
691. Sûret-i zindedeyler mürde
Reng-i ruhsârın ider pejmürde
692. Tatalum yok eserinden bâki
Ne belâdur lakab-ı tiryâkî

684a. ‘ârızî ; ‘ârif-i B: ‘ârız-ı A.

685a. esrar : esrarı B.

686 ile 687. beyitler esas nüsha ile Ü nüshasında yoktur.

688b. nesnâs: hannâs 0.

690a. gûş-hırâş : gûş u hırâş U, B.

691 b. reng-i: reng ü U.

692b. lakab-ı: lakabı M3.

NEHY-İ ÂLÂYİŞ-İ ZÎB-İ SÛRET*

693. İy ser-âzâde-i dâm-ı sûret
Hâtır-âzâde-i kayd-ı şöhret
694. Olma dil-beste-i zîb ü zîver
Olma dil-dâde-i dürr ü gevher
695. Gerçi tefrîhi mukarrer ammâ
Olamaz dürr ü güher merde sezâ
696. Merde sermâye-i ihsândur zer
Zene pîrâye-i ebdândur zer
697. Terk-i ârâyiş-i nisvân eyle
Zerüñ efvân ise ihsân eyle
698. Câme-i zerle olup cilve-nümâ
Yanma yaldızlı buhûrdân-âsâ
699. Câme-i şöhrete nâ-peyvend ol
Bulınan câme ile hursend ol
- 21a. 700. Pâklük gerçi güzeldür ammâ
Çirkden pâk ola egnüñde kabâ
701. Gûne gûne arayup kâlâlar
Eyleme câme için gavgâlar

*. Zîb-i: Zîb ü B.

693. dâm: zîb B.

693b. şöhret: şehvet B, M3.

697a. ârâyiş: âsâyiş B, Ü, M1; âlâyiş M3.

700b. çirkden: pâkden B/ egnüñde: dûşuñda A.

702. Kim ki kâlâ ile cismin tonadur
Her kim olursa gören dir bu nedür
703. Ne geyerse anı gey akrânuñ
Uysun akranuña tarzuñ şânuñ
704. Kendü emsalüñe uysun hâlüñ
Ne kadar var ise de ikbâlüñ
705. Beñzesün hâlka bisât u atuñ
İ'tidâl üzre gerek âlâtuñ
706. Olsa semmûra bile makdûruñ
Yirini nâfe tutar semmûruñ
707. Mürde hayvân derisidür semmûr
Ukalâ olmaz anuñla mesrûr
708. Görmişüz atlas u dîbâ vü harîr
Bûyı bed bir kefen-i kirm-i hakîr
709. Olma dil-dâde-i şân u şöhret
Şöhredür dildeki şöhret âfet
710. Kürk-i ma'dûd u mükerrer câme
Düşürür âdemi kat kat dâme
711. İhtişâm âdemi medyûn eyler
Derdin efzûn ciğerin hûn eyler

702a. tonadur: donadur Ü.

703b. tarzuñ: tarz u M3, U, Ü

705a. bisât u: bisâtuñ B.

706a. semmûr: semmûra M3, Ü.B.

708a. görmüşüz: gördiğüñ M2, M3, U, Ü.

710a. Gördiğüñ kürk-i mükerrer came Ü.

712. Mâlûñi eyleme bî-vech itlâf
Oldı mebgûğ-ı İlâhî isrâf
713. Şer' ile hikmet ile bu temsîl
'İzzet ü mâladur akvâ-yı delîl
714. Ehl-i hikmet didi cem'-i emvâl
Kesb-i sermâye-i esbâb-ı nevâl
715. Bir girân sengi koparmak gibidür
Kulle-i kûha çıkarmak gibidür
716. Hârc u sarfı anı gerdân itmek
Kûh dâmânına galtân itmek
717. Kankısı sa'b idügin iz'ân it
İ'tidâli işüñe mîzân it
718. Güşuña bu sözümi eyle güher
Deynden pek sakın iy câ n-ı peder
719. Âdemi deyn dîger-gûn eyler
Ger Felâtûn ise Mecnûn eyler
720. Deyn dâñâları eyler gevden
Şîr-i merdân ise de eyler zen
- 22a. 721. Cismi sıhhatde derûnı haste
Dâyine bende-i gerden-beste

712a. bî-vech: ber-vech M3

713b. 'izzet ü: 'izzet-i M1, M2, M3.

714b. sermâye-i: sermâye vü U.

715b. kûh: kâf, B.

719b. ger: ki M3.

720. beyit Ü nüshasında yoktur.

720b. şîr-i merdân: şîr-i merdane M3.

722. Va'desi va'de-i teslîm-i hayât
Habse teklîfi mezâr-ı emvât
723. Bâ-husûs ola garîmi şirrîr
İde her rûz dimâğın tekdîr
724. Aslına zamm olına fer'-i ribâ
Kâmetin bâr-ı ribâ ide dü-tâ
725. Emr şer'üñ diyü feryâda gele
Zûr şâhidleri imdâda gele
726. İde medyûnını pâ-mâl-i cefâ
Derdmendi ide hâlka rüsvâ
727. Bulmaya deynin edâya kudret
Uça çeşminde zamân-ı rihlet
728. Deynden böyle gözüm nûrı seni
Saklasun Hazret-i Allâh-ı gani
729. Hoşdur esvâb u bisâtın satmak
Deysüz aç u bürehne yatmak
730. Deyne nisbetle bu bir ni'metdür
Hele da'vâcısı yok râhatdur
731. Virme bî-rehn sakın kimseye mâl
Ki olur soñra mü'eddî-i cidâl

722b. mezâr-ı emvât: hezâr emvât M1, U, Ü.

723b. dimâğın: dimâğı M3 / her rûz: tezvîri M1.

727a. bulmaya: bulmasa M3.

727b. rihlet: râhat B.

731a. bî-rehn: karz ile M1, M3, U, Ü.

732. Halkda haşyet-i Hak nâdirdür
Ketm ü inkâra hemân hâzırdur
733. Geçinür virmemede hakkı metîn
Kârıdur eylemek inkâr u yemîn
734. Giderek soñra büyür hengâme
Saña virmez yidürür hükkâma
735. Müsteniddür birine a'yânuñ
Hakkuñı iste var ise cânuñ
736. Cân atar hâmîsine ol sâ'at
Virür ol zâlime rişvet gayret
737. Dir senüñ gibi efendüm var iken
Hakkın almak ne dimekdür benden
738. Biner ol zâlim o dem nefis atına
'Azm ider kâdı vü müftî katına
739. Anı hükkâm ile taḥvîf eyler
Akçeden geç diyü teklîf eyler
740. Eğer itmezse füsûnı te'sîr
Cûş ider mevce-i bahr-i tezvîr
741. Dürlü şâhidler ile da'vâlar
Yapma hüccetler ile fetvâlar

732b. inkâra: inkârı B.

735a. müsteniddür: müntesibdür M1, M3, U, Ü.

- 22b. 742. Her ne eylerse ider ol magrûr
İder ibtaline bezl-i makdûr
743. Böyledür şimdi zamânuñ hâli
Düşmesün kirnseye hâlkuñ mâlı

NEHY-İ A'YÂNÎ VÜ ZULM-İ FUKARÂ

744. Cümle ahvâlde 'ömrüm varı
Ol talebkâr-ı rızâ-yi Bâri
745. İtme a'yânlığa zinhâr heves
Evsatu'n-nâs ol o devlet saña bes
746. Olmağa merci'-i erbâb-ı umûr
İbtidâ lâzım olur terk-i huzûr
747. Hem vilâyetlü ider reşk ü hased
Hem düşer kasduña hükkâm-ı beled
748. Ne kadar eylüge sa'y itseñ sen
Zulm-i hükkâmı bilürler senden
749. Eyü nâmıyla düşersin dâma
Eyü âdem yaramaz hükkâma
750. Akçedür matlabı hep hükkâmuñ
N'ylesün merhametüñ İslâmuñ

742. beyit Ü nüshasında yoktur.

742a. eylerse: iderse M3, B.

742b. ider: eyler M3. B.

746a. olmağa: olma kim M3.

747a. vilâyetlü: vilâyeti; M2. U, Ü; vilâyetle M1.

750b. İslâmuñ: îmânuñ B; eytâmuñ M1. M3.

751. Yarayan anlara rişvetle yarar
‘ilm ü ‘irfân u salahı kim arar
752. Alıcı kuş gibi hükkâm-ı zamân
Almak ister ne eyü dir ne yaman
753. Eylemiş çeşmi şikâr almaga bâz
Biñ eyüden aña yig bir gammâz
754. Çeşm-i hırsında uçar ehl-i fesâd
Ki ola mûcib-i ahz u îrâd
755. Şer‘ ile görse umûrı hükkâm
Yaramaz kande bulur şöret ü nâm
756. Sebeb-i şöreti hod a‘yânuñ
Görmedür maslahatın sükkânuñ
757. Maslahat görmeyen a‘yân olmaz
Halk aña bende-i fermân olmaz
758. Akçesüz maslahat ise bitmez
Bitse de sâhibine hayr itmez
759. Budur a‘yan-ı diyâruñ kârı
Rûz ü şeb müntahab-ı efkârı
760. Turra-i tabl u sitem çaldurmak
Hâkim-i şehre şikâr aldurmak

752a. zamân: cihân U.

753a. çeşmi: anı M3; çeşm B.

753b. aña yig: aña B.

754b. ahz ü: ahz-ı B.

757a/b. olmaz U, Ü. B: olamaz A.

760a. tabl u: tabl-ı B.

761. Hâlkı gamz itmese şöhret bulmaz
Nâfiz olmaz sözi ragbet bulmaz
- 23a. 762. Andan itmezler ise havf ü recâ
Ratk u fatk ehli dimez kimse aña
763. Gamz u tecrîm degülse kârı
Çok da revnak bulamaz bâzârı
764. Olsa a'yanlığa her kim 'âzım
Bî-hayâ bî-edeb olmak lâzım
765. Kesb ü şân için ider çok 'ulemâ
Halkı paşa-y-ile kâdıya fidâ
766. Pâyesinden nice görsün vâye
İntisâb itmeyicek monlâya
767. Hâlkı korkutmaga çok 'allâme
Dögdürür koñşuların hükkâma
768. Mâl u eşyâsın alup virmege bîm
İtdürür ehl-i kurâsın tecrîm
769. Hem virür hâkime hem kendü alur
Hâkime nısfı ya hod rub'ı kalur
770. Didigüm gibi nice tâze zuhûr
Cân virür olmag için ehl-i umûr

762b. ratk u fatk, fatk u ratk U, Ü.

765a. kesb ü şân: kesb-i şân M3, U, B.

766b. monlâ: mollâ A.

770a. gibi: nice B.

771. Cem' idüp birkaç uyuz hidmetkâr
İder etbâ' ile taklîd-i kibâr
772. İ'tibâr itmek için kendüye nâs
Gösterür çîn-i cebîn şiddet-i bâs
773. Borca harca cân atar zînet için
Sokılır her delüğe şöhret için
774. Soñra ahvâli bulunca temkîn
Añamaz hakkını dâyin miskîn
775. Tîz virür câh u celâline nizâm
Tek heman adını bilsün hükkâm
776. Tâli'i yaver ise bahtı refik
Resm-i taklîdini eyler tahkîk
777. İztırâb eyleyerek meydânda
Yir bulur mahkemede dîvânda
778. Rütbesin tayy iderek akrânuñ
Olur âhir birisi a'yânuñ
779. Kâni' olmaz niçesi ol hâle
İrtikâya çalışur emsâle
780. İntisâb itmek için hükkâma
Kudemâsın çalışur i'dâma

771a. uyuz: eyü M2, M3, U, Ü.

772b. bâs: nâs M3, Ü.

779b. Bu mısra U nüshasında yoktur. İrtikâ: irtifâ M1.

780a. Bu mısra U, Ü nüshalarında yoktur. M2, M3 ve Ü nashalarında 779 ve 780. beyitlerin birer mısraı olmayıp beyit aşağıdaki şekilde tanzim edilmiştir:

Kâni' olmaz niçesi ol hâle
Kudemâsın çalışur i'dâma

781. İntikâm almag için a‘dâdan
Bâki yok fitne ile gavgâdan
782. Kendi kullanmak için âletini
Ehl-i ‘ırzun uçurur râhatını
- 23b. 783. Derdi bu ola vilâyetde ferîd
Gayrılardan ola ikbâli mezîd
784. Nâfizü’1-kavl ola vü merci‘-i kül
Hâr ola gayrıları kendüsi gül
785. Düşse bir maslahat anı ister
Deheni ola nişângâh-ı nazar
786. Cümle tasvîb ideler tedbîrin
Kimse redd eylemeye takrîrin
787. Zarar eylesse de nâsa kat‘â
Dimeye kimse hatâsına hatâ
788. Kavli fi‘li ola düstûr-ı ‘amel
İdeler sözlerini darb-ı mesel
789. Lîk dehr aña da virmez fırsat
Ki süre başlu başına devlet
790. Bulınur aña dahı nice rakîb
Mel‘anetde biribirine karîb

781. beyit Ü nüshasında yoktur.

782b. uçurur: giderür M1, M3, U, Ü.

786a. ideler: eylerler Ü.

788a. kavli: kavl ü M1, M3, U, Ü, B.

788b.sözlerini: her sözünü A.

790a. niçe: bunca Ü/ rakîb: karîb A.

791. Komaz iş görmeğe hiç lezzet ile
Atmaga tutmaga germiyyet ile
792. Çarh ni'met mi virür gavgâsız
Hiç Fir'avn ola mı Mûsâ'sız
793. Olmada teşne-i hûn birbirine
Olmaya tâ ki zebûn biribirine
794. Eylese hasmı tasaddur nâ-gâh
Hâlini sorma 'iyâzen-bi'llâh
795. Öldürür hasmını ya kendü ölür
Sadruñ elbetde bir ucını alur
796. Kimi hükkâma tegallübler ider
Sözin icrâda tasallublar ider
797. İlticâ itmeyicek hâkim aña
Hükm ü fermânı ider rû-be-kafâ
798. Hâh u nâ- hâh olur re'yine râm
Hâkimi kendü ider istihdâm
799. Ola bir yerde ki hâkim mahkûm
Oranuñ hâli me'âli ma'lûm
800. Hâkim-i şehre idince galebe
Sıgamaz şöreti Şâm u Hâleb'e

792b. ola mı: olamaz A; olur mı M3.

795b. ucını alur: ucu bulunur B.

796b. tasallub: tasallut B; ta'annüd M3.

797b. ider: olur M3, B./rû-be-kafâ: rû-be-kazâ U.

799b. hâli me'âli: hâl ü me'âli M1, M2, U.

800. beyit U ve Ü nüshalarında altı beyit sonradır.

800a. hâkim-i şehre: hâkimü'ş-şehre M3, B.

801. O zamân gör anuñ istiklâlin
Nahvetin kevkebe-i iclâlin
802. Sözleri zehr ü türüş çihresi târ
Sözini redde kimüñ zehresi var
803. Tav'an u kerhen ider hâlkı zebûn
İttiba' itmeyenüñ hâli nigûn
- 24a. 804. Aña bir iş tanısılmazsa eğer
İder ol maslahatı zîr ü zeber
805. Bâg u bustân u dükân u hammâm
Hisse virmezse aña kârı tamâm
806. Emr ü fermân u şühûd u hüccet
Andan izn olmasa bulmaz sûret
807. Birisi öpmese sehven etegin
Kalmaz ahşâma o gün yir köteğın
808. Zûr ile hâlkuñ alur emlâkin
Zeyn ider dâ'ire-nâ-pâkin
809. Furun u kahve vü dükkânı mı var
İhtisâb ugramaga cânı mı var
810. Sâf satmaz içine hîle katar
Ne bahâ ister ise aña satar

801b. nahvetin: nahvet ü M1, M3, U, Ü.

802a. târ: nâr B.

804a. iş: kerre M3, U, Ü.

806b. olmasa: olmaya U.

809a. furun u kahve vü: furunı kahvesi M1, M1.

811. Şehr teklîfine itmez insâf
İder etbâ'ını elbetde mu'âf
812. 'Âlemüñ anlar iderken kârın
Çekdürürler fukarâya bârın
813. La'net ol devlete kim ola gıdâ
Eşk-i çeşm-i fukarâ subh u mesâ
814. Gark olur devlet ü câh u mâla
Gelelüm 'âkıbet-i ahvâle
815. Gerçi bir şey'e zarûret görmez
Lîk çokluk yaşâmaz çok sürmez
816. Görür âlâyiş-i tûl-ı emelin
Bulur elbetde cezâ-yı 'amelin
817. Olur olmazsa eğer mevte karîn
Kimi menfî kimisi kal'a-nişîn
818. Tolaşur ayagına a'mâli
Hep gider 'ırz u vücûd u mâli
819. Seyl olur eşk-i ter-i mazlûmân
Devlet ü 'ömrini eyler vîrân
820. Mu'tedilce nice 'ırz ehli de var
Ki dinür aña da a'yân-ı diyâr

815a. bir: hîç M3; kim M1 / görmez: çekmez U.

816a. âlâyiş: ârâyiş M3.

818. beyit B'de 817 ile yer değiştirmiştir.

819a. olur: olup M3.

820a. nice: yine Ü.

821. Kendü hâlinde karışmaz bir işe
Salmaz âzâde serin teşvîşe
822. Müte‘ayyin aña vech-i îrâd
Ya peder milki ya vakf-ı ecdâd
823. Ya icârât ya da mahsûl-ı ‘akâr
Vech-i râhatda olur rûzî-hâr
824. Ayda ya yılda görür hükkâmı
Zevk ü râhatla geçer eyyâmı
825. Olsa ashâb-ı tagallüble duçâr
İder anuñla müdârâ nâ-çâr
826. Hıfz ider rıfk ile ‘ırz u mâlin
Geçürür zevk ile mâh u sâlin
827. Ba‘zılar var aña dahl eylerler
Hîç işe güce yaramaz dirler
828. Kimi ‘âciz kimi dir himmetsiz
Kimi korkak kimi dir gayretsiz
829. Olsun isterse bile bî-himmet
Geçürür ‘ömrini bârî râhat
830. ‘Âlemüñ zevkini işte ol ider
Bilmeyen anı yabana söyler

821b. salmaz; koymaz U.

822b. milki; vakfı M1, M3, U.

823a. mahsûl-ı : mahsûl ü U.

823b. rûzî: râtibe M3.

824b. râhatla : rahatda M1.

825a. tağallüble: tağallübde B.

829a. bile: ise ol B.

831. Sen alış kim olasın anlardan
Çekme a'yândan olam diyü mihen
832. Mülhak olma hazer it a'yaña
Varma hiç mahkeme vü dîvâna
833. Çıkma aylarca der-i hâneñden
Taşra meyl eyleme kâřânenden
834. Al kitâbuñ ele sedd eyle derüñ
Olmasun hâric-i derden haberüñ
835. Okı târîh u hikâyât ü kısas
Virür insaña mezâyâsı hısas
836. řugluñ olursa hadîs ü tefsîr
Ni'me'l-eyyâm u ni'me't-tedbîr
837. Açma söz kâdı ile paşadan
Saña lâzım degül ol gûne suhan
838. Meclisüñde biri alursa dile
Anı iskâta alış san'at ile
839. İtmesün 'ömr güzer laklak ile
Halkdan kendüñ uğurla sakla
840. Kânî' ol dagdagaya olma karîn
Nân-ı hüşk ile geçin tek ol emîn
841. Âdeme lâzım olan râhatdur
Ko disünler saña bî-himmetdür

834a. sed: setr Ü, B.

835a. B. nüshasında böyledir: Okı âyât u hikâyât ü kısas

NEHY-İ ÂLÛDEĞÎ-İ KIZB Ü HİLÂF

842. İy bihin-nakş-ı serâ-perde-i cûd
Edeb-âmûz-ı debistân-ı vücûd
843. İrtikâb itme sakın kizb ü dürûg
Kim olur subh-ı makâlûnde fûrûg
844. Merd olan kizbe tenezzül itmez
Zillet-i kizbe tahammül itmez
- 25a. 845. Katı bî-âr u hayâdur habîs
Ki ide kizb ile agzın telvîs
846. Kizb ma'dûmdur aslı yokdur
Bâb-ı İslâm'da faslı yokdur
847. Kizbdür asl-ı fesâdât-ı umûr
İrtikâb itmez anı ehl-i şu'ûr
848. Ola kasdı meğer islâh-ı husûm
O zamân kizb degüldür mezmûm
849. Yoğsa her lafzı ola mahz-ı hilâf
Ura bîhûde yire lâf ü güzâf
850. Öyle şahs ile sakın ülfetden
Nâr-ı dûzah gelür ol sohbetden
851. Didi sultân-ı rüsül fahr-ı duhûr
Bir dehenden ki ide kizb zuhûr

* Hilâf: Nifâk B.

847a. asl-ı : aslı M, U.

852. Bûy-ı bed eyler ol etrâfa hulûl
Ki melek eylemez ol sûya nüzûl
853. Ta otuz mil kadar dâ'ireden
Uğramaz râyiha-i müntineden
854. Olmasa münkirüñ inkârı şedîd
Sözi itmezdi kasemle temhîd
855. Niceler var ki mübâhât eyler
Kizb ider nakl-i muhâlât eyler
856. İder itdürmege kizbin tasdîk
Kasemi şedd-i nitâk-ı tahkîk
857. 'İlm-i bi'llâhda olan ehl-i kıdem
Cân virür eylemez Allâh'a kasem
858. Bilmeyen câhil ü nâ-dân-ı 'anîd
Sözin eyler kasem ile temhîd
859. Görmüşüz çok nice bî-rnezheb ü dîn
Her sözinde ider üç def'a yemîn
860. Çok yemîn ehli degül ehl-i yemîn
Kizbinüñ şâhididür fart-ı yemîn
861. Bundan eşna' nice düzd-i bed-kâr
İder etvâr-ı velâyet izhâr

852b. ki: kim M1/ suya: câyâ B.

853b. müntine: münheni U.

858a. câhil-i nâ-dân-ı: câhil ü nâ-dân u B.

859b. def'a: kerre B.

860. beyit M3, U ve Ü nüshalarında yoktur.

861b. etvâr-ı : etrâfa U, Ü.

862. Virmege şân-ı kerâmâta fûrûg
Bast ider niçesi rü'yâ-yı dürûg
863. Görmez ol kes iki 'âlemde felâh
Ki sata sâhte takvâ vü salâh
864. Oldı âlât-ı ma'âş-ı dünyâ
'Asrda hırka vü tesbîh ü ridâ
865. Feyzi yokdur virür insa'na sudâ'
Savt u taksîm ü ilâhî vü semâ'
- 25b. 866. Eğer itdüyse selef ehl-i tarîk
Şimdi taklîd idügin bil tahkîk
867. Eğer itdürdi ise devrânı
Selefe câzibe-i Rabbânî
868. Yine ol cezbe gelürse ne güzel
Kim ider cezbe-i Hakk ile cedel
869. Sözüümüz zümre-i taklîdedür
Bahsümüz zerkdedür şeyddedür
870. Sekr-i vecd olsun o meczûba helâl
K'ola müstagrak-ı envâr-ı cemâl
871. Yoğsa taklîd ile her bir ahmak
İde da'vâ-yı velâyet mutlak

862a. şân-ı: şân u M, B.

864b. ridâ: riyâ A.

867b. Rabbânî: rûhânî U.

869a. Taklîdde: taklîde M3.

872. Hardan ol bîhude-gû bedterdür
Anı tasdîk iden andan hardur
873. Bâ-husûs ola medâr-ı da'vâ
Kasd-ı tahsîl-i ma'âş-ı dünyâ
874. Hâlk eşyâ sata ol kurb-ı Hudâ
Hâlk üştür sata ol hayr-du'â
875. Virmege zühd ü şalâhına revâc
Halk ni'met yiyicek ol kalur ac
876. Virür ol galle-fürûş-ı tâ'at
Cennete nakd-ı müzevver-kıymet
877. Tâcî taklîd ridâsı taklîd
Sözi taklîd edâsı taklîd
878. Yok siyâdet ki anı ide penâh
Sarinur başına destâr-ı siyâh
879. Cerre de nefsi tenezzül idemez
Kâra da tab'ı tahammül idemez
880. 'İlmi yok ma'rifet ü san'atı yok
Kesbe sermâyesi yok vüs'atı yok

872a. bîhûde-gû: bîhûde vü Ü.

875b. kalur: kâlâ B.

877b.taklîd: takklîd ü B.

878b. sarinur: sarar Ü

879a. cerre: cerri B.

879b. kâra: kârı B.

880a. 'ilmi: 'ilm U, Ü

881. İde tahsîl-i ma'âşa âlet
Zühd ü takvâyı o düzd-i sûret
882. Bir iki harf-ı tasavvuf kapmış
Kendüyi pîr-i tarîkat yapmış
883. Mesleği şu'bede kârı dagalî
Cezbesi sâhte vü sekri 'amelî
884. Ne güzel bulmuş o 'ayyâr-ı 'atîk
Halkı aldatmaga âsânca tarîk
885. Niçe bî-'akl u temîz ü hâyin
Sana girçek öpe dest ü pâyın
886. Aldanup aña 'avâm-ı bî-'akl
İftihâr ile ide gayre de nakl
- 26a. 887. Refte refte olarak şöhret-yâb
Tekyesi ola melâz-ı ahbâb
888. Sadme-i 'azli yiyen bî-kesler
Lâşe-i zulme sunan kerkesler
889. Süreler pâyine rûy-ı bî-dâd
Nefesinden ideler istimdâd
890. Bâ-husûs olsa o şahs-ı tarrâr
Nâzük ü rind ü zarîf ü 'ayyâr

881a. ide: itdi M3.

881b. düzd-i: düzdi B.

883. sâhte vü: sâhte B

886a. 'avâm-ı: 'avâm u B.

888a. yiyen: gören B.

890b. nâzük ü: nâzük-i A.

891. Göre ısmarlamaca rü'yâlar
Göstere maksadına îmâlar
892. Agzını burnını ezüp büzerek
Sözde gerden kırarak göz süzerek
893. Söz hilâlinde beşâretler ide
Sûy-ı maksûda işâretler ide
894. Çıksa ber-hükm-i kazâyî kem ü kâst
İttifâkan sözünüñ birisi râst
895. Gör hücûmın o zamân a'ynuñ
'İzzet ü nahvetini der-bânuñ
896. Meğer eller mi irer dâmenine
Ugradurlar mı da pîrâmenine
897. Tekyesi kible-i ehl-i hâcât
Yürür emvâc-ı nüzûr u sadakât
898. Aldanurken aña hâsân-ı enâm
N'ışlesünler ya sebük-hûş-ı 'avâm
899. Görür ihsânını delk ü tâcuñ
Bu da bir nev'idür istidrâcuñ
900. Sen de uyma sakın ol güm-râha
Sığın ol tâ'ifeden Allâh'a

892a. ezüp: egüp M3.

893a. beşâretler: işâretler M1.

893b. işâretler: beşâretler M1.

894a. kazâyî: kazâ bî- A, Ü.

896b. Ugradurlar mı da: ugradurlar da mı B; Ugradurlar mı ya U.

897b. emvâc: efvâc M3, B.

898b. n'ışlesünler" neylesünler M3./sebük-hûş: siyeh-gûş B.

901. Evliyâ diyü sakın aldanma
Sâh̄te vaz'ını girçek sanma
902. Evliyâ mâla tenezzül mi ider
Sıklet-i nâsa tahammül mi ider
903. Evliyâda ne işi var delkuñ
Setr ider Hak nazarından halkuñ
904. Hâlka bakmaz ki velâyet sata ol
Söz arasına kerâmet kata ol
905. Olmuş ol mahv-ı fezâ-yı ıtlâk
Nefes aldurmaz aña istigrâk
906. Evliyâ mürdeyi ihyâ eyler
Pîr-i sad-sâleyi bernâ eyler
907. Evliyâ taşa bakarsa zer ider
Has u hâşâki dür ü gevher ider
- 26b. 908. Evliyâdur nüdemâ-yı Hazret
Câyıdur zîr-i kıbâb-ı 'izzet
909. Evliyâdur ümenâ-yı esrâr
Evliyâdur üdebâ-yı Settâr
910. Mûm-veş kendü zemînde ber-pâ
Pertev-i nûrı salar 'arşa ziyâ

901b. vaz'ını; sun'ını B.

904b. arasına : arasında B.

906. beyit U nüshasında yoktur.

906b. bernâ: bînâ U; ber-pâ B.

908a. Hazret: devlet B.

909b. üdebâ: kurebâ B.

910b. salar: sala M3.

911. Olur ârâyîş-i çeşm-i eflâk
Evliyânuñ kademi basdığı hâk
912. Evliyâdur sebab-i hıfz-ı cihân
Evliyâ ile turur kevn ü mekân
913. Rûhdur kutb-ı cihân kevn beden
Rûhsuz ka'im olur mı hiç ten
914. Diye bir tâ'ifeye Fahr-ı cihân
اد شوقا للقاء الاخوان
915. Lafz-ı ihvân ile vezn-i hâl it
Anlaruñ rütbesin istidlâl it
916. Ne gedâ anları ne şâh bilür
Anlaruñ rütbesin Allâh bilür
917. Evliyâ böyle iken her ahmak
Ne revâ yapma velâyet satmak
918. Ne sezâ reh-zen-i Hak her ırgâd
Kendin ol zümreden itmek ta'dâd
919. Vezn ider mi bunu mîzân-ı şu'ûr
Da'vi-i saltanat itse bir mûr
920. Esb-i tâzî geçine her bir har
Seng-i hârâ sata kendin gevher

911a. ârâyîş: âlâyîş B.

916b. anlaruñ rütbesin: rütbesin anlaruñ B.

917a. her: bir M3; hey M1.

918a. sezâ: revâ B.

918b. kendin: kendüyi Mj, U./ ol zümreden: zümreden M1, U.

919a. şu'ûr: şühûd U, B.

919b. bir mûr M: müzdver A; merdûd U, B.

921. Ola mı micmere -efrûz-ı vücûd
Şâh-ı bîd eyler ise da'vi-i 'ûd
922. Kim tutar itse miyâh-ı 'âlem
Da'vi-i 'izzet ü şân-ı Zemzem
923. Hele çok cür'et ü çok terk-i edeb
Eylemek da'vi-i nezdîki-i Rab
924. Olur ol tâ'ife-i nâ-makbûl
Hedef-i bugz-ı Hudâvend ü Resûl
925. Didüğüm tarz-ı riyâkârândur
Tavr-ı bâzîçe-i kallâşândur
926. Yohsa her 'âşık u dervîş degül
'Âşık-ı sâdık u dil-rîş degül
927. Yohsa çok kimse de var bî-teşvîş
Olmış ol cân ü gönülden dervîş
928. Sıdkı var olmasa da ehl-i vüsûl
Sen yine anlara aç çeşm-i kabûl
- 27a. 929. Bulmaga bârgeh-i Hazrete bâr
Kanlar aglar çalışur leyl ü nehâr
930. Anı ol şekle koyan cezbe-i Hak
İder ümmîdine bir gün mülhak

922b. 'izzet ü : 'izzet-i U.

926a. 'âşık u: sâlik A.

926b. 'âşık-ı: 'âsık u U. B.

927b. cân ü : cân-ı M1,U.

928a. vüsûl: füzûlU; füsûl Ü.

929a. bulmaga: olmaga M2.

931. Bâb-ı Hak taşradan olmaz meftûh
Aña bătından irer feyz-i fütûh
932. Öyle sâdık fukarâ da çokdur
Böyle dervîş olaña söz yokdur
933. Bulınur ziyy-i fenâda nice kes
Çarh çeşminde degül perr-i mekes
934. Dest urmuş semer-i 'irfâna
Nazar itmez güher-i şâhâna
935. Hele birden degül inkâra sezâ
Hırka-pûşân-ı reh-ı fakr ü fenâ
936. Eyle sen hüsn-i nazar müctehid ol
Fukarâ zümresine mu'tekid ol
937. Hüsn-i zann eylemez îcâb-ı keder
Sû'-i zandan olur olursa zarar
938. 'İlm ü 'irfânuñı çekme tenge
Nef'i var mu'tekid olsañ senge
939. Ger bu ma'nâya delîl istese kes
Sahratu'llâh Hacer-i esved bes

931b. irer; ider A; olur U.

933a. ziyy: delk M1, M3, U, Ü.

934a. semer: kemer M3.

935b. Hırka-pûşande gurûh-ı fukarâ M1, M3, U, Ü.

938b. olsan: ol her Ü.

939b. Hacer-i esved: Hacerü'l-esved M3, U, Ü.

DER BEYÂN-I FERAH-I FASL-I BAHÂR

940. İy temâşâger-i sun'-ı Bârî
Nâzır-ı kârgah-i hüşyarî
941. Seyre çık fasl-ı bahâr oldıkça
Mevsim-i geşt ü güzâr oldıkça
942. Çemen etrâfına gâhî güzer it
Eser-i rahmet-i Hakk'a nazar it
943. Sâni'üñ sun'ına ol dîde-güşâ
K'eylemiş mürde zemîni ihyâ
944. Gösterür sun'-ı çemen-perverdi
Sebzedden sürh ü sefid ü zerdi
945. Dil-i insânda komaz derd-i kühen
Cilve-i tâze-nihâlân-ı çemen
946. Bitürür tâ'ir-i şevka per ü bâl
Tarf-ı gülşende akan âb-ı zülâl
947. Gonçenüñ hâcesi var yanında
Al kâğıd tolu cüzdânında
948. Leb-i cûlarda çemenler hoşdur
Cilve-i serv-i semenler hoşdur

940b. hüşyarî: settari M3.

944b. zerdi: verdi M1, M3, Ü.

946a. bitirir: beş dürür M3./tâ'ir: neyyir U.

946b. âb-ı zülâl: âb ü zülâl A.

948b. serv-i: serv ü M1, M3.

- 27b. 949. Virür insaña hayât-ı tâze
Nagme-i bülbül ü hoş âvâze
950. Gûş kıl nagmesini mürgânuñ
İktiza eyler ise insânuñ
951. Komaz âyîne-i hâtırda gubâr
Nagme-i çeng ü ney ü mûsîkâr
952. Nagme-i şûh-ı hoş-âheng-i beşer
Hâh u nâ-hâh ider insaña eser
953. Nagme bir mantık-ı rûhânîdür
Nagmenüñ lezzeti vicdânîdür
954. Cân-fezâdur nefes-i insânî
Dil-rübâdur nagam-ı rûhânî
955. Hâne-i câña virür nûr-ı sürûr
Neş'e-i nagme-i târ u tanbûr
956. Nûsha-i şevka diğêr şîrâze
Târdan sâdır olan âvâze
957. Hazzı var gerçi hoş âvâzlaruñ
Diñlenür nagmeleri sâzlaruñ
958. Lîk âmiziş-i esbâb-ı safâ
İder insânı leked-hâr-ı hevâ

949b. bülbül ü: bülbül-i M3, U, B.

952b. hâh u nâ-hâh: hâh nâ-hâh M2, M3, U, Ü.

953a. bir: pür Ü.

955b. târ u tanbûr: târ-ı tanbûr B; nây ü tanbûr M3.

956a. şevka: şevk B.

957. beyit M2 nüshasında yoktur.

957a. âvâzlaruñ: hoş âvâzuñ B.

957b. nagmeleri: nagmeleri de M1, M3, B/ sâzlaruñ: sâzuñ M1, M3, B.

959. Gerçi kim neş'esi çok lezzeti çok
İltizâm eylemenüñ lezzeti yok
960. Zevkin it gayrda oldukca duçâr
Hâneñe lîk getürme zinhâr
961. Anda da 'ibret ile gûş eyle
Lezzet-i lehvi ferâmûş eyle
962. Ger hakîkatle olursañ sâmi'
Olmaz evkât-ı hayâtuñ zâyî'
963. Mûsikî hikmete dâ'ir fendür
Bilene bilmeyene rûşendür
964. Niçe esrârı var idrâk idecek
Yir gelür sîneleri çâk idecek
965. İ'tibârât-ı takâsîm ü füsûl
İmtiyâzât-ı makâmât u usûl
966. Perde vü pişrev ü savt u 'amel
Kâr ü nakş u şu'ab u kavl ü gazel
967. Her biri hikmet ile memlûdur
Cân riyâzın suvarur bir sûdur

959a. lezzeti: 'âlemi U, Ü.

960a. gayrda: gayride U, Ü, B.

961a. anda da: anı da B.

962a. ger: ki M1, U, Ü.

962b. hayât: serîf U, Ü.

964a. niçe: bir nice Ü / esrârı M1, M2, M3, B: esrâr A.

965b. makâmât u: makâmât-ı U, Ü.

966b. Kâr ü nakş u şu'ab-ı kavl-i gazel M3, B.

968. Nagme-i yâbis ü hârr u bârid
Çeşme-i mahz-ı hikemden vârid
969. Her biri bir maraza nâfi'dür.
Zıddını her birisi dâfi'dür.
- 28a. 970. Zîr ü bâlâsı hevâdur ammâ
Dâ'ir olur mı hevâsuz dünyâ
971. Bestedür dâ'ire-i evkâta
Üstükusât ile ahşicâta
972. Hikem-i kevn ü mekân muzmerdür
Añlamaz hikmetin ol kim kerdür
973. Sırra dâ'ir dahı var niçe kelâm
Ki degül añna mahal gûş-ı 'avâm
974. Böylece zevkin ider ehl-i reşâd
Eylesün zevkini Allâh ziyâd

MATLAB-I HÜSN-İ KELÂM-I MEVZÛN

975. İy safâ-yâb-ı kelâm-ı mevzûn
Âşinâ-yı suhan-ı gûn-â-gûn
976. Tab'ũ eylerse eğer şî're heves
Saña ma'nâsını fehm itmek bes
977. Suhañân-ı şu'arâ-yı eslâf
İder âyîne-i kalbi şeffâf

971b. bu mısra M3te yoktur.

972. beyit M3, U ve Ü nüshalannda yoktur,

974a. ider: iden B.

977b. Kalbi âyîne-veş ide şeffâf B.

978. Türki'de Nef'i ile Bâki'ye bak
Gayri dîvânları da it mülhak
979. Anlaruñ şî'ri metîndür ammâ
Gayrisinde dahı var çok ma'nâ
980. Şu'arâ-yı 'Acem'üñ dîvânı
Hüsn-i ta'bîr ü ma'ânî kânı
981. Tâlib ü Sâ'ib ü 'Örfî vü Selîm
Feyzi-i Hind ü Nâzîrî vü Kelîm
982. Tâze-gûyân-ı zamânda Şevket
Ma'ni-i tâzeyeye virdi sûret
983. Sâhib-i hamse Nizâmî Husrev
Her biri cilve-dih-i ma'ni-i nev
984. Câmi vü Enveri vü Hâkânî
Her biri milk-i suhan sultânı
985. Bülbül-i şâh-tırâz-ı Şîrâz
Sa'dî vü Hâfız-ı ma'nî-perdâz
986. Suhañân-ı kudemâ-yı şu'arâ
Hak budur biribirinden a'lâ
987. Yok nihâyet şu'arâ-yı 'Acem'e
Hep esâmîleri sığmaz kaleme

978b. it: kıl B.

980b. Hüsn-i ma'nî vü ma'ânî kânı B. /ta'bîr ü: ta'bîri M3.

981a. Selîm: Kelîm M1, M3, U.

981b. Feyzi-i Hind: Feyz-i Hindî M3; Feyzi vü Hind B.

983b. cilve-dih-i: cilvede bir A.

985b. Sa'dî vü: Sa'dî-i Ü.

987b. kaleme: rakama M3.

988. Bizde var ekserinüñ dîvânı
Okı fehm eyle de gör vicdânı
989. Şi'ri çokdur şu'arâ-yı 'Arab'uñ
Ki odur mâyesi Şâm u Haleb'üñ
- 28b. 990. Dime ebyâtına nâ-mevzûndur
Anuñ evzânları dîger-gûndur
991. Nice ma'nâları var raks-âver
Meş'al-âsâ döker esmâ'a şerer
992. Var içinde nice eş'âr-ı kibâr
Ki komaz âyine-i cânda gubâr
993. Nice biñ na't-ı şerîf-i Nebevî
Midhat-ı mu'cize-i Mustafavî
994. Her biri kıt'a-i elmâs-ı semîn
Her biri dürr-i girân-kadr-i metîn
995. İntisâba çalış ol eş'âra
Ara ma'nasını fehme çâre
996. 'Arabî bilmeyicek iş bitmez
Fârisî 'ârife tenhâ yitmez
997. 'Arabîyle bilinür cümle 'ulûm
'ilm olur bî-'Arabî nâ-mefhûm

989b. odur: o da B/mâyesi: câmesi U, Ü.

990b. anuñ evzânları: anlaruñ vezni U.

991b. esma'a: etrâfa U.

992b. cânda dilde B.

997a. 'Arabîyle bilinür: 'Arabî ile olur B.

998. Lügat ü elsüne sultân ‘Arabî
‘Arabî kible-i Kur’ân u Nebî
999. Bu iki bâl ile eyler pervâz
Tâ’ir-i şî’r-i ma’ânî-perdâz
1000. Hikmet-âmîz gerekdür eş’âr
Ki me’âli ola irşâda medâr
1001. Âb-ı hikmetle bulur neşv ü nemâ
Gülşen-i şî’r ü riyâz-ı inşâ
1002. Olmasa şî’r mecâz mutlak
Virse ma’nâya hakîkat revnak
1003. Yohsa her nazm-ı tehî vü sâde
Ola ma’nâdan o da âzâde
1004. Tâze mazmûndan ola ol hâlî
Olmaya tevriye ile mâlî
1005. Bâ-husûs olmaya teşbîh tamâm
İsti’ârât u cinâs u îhâm
1006. Dimeden anı sükût evlâdur
Şî’rden maksad olan ma’nâdur
1007. Baksañ ekser suhan-ı şâ’ir-i hâm
Zülf ü sünbül gül ü bülbül mey ü câm

998a. Na’t-ı vâbeste-i sultân ‘Arabî B; Lügat-ı Kur’ân lisân-ı ‘Arabi U; Lügat-ı elsüne M3; sultân: sultânı M1, M2.

998b. kible-i: kible vü M1, M2./Kur’ân u Nebî: Kur’ân ‘Arabî B.

1002a. mecâz-ı : mecâzî M3.

1004a. ola ol: olmaya M3, U.

1004b. mâlî: hâlî M1.

1005a. teşbîh tamâm: teşbîh ile tâm M1, Ü.

1006a. anı: şî’ri B.

1007b. Sünbül ü zülf ü mey ü bülbül ü câm M1, M3, U, Ü.

1008. Çıkamaz dâ'ire-i dil-berden
Kadd ü hadd ü leb ü çeşm ü berden
1009. Geh bahâra tolaşur geh çemene
İlişür serv ü gül ü yâsemene
1010. Reh-i nâ-reftede cevlân idemez
Sapa vîdîleri seyrân idemez
- 29a. 1011. İdemez sayd-ı ma'ânî-i bülend
Atamaz gayb şikârına kemend
1012. Geçinür ma'ni-i hâyîde ile
Lafz-ı meşhûr-ı cihân-dîde ile
1013. İki har-vârdur ol beyt-i dü-tâ
K'olmaya tâze kımâş-ı ma'nâ
1014. Söyleme şî'ri tehî ma'nâdan
Aguñı çekme balıksuz mâdan
1015. Nazm kim olmaya ma'nâya karîn
Kendüdür hâtem-i bî-nakş nigîn
1016. Şî'r-i bî-ma'ni-i bî-îhâma
Beñzer ol câmekân üzre câma
1017. Kohusuz lâleye beñzer o suhan
Ki ola lafzı tehî ma'nâdan

1008b. had: hâl M1, M3, U, Ü, / ber: ter M2, M3, U, Ü, B.

1009b. ilişür: irişür A; ulaşur M1, M3, U, Ü; üşürür M2.

1011b. gayb: gayri B.

1012b. meşhûr-ı: meşhûr u B.

1015b. nakş: nakş u M3, B.

1018. Beñzer ol matla-ı hâlî-câme
Magzdan müflis olan bâdâma
1019. Anı yok dil-bere beñzer o kelâm
K'olmaya anda cinâs u îhâm
1020. Öyle pâkîze gerekdür eş'âr
Ki anı bir işiden ola hezâr
1021. Ola ma'nâsı güzel lafzı metîn
Hâme hâke koya dest-i tahsîn
1022. Hicvden el-hazer iy cân-ı peder
Ki virür meşreb-i 'irfâña keder
1023. Hüsne sarf eyle sözi şâ'ir iseñ
Hâlkı teshîre çalış kâdir iseñ
1024. Tîz ferâmuş olunur nesr suhen
Nazm ammâ ki ider devr-i dehen
1025. El-hazer hicvüñ olur gâyeti şûm
Halk beyninde hakîr ü mezmûm
1026. Hicve mâ'il süfehâdur ancak
'Âkil itmez anı eyler ahmak
1027. Hicvdür kâ'ide-i hod-gâmî
Hicvdür vâsıta-i bed-nâmî

1018a. câme: hâma B.

1018b. müflis: hâlî M3, B.

1023 ve 1024. Beyitler M3'te yer değiştirmiştir.

1025a. El-hazer ři'rüñ olur hicv ile şûm M1, M3, U. Ü.

1028. Kisve-i nazm ile gıybetdür hicv
Sebeb-i zenb ü nedâmetdür hicv
1029. Hicv kat kat sebep-i rû-siyehî
Kim okursa saña 'â'id günehi
1030. Seni itmiş biri farzâ dil-gîr
Kavl ile fi'l ile kalbüñ tekdîr
1031. Anı lâzım mı hemân hicv itmek
Süfehâ gitdügi râha gitmek
- 29b.1031.İnkisârı yitişür kâsır ise
İntikâma çalışur kâdir ise
1033. Anı sen lutf ile eyle bende
'Afv ü ikrâm ile it şermende
1034. Lutfdur mühr-i dehân-ı eşrâr
Olamaz lutf-veş efsûn-ken-i mâr
1035. Saña bî-vech ise itdügi cefâ
Sebeb-i şerm ü hicâb olur aña
1036. Vechi varsa sebebin eyle su'âl
Olma âteş-zen-i kânûn-ı cidâl
1037. Belki nâdim ola etvârından
İ'tizâr eyleye güftârından
1038. Sen kabûl eyle bu pendî benden
Dostluk var iken olma düşmen

1028a. nazm ile: nazmda B.

1028b. sebep: bâ'is Ü. /zenb ü: zenb-i B.

1034a. eşrâr: esrar B.

1038. beytin birinci ve ikinci mısraı M1, M2 ve M3 nüshularında yer değiştirmiştir.

DER BEYÂN-I ŞEREF-İ SABR Ü ŞEKÎB

1039. İy şitâbende-i 'izz-i câvîd
Rû-be-rû-sây-ı 'arûs-ı ümmîd
1040. Sabr kıl itme umûruñda şitâb
Sabr ile dirler olur gûre dûşâb
1041. Sabr ile dost olur düşmenler
Sabr ile reh-ber olur reh-zenler
1042. Sabr esmâ-i îlâhî'dendür.
Hikem-i nâ-mütenâhîdendür
1043. Ol ki hikmetde şekerler yidiler
"Sabr miftâh-ı ferecdür" didiler.
1044. Sabrdur 'ukde-güşâ-yı her kâr
İrişür sabr ile subha şeb-i târ
1045. Olma hayret-zede-i cennet ü nâr
Ol anuñ sâhibine 'âşık-ı zâr
1046. Yatma hengâm-ı seher bîdâr ol
Vakf-ı seccâde-i istigfâr ol
1047. Kalbüñi dagdagadan pâk eyle
Her işüñ hikmetin idrâk eyle

*Şeref: Ferah M1, M2, Ü; Ferec U.

1039a. 'izz-i: 'izz ü Ü.

1040b. Sabr miftâh-ı ferecdür der-bâb M3; ber-bab U, Ü, B.

1043a. hikmetde: hikmetle M1, M2.

1044. beyit U ve B nüshalarında 1042. beyitten önce gelmiştir.

1045 ve 1046. beyitler U, Ü nashalarında yoktur. 1045 M3'te yoktur.

1048. Saña keşf olmasa bâb-ı hikmet
Olamazsın dü cihânda râhat
1049. İzdivâcuñda taharrî eyle
Sakın evlenme teserrî eyle
1050. Hüsn-i hulk ehli çıkarsa ne güzel
Eyü çıkmazsa olur başa ‘amel
1051. Ne belâ bir zene mahsûr kalmak
Tâze zevk eylemeden dûr olmak
- 30a. 1052. Belki bed-çihre olur yâ bed-hû
Zevka dirseñ şeb-i evvel yâ hû
1053. Hazmı güç reddi dahı müşkilter
Bir musîbetdür o kim ‘ömre sürer
1054. Yok kenîzekde hele bu mahzûr
Tâzededen tâzesin al eyle huzûr
1055. Nâzûk ü nerm ise de alma Urûs
En eyüsi olur anuñ menhûs
1056. Hâyin olur Urus’uñ merd ü zeni
Kapu ardında kurarlar düzeni
1057. Gerçi Çerkes Abaza öyle degül
Olma anlara da çokluk mâ’il

1048a. olmasa: olmaya Ü.

1052a. olur: çıkar M3; çıka U, B.

1052b. Zevk dirseñ şeb-i evvel yâ hû B,

1053a. reddi: zıddı M1; rûyı B.

1053b. ‘ömre: ‘ömr M2.

1058. İ'tikâdında degül ehl-i felâh
Olmayan dest-zen-i esb ü silâh
1059. İtmeden ref'-i benân-ı îmân
Olur amîhte-i tîr ü kemân
1060. Kölesi tîğ ü tûfeng isterler
Urmağa 'arsa-i ceng isterler
1061. Çerkes'üñ câriyesi âfet olur
Abaza kızları bî-iffet olur
1062. Moskov u Nemçe vü Efrenc ü Macar
Cümlesi hâyin-i nâ-ber-hurdâr
1063. Bunlaruñ biri müselmân olmaz
Nâ'il-i devlet-i îmân olmaz
1064. 'Arab'üñ da çoğı olur bed-hû
Gerçi kim hizmete eyler tek ü pû
1065. Hasenü'1-vech degüldür alma
Hâm sevdâlara kendüñ salma
1066. Olmak istersen eğer ki râhat
Gürci'den gayrıya itme ragbet
1067. Gerçi kim ağır olur tenbel olur
Câmesi kirlü olur mühmel olur
1068. Bâğınuñ zûd-res olur çemeni
Kehle meştâsı olur pîreheni

1058b. esb ü: ehl-i A; esb-i Ü.

1059a. benân: beyân M3, B.

1062b. nâ-: bî-U, Ü, B.

1067b. mühmel: mücmel B.

1069. Lîk efendilerine sâdık olur
Cümlesinden nazara lâyıık olur
1070. Müstakîmânedür etvârları
Sıdka nezdîkdür ikrârları

MATLAB-I MEZRA‘-I KİŞT Ü HIRMEN*

1071. İy nevîn-sünbüle-i mezra‘-ı râz
Hirmen-efrâz-ı çerâgâh-ı niyâz
- 30b. 1072. ‘Ömrden olmag için ber-hordâr
Olmaya hîç zirâ‘at gibi kâr
1073. Zer‘dür âlet-i tahsîl-i ni‘am
Evvelîn kâr-ı cenâb-ı Âdem
1074. Gâv-ı dihkân k‘ide arzı tezyîn
Aña reşk itse sezâ gâv-ı zemîn
1075. Çâk ider hâki benî-âdem için
Tohm eker terbiye-i ‘âlem için
1076. Âdeme bende-i gerden-beste
Olmadukça olamaz vâreste
1077. Sen huzûrunda gezersin ammmâ
O senüñ-çün çalışur subh ü mesâ

1070b. nezdîk: nezdîke M3.

*Kişî ü: Kişî-i M1, M3.

1073b. evvelin: oluban Ü.

1074a. gâv-ı: geh ki Ü/k‘ide: ide B.

1075b. eker: atar M3, B.

1076b. vâreste: vâbeste M3, U.

1078. Gâv çâk eylemese meydânı
‘Acebâ kanda bulurduñ nânı
1079. Tohm kanda ekilür olmasa hâk
Olmasa tohm olur halk helâk
1080. Tohm ile hâki kim eyler sîrâb
Olmasa bahr ile tolâb-ı sehâb
1081. Germi vü serdi-i edvâr-ı füsûl
Olmasa hirmene gelmez mahsûl
1082. Dönmese dâ’ire’i leyl ü nehâr
Mihr ü mâh itmese bast-ı envâr
1083. Günde olmaz idi bu reng-i kemâl
‘Âlem olurdu hem-agûş-ı zevâl
1084. Müstenid birbirine âb ü hevâ
Murtabıt birbirine arz ü semâ
1085. Ser-be-ser nakş-ı ebed resm-i ezel
Rû-be-rû mâzi ile müstakbel
1086. Evvel ü âhir-i âsâr-ı hikem
Bestedür birbirine müstahkem
1087. Olmaga vaktine dek cilve-nümâ
Olur envâ’-ı me’âkilde bekâ
1088. Dest-i hikmetle tolu gevher-i ter
Dâmen-i şâm u girîbân-ı seher

1085a. nakş-ı: nakşı A.

1089. Dîde-i 'ibret ile ol nigerân
Pür-güher dâmen-i imkân ü mekân
1090. Sâni' uñ kudretidür eyle nigâh
Vâkîf ol sırrına subhân'allâh
1091. İmdi seyr it hikem-i Mevlâ'yı
Mezra'a âhirete dünyâyı
1092. Her kişi câm-ı cezâ içse gerek
Hayr ü şer ekdigini biçse gerek
- 31a. 1093. Bu mahalli koyalum ferdâya
Gelelüm arpa ile bugdaya
1094. İtme zer'-i 'alefe 'ömri telef
Bulınur kısmet olan nân u 'alef
1095. Zârî' uñ ayagı yabanda gerek
Gözi yirde eli hemyânda gerek
1096. Kendü destiyile eken hayr görür
Gayre ekdürseñ anı gayr görür
1097. İstikâmetlü murâbi' yokdur
Hâyin isterseñ eğer pek çokdur
1098. Ekmege virdigüñi hep yirler
Gelmedi virmedi Mevlâ dirler

1089b. imkân ü mekân: kân ü imkân A; kân-ı imkân M1; kevn ile mekân U.

1091a. imdi: itdi A.

1091b. mezra'a: mezra'-ı M3; mezra'a-i B.

1094b. nân u: nân-ı M1, M2.

1096b. ekdürseñ: ekdürse U, B.

1097b. pek: kim U.

1098b. gelmedi: bitmedi M2, M3, B.

1099. Bu sene belki gelür diyü eğer
Tohm virseñ anı dahı yirler
1100. Rub'ı girmez elüñe ekdigüñüñ
Gamını yirsün emek çekdigüñüñ
1101. Karz nâmiyle de yirler mâlüñ
Gama hırmengeh iderler bâlüñ
1102. Habs iderseñ bulamazsın alacak
Saña taksît-i kederdür kalacak
1103. Kendüñ ekdürmek olursa kâruñ
Toldı farz eyleyelüm anbâruñ
1104. Ucuz olursa görölmez hayrı
Fukarânuñ nazarından gayrı
1105. Kıymeti vaktine itseñ gözi bâz
Muhtekirlükdür o yok aña cevâz
1106. İhtikâruñ soñı iflâsa çıkar
Yapar ol bir evi de soñra yıkar
1107. Fukarâ dîdesi eyler gâret
Muhtekir gördügi yokdur bereket
1108. Faraza fâ'ide ya hod zarar it
Sen hele ehli degülsin hazer it

1099a. gelür: ola U; bite Ü.

1101b. bâlüñ: hâlüñ M2; mâlüñ Ü; emvâlüñ U.

1106b. Yapma ol evi ki il soñra yıkar Mı.

1107. beyit M2 nüshasında yoktur.

1108b. hele: anuñ U; aña Ü.

1109. Ekdürürseñ o kadar ola revâ
Hânenüñ etmegine ide vefâ
1110. Gelse mahsûl-ı kurâdan râhat
Saña ekdürmege yokdur hâcet
1111. Çiftlügüñ dahı me'âli yokdur
Masrafı fâ'idesinden çokdur
1112. Olur içinde iderseñ mesken
'Ayş ü mihnet karışuk bir hırmen
1113. Çiftlügüñ hazm olunur mı nânı
Şekl-i insânı ider dihkânî

31b. **MATLAB-I DAGDAGA-YI PAŞAYÎ**

1114. İy tirâzende-i ikbâl-i ebed
Vey firâzende-i kânûn-ı hıred
1115. Mu'tedil olmag için cümle umûr
Lâzım a'inâl-i terâzû-yı şu'ûr
1116. Budur âsûdegi-i cûy-ı murâd
Cereyân ide ta'absız irâd
1117. Vezne çek msşrafuñ îrâduñ ile
Râhat ol ehl ile evlâduñ ile

1112b. 'ayş ü: ayş-ı M3, B.

1113a. nâmı: nânı U, B.

1117. beyit Ü nüshasında yoktur.

1117b. elli ile: evlâdün u M3; ehlüñ ile B.

1118. Hak virüp vâsi' olursa hâlûñ
İdihâr eyle biraz emvâlûñ
1119. Def'aten itme tehî hemyânuñ
Niçe bâzîçesi var dünyânuñ
1120. Fazla mâl olmayıcak yapma binâ
Eyleme mâlüñi bîhûde hebâ
1121. Olmasun masrafun ol deñlü füzûn
Ki zarûrî olasın zâr u zebûn
1122. Masrafuñ itme gözüm nûrı ziyâd
Ne kadar vâsi' olursa îrâd
1123. Virme hiç dâ'ir-i câha vüs'at
Zımn-ı hiffetdedür ancak râhat
1124. Bâğçe seyri olunursa matlûb
Yitişür binmek için bir merkûb
1125. Masraf-ı âhura oldıkça zebûn
Yorılır atlu yayandan efzûn
1126. Nesh ider kayd-ı saman sâmânuñ
Fışkı-âlûde ider dâmânuñ
1127. Câh-ı ser-şârdan olma memnûn
Derdüñ olur büyüdükçe efzûn

1118a. Hâlûñ: mâlüñ U. D.

1121b. zâr ü: zâr-ı U.

1122a. masrafuñ: harcüñi M3, U, Ü, B.

1123a. hiç: sen M, B.

1124a. bâğçe: bâğçeler B.

1124b. binmek için: binmeğe hemân Ü./ merkeb: merkûb A, B.

1128. Devlet âheste gerekdür cârî
Katı memdûh degül ser-şârî
1129. İki mâsûre su itse cereyân
Hânedede cümleyi eyler reyyân
1130. Toldurur bâğı egerçi sey-lâb
Lîk eyler der ü dîvârı harâb
1131. Mansıb u câha heveskâr olma
Taleb-i ‘izzet için hâr olma
1132. Ehl-i mansıbda bulunmaz râhat
Hâl-i bî-‘azldedür emniyyet
1133. Zillet-i ‘azline degmez nasbı
Sarfına ser-be-ser olmaz gasbı
- 32a. 1134. Olma pašalık için âvâre
Tabl u surnâ ile girme nâre
1135. Bağlama tantaña-i tabla göñül
Dûrdan hoş gelür âvâz-ı dühül
1136. Paşalık ‘ömre sürer mihnetdür
Hâsılı derd ü gam u kasvetdür
1137. Nâmı pür-kevkebe câhı ‘âlî
Lîk dûzahda geçer ahvâli
1138. Hâtırını mansıbı gibi vîrân
Sorma hiç âhiret ahvâli yaman

1132b. Hâl-i bî-‘azle dürür emniyyet U.

1133a. zillet-i: zillet ü U.

1134b. surnâ: zurnâ U.

1139. Zulm iderse yıkılır hâne-i dîn
İtmese bulmaz umûrî temkîn
1140. Çekdügi mihnet olınsa ta'dâd
Degmez ol mihnete Mısır u Bagdâd
1141. Hây u hây ile ider 'ömri güzer
Hâsılı eşk-i ter ü hûn-ı ciğer
1142. Pâdişâh korhusı hod râhatsûz
'Azl-ı nâ-gâh kıyâmet-endûz
1143. Nev-be-nev vesvese-i gûn-â-gûn
Kuvvet-i vâhime hem-kâr-ı cünûn
1144. Ne belâdur ne musîbetdür bu
Niçe devlet niçe rif'atdür bu
1145. Gâlibâ gördigümüz paşalar
Bâ-husûs âsaf-ı sâhîb-râlar
1146. Kendü nefsinde nikû-kârân hep
Hasenü'l-hulk u kerîmü'ş-şân hep
1147. Melekiyyü'ş-şiyem ü nîk-hisâl
Sâf-dil sâdık u pâkîze-makâl
1148. Ekseri de 'ulemâ vü fuzalâ
Dîn ü dünyâyı habîr ü daña
1149. Merhâmet kâ'idesin müstelzim
Mütevâzî' müte'eddib mükrîm

1142a. pâdişeh: pâdişâh B.

1146b. hasenü'l-hulk u: hasenü'l- hulk-ı M3, B.

1147b. sâdık u: sâdık-ı U, Ü, B.

1148b. dünyâya: dünyâyı M1, M2, M3, B.

1150. ‘Âkil ü dîni kavî vü kâmil
Sözi sag niyyeti hayr ü ‘âdil
1151. Mu‘tekid zümre-i dervîşâna
Müteveccih kerem ü ihsâna
1152. Vâkîf-ı hâl ü me’âl-i fukarâ
Mâ’il-i zühd ü salah u takvâ
1153. Niçesi var ki kaçarken nice mîl
Paşalık zarban olunmuş tahmîl
1154. Niçesi sâhib-i perhîz ü ‘affif
Meyli yok mâla olinsa teklîf
- 32b. 1155. Niçesi razı degül câhından
Aglar iñler çoğı ikrâhından
1156. Kimi endîşe-i ferdâ eyler
Havfden mevte temennâ eyler
1157. Lîk merkezlerinüñ ahkâmı
Zulme peyveste ider encâmı
1158. İtmese dâ’iresi beslenmez
Sözi hükm eylese de eslenmez
1159. Eylemez mertebe-i sarfa su’ûd
Hâslar nâmına cevz-i ma’dûd

1152a. hâl ü: hâl-i B.

1152b. mâ’il: nâ’il A.

1153. beyit U, Ü ve B nüshalarında yoktur.

1153a. niçe: biñ M3/mîl: yıl M1.

1160. Kalmamış hâsda cây-ı ma'mûr
Ki ide sarf idecek akçe zuhûr
1161. Anı eslâf harâb itmişler
Her biri bir yıl alup gitmişler
1162. Bulmaga dâ'iresi neşv ü nemâ
Aña lâzım katı çok bâd-ı hevâ
1163. Mansıbı akçe ile almışdur
Bahr-i deynüñ dibine talmışdur
1164. Deynüñ ammâ nice kat ribhi de var
Anı muhtâc-ı edâdur nâ-çâr
1165. Yirlü yirinde bisât u atı
Nâkıs olmaz paşalık âlâtı
1166. Bu kadar aña da gitmiş mâli
Degül ol dahı ribâdan hâlî
1167. Mansıbuñ masrafı hod nâ-ma'dûd
Hiç olunmaz aña ta'yîn-i hudûd
1168. Matbah u âhur u ta'yîn-i hıdem
Dâhilî hâricî etbâ' u haşem
1169. Karakullukçı ile mihterler
Cev-i esb ü şütür ü esterler

1160a. hâsda: hâsda da B./ma'mûr: 'ubûr U.

1161a. eslâf: eslâfi B.

1161b. bir yıl: birin M1, U. Ü.

1164a. niçe kat: katı çok M3.

1168a. âhur u: âhurı vü B.

1168b. dâhilî haricî: dâhil ü hârici A.

1169b. cev-i: cev ü B.

1170. Bayrak ismini getürme yâda
Şukka-i 'akluñı virme bâda
1171. Anlaruñ hazmı degül hiç kâbil
Olmayınca o kapudan zâ'il
1172. Ser-i kârında olanlar hâyin
İşleri cümle oyunla âyin
1173. Lâbüd eyler o harâmî-zâde
Hiyle hem masrafa hem îrâda
1174. Bâ-husûs olına teklîf-i sefer
Eñ yakını gözedür semt-i mefer
1175. Sefere gitmeğe 'asker lâzım
'Askere masraf için zer lâzım
- 33a. 1176. Zulmsüz akçeye desti irmez
Halk ise göz göre mâlın virmez
1177. Keşmekeşlerle ider 'ömri güzer
Buña devlet mi dinür hâk-be-ser
1178. Beslenür mi hele gör leyl ü nehâr
Bunca hayvân bu kadar hidmetkâr
1179. Karakullukçılar olur 'ifrît
Şîrden bedter olur her bir it

1173b. masrafa: masraf u U.

1177a. keşmekeşlerle ider: keşmekeşle idiser M3,B.

1178a. beslenür mi: besliyor mı B.

1179b. Şîrden bedter olur her bir it: Şîr-i dirrende olur her bir it A.

1180. Biñ niyâz itse kabûl itmezler
Bahşış ü tarhalesüz gitmezler
1181. Aşcınıñ kor adın oglum cânım
Kethüdâ dir sâyise sultânum
1182. Sorma âmed-şüd iden ağalar
Zu'm ile her biridür 'ankâlar
1183. Yâ mir-âhur ya ser-i bevvâbîn
Her biri mu'temed-i devlet ü dîn
1184. Cümlesi kürk-i girân-kıymet umar
Hep mükemmel at umar 'izzet umar
1185. Beş kise virse ider istihkâr
Ona râzı olur ol da nâ-çâr
1186. Paşanuñ deyni ise gâyeti yok
Sarf-ı yek-rûzesine tâkati yok
1187. Hâtırı nakd-ı kederle mâlî
Kîsesi genc-i 'ademden hâlî
1188. Añlamaz anı mübâşirler ise
Cevr iderler neye kâdirler ise
1189. Umdugın virmege hod kudret yok
Virmemek semtine de cür'et yok

1180b. terhâle: râtıbe M3.

1182b. biridür: biri bir U, Ü.

1183a. mîr-âhûr:ser-âhûr A.

1185b. ol da: olsa M3.

1186b. tâkati: kudreti U.

1187b. künc-i 'ademden: penc diremden B.

1189a. kudret: tâkati M1, B.

1189b. cür'et: niyyeti U; kudreti B.

1190. Virmese ceng ü şikâyet hâzır
Der-i devletde mezemmet hâzır
1191. N'ışlesün bu aralıkda paşa
Buña devlet mi dirüm ben hâşâ
1192. Tualum sâlih imiş 'âkil imiş
Münsif ü 'âdil ü deryâ-dil imiş
1193. Zulmüñ adını koyup bâd-ı hevâ
Mansıbı eylesün mi yagma
1194. Didigümdür sulahâ-yı ahrâr
İrtikâb eyleye zulmi nâ-çâr
1195. Zulme mâ'illeri vardur vâfir
Sûretâ mü'min ü ma'nen kâfir
1196. Mü'minüñ teşne-i mâl u cânı
Mün'adim merhâmet ü îmânı
1197. Katl-ı nefis ile mübâhât eyler
Küfri şemşîr ile isbât eyler
1198. Nâmı fermânda nizâm-ı 'âlem
'Âlemüñ nazmın ider kendü 'adem
1199. Anlaruñ zulmını var eyle kıyâs
Varduğı milkde korlar mı esâs

1191a. n'ışlesün: neylesün M3.

1192a. 'âkil: 'âmil B.

1193a. koyup: kornış M3.

1194a. ahrâr: ebrâr U.

1197a. katl: fı'l B.

1200. Agalar zâlim ü ac u 'üryân
Virmede her biri mâl almaga cân
1201. Zulm tahsîline çekmiş gurbet
Zikridür akçe vü fikri hidmet
1202. Kanda buyrıldı ile itse şitâb
Vardığı karyenüñ ahvâli harâb
1203. Fikr-i târâc u hebâ eyleyerek
Yolda tahrîb-i kurâ eyleyerek
1204. Ne tefahhus ne hitâb ü ne su'âl
Gelür âmed-şüde müşt-i kûpâl
1205. Karye hâlkını komaz takrîre
Bend ider buldığını zencîre
1206. Derdmendânı dizüp sahrâya
Dest-beste getirür paşaya
1207. Aslı yok maddenüñ cürmi 'adîm
Diñlemez kimse iderler tecrîm
1208. Buña beñzer dahı çok cevr ü sitem
Çâk olur yazsa girîbân-ı kâlem
1209. Hîç bir milke degüldür mahsûs
Bundadur cümle bu târâc u lüsûs

1200b. almaga: almada B.

1203a. fikr-i : fikri M3.

1203b. kurâ: bilâd Ü.

1206a. dizüp: virüp M1, M3.

1206b. dest-beste: peyveste M2.

1209b. Bu kadar bundaki târâc u lüsûs M1, U.

1210. Özbek ü Hind ü Nasâra vü ‘Acem
Biri milkinde komaz gerd-i sitem
1211. Hep bizüm milkdedür zulm ü şürûr
Eylesün def’ Hudâvend-i gayûr
1212. Böyle böyle iderek zulm ü sitem
Tutdı yüz semt-i harâba ‘âlem
1213. Hep ‘imârat-ı cihân oldı harâb
Kondi dîhkân yirine bûm u gurâb
1214. Milk ma‘mûr degül yok îrâd
İtdi îrâda tedâhül bâ-dâd
1215. Şer‘üz olmagıla zabt-ı umûr
İhtilâlât-ı umûr itdi zuhûr
1216. Zer‘ ile tolsa zemîn-i hâlî
Koyacak yir bulamazlar mâlî
1217. Masraf artup azalınca îrâd
Nazm-ı ‘âlem bulur elbetde fesâd
- 34a. 1218. Saltañat şer‘a olınsa tevfiğ
Ne olur hasm u ne kuttâ‘-ı tarîğ
1219. Şer‘ ile kimseye düşmez tugyan
Eylemez milke mefâsid cereyân

1218a. olınsa: olınca B.

1218b. hasm: hasm u B.

1219. beyit B nüshasında yoktur.

1219a. şer‘ ile: şer‘den M3.

1220. Şer‘de yok sitem-i ‘azl ü ‘ikâb
Şer‘ ile ide meğer kim îcâb
1221. Şer‘a sığmaz tama‘ u bugz u garaz
Milkden zâ‘il olur cümle maraz
1222. Mâl u cânından olur cümle emîn
Hasmı yok şer‘de k’ola gam-gîn
1223. Şer‘de kimseyi soymaz ‘urbân
Zulm yok k’ide re‘âyâ ‘isyân
1224. Şer‘ ile milk olıcak abâdân
Milk-i ma‘mûra sığışmaz düzdân
1225. Şer‘ ile olsa ‘adâlet cârî
Bunlaruñ birisi olmaz târî
1226. Buldılar feth-i ‘Acem’de ashâb
Genc-i şâhanda niçe tuhfe kitâb
1227. Birine nush yazup Keyhusrev
Dimiş iy tavr-ı mülûka peyrev
1228. Milk turmaz eğer olmazsa ricâl
Lâzım ammâ ki ricâle emvâl
1229. Mâl tahsîli ra‘iyyetden olur
Bâg u bustân u zirâ‘atden olur

1220a. sitem-i: sitem ü U.

1222a. cân: cân B / cümle: her kes B.

1222b. hasmı: hasm B.

1223a. ‘urbân: ‘üryân B.

1224. beyit U ve Ü nüshalarında yoktur.

1224b. düzdân: devrân M3, B.

1225a. şer‘ ile: şer‘de Ü.

1229a. mâl tahsîli: mâlı tahsîl B.

1230. Olmasa ‘adl re‘âya turmaz
‘Adlsüz çetr-ı ikâmet kurmaz
1231. ‘Addür asl-ı nizâm-ı ‘âlem
‘Adlsüz saltañat olmaz muhkem
1232. Gûş idüp Hazret-i Fârûk-ı güzîn
Hüsn-i mefhûmına itmiş tahsîn
1233. Dimiş ol ma‘delet-âmûz-ı kirâm
Hikmet ü şer‘a muvâfık bu kelâm
1234. Milkde zelzele gafletdendür
Terk-i ahkâm-ı şerî‘atdendür
1235. Bâg-bân itmeyicek çeşmini bâz
Bâgına her kes ider desti dırâz
1236. Sâhib-i bâg olayıdı uyanık
Çeşme olmazdı başından bulanık

MATLAB-I NEHY-İ KAZÂ VU KISMET

1237. İy tirâzende-i eyvân-ı hisâl
V’iy firûzende-i dîvân-ı makâl
- 34b. 1238. İtme zakkûm-ı cahîme ikdâm
El-hazer el-hazer olma kassâm

1230b. ikâmet: emânet A./ kurmaz: turmaz M3.

1233a. kirâm: kelâm U, Ü, B.

1235b. desti dırâz: dest dırâz M3, B.

1236b. Sâhibi ola idi ger uyanuk B.

1237b. firûzende: firâzende M3; nevâzende U.

1239. Olma dendân-zen-i emvâl-i yetîm
İtdi nehy anı Hudâvend-i hakîm
1240. Olma Allâh'ı severseñ kat'â
Tâlib-i râh-ı kazâ vü fetvâ
1241. Câhilüñ kat'-ı tarîki ehven
Reh-zen-i şer'-i şerîf olmakdan
1242. Hele fetvâya karışmaz tezvîr
Müctehid kavlini eyler tahrîr
1243. Kavl-i fetvâda bu hücnet yokdur
Çok da tahrîf-i şerî'at yokdur
1244. Kâh olur anda da vâki' tahrîf
Sadr-ı akvâya geçer kavl-i za'îf
1245. 'Asrda lîk kazâ müşkildür
Hükm-i Hak olmayıcak bâtıldur
1246. Siyyemâ ekser-i erbâb-ı kazâ
İtmez ahkâm-ı Hudâ'yı icrâ
1247. Hükmden evvel ider hükmi mezâd
Ol alur kangısı eylerse ziyâd
1248. O tehî-dest ki rişvet virmez
Kâdı da'vâcıya nevbet virmez
1249. Mensi endîşe-i dîn ü dünyâ
Ber-taraf vâhime-i rûz-î cezâ

1239b. hakîm: kerîm B.

1244b. geçer: çıkar M3,B.

1247. beyit M3 nüshasında yoktur.

1246, 1247, 1248. beyitler Ü nüshasında yoktur.

1250. ‘İlmi yok ekseri bî-mezheb ü dîn
Çeşmi mahsûlde vü rişvetde hemîn
1251. Elde endâze vü keyl ü mîzân
Eylemiş mahkeme-i şer‘i dükân
1252. Kâdı dellâl u miyâncı muhzır
Kethüdâ kabzına mâlüñ hâzır
1253. Pâdişâh korkusu Hak korkusu yok
Rişvete hırsı kadar deyni de çok
1254. İstese dâyini medyûn çıkarur
İstese müflisi Kârûn çıkarur
1255. Niçesi sûret-i hakdan görünür
Men‘ için zulmi çabalar sürinür
1256. Kasden ağlar getürür çeçmine dem‘
Hep ider şehrüñ eşirrâsını cem‘
1257. Dâne-pâş olup ider ol şirrîr
Halka-i çeçmini dâm-ı tezvîr
1258. İtmege hakk-ı sarîhi ‘âtıl
Görinür sûret-i hakdan bâtil
- 35a. 1259. Bilmeyen sâde-dil ü bî-fitnat
Sanur ol hîle-yi hakkâniyyet

1250-1255. beyitler M3 nüshasında yoktur. Ü nüshasında ise 1249-1258 arasındaki on beytin tamamı yoktur.

1253b. kadar: gibi A.

1254b. Kârûn: medyûn M1, M2, B.

125b. hîle: fitne U, B.

1260. Sedd-i ebvâb-ı dekâkin eyler
Nâsa şirret yolu telkîn eyler
1261. Ne tarîk ile olursa o mahîl
Bulur icrâ-yı fesâdına sebîl
1262. Şer' nâmiyle tasallublar ider
Beg ü paşaya tagallübler ider
1263. Hâkim-i 'örfüñ olur zulmine sed
Kendünüñ zulmi velî andan eşed
1264. Kendü efzunter olur paşadan
İşte maksûdı budur gavgadan
1265. 'Askerinüñ hele hâli ma'lûm
Yakışur anlar olurlarsa zalûm
1266. Anlara zulm medâr olmuşdur
Cem'-i emvâl şî'âr olmuşdur
1267. Hâdim-i şer' iken ammâ ki kudât
İtmez itdükleri zulmi haşerât
1268. Celbine âlet ider takvâyı
Medd ider mâla yed-i yagmayı
1269. Rûzesin hâlka ider bend-i zebân
Ta'neden ta'atini hısn-ı emân
1270. Kîse kîse alınan mâl-i yetîm
Tütün içmekçe degül cürm-i 'azîm

1262a. tasallub: tasallut U, Ü.

1263 ve 1264. beyitler U nüshasında yer değiştirmiştir.

1266a. medâr: şî'âr U.

1266b. şî'âr: medâr U.

1271. Cem' ider kîse-i mâl-ı enbûh
Tütünüñ kîsesi andan mekrûh
1272. Dahl ider geh kîseye geh tütüne
Bakar oğlanlaruñ ammâ g...üne
1273. Tütünüñ zâtını sevmez ammâ
Akçesin alur olinsa da'vâ
1274. Dahl ider görse eğer hâtem-i zer
Zerüñ ammâ ki girân-veznin sever
1275. Gice atlasla kucar mahbûbı
Tutmaz atlas kîseli mektûbı
1276. Rişvetin adını koymış mahsûl
Kim ola itmeye mahsûlı kabûl
1277. 'Arz u hüccet ne güzel felhan olur
Cüz'i yirden katı çok hırmen olur
1278. Hayf vâ-hayf ki şer'-i şâdâb
Tîşe-i rişvet ile oldı harâb
1279. Zaleme destine düşdi hayfâ
Şimdi ser-rişte-i şer'-i garrâ
- 35b. 1280. La'net ol mâla ki şer'i satasın
Hükm-i Mevlâ'yı yabana atasın

1273a. ammâ: aslâ M3.

1275. beyitin a ve b mısraları M, U ve B nüshalarında yer değiştirmiştir.

1277a. 'arz u: 'arz-ı A/felhan: me'men M3.

1278a. hayf vâ-hayf : hayf u sad hayf M3.

1280b. yabana atasın: koyup terk idesin M3, U,Ü; kafaya atasın M2; koyup usanasın B.

1281. Hakkı ibtâl idesin rişvet için
Dîni mâla viresin devlet için
1282. Bunı fikr itme misin iy güm-râh
Ki şerefle budur ol şer'u'llâh
1283. Anı ta'zîm ile Cibrîl-i Emîn
İtdi ârâyiş-i ruhsâr-ı zemîn
1284. Ki Hak'uñ kullarına hayr-ı enâm
İde iblâg-ı umûr-ı ahkâm
1285. Sen ne zehreyle bozarsın zâlim
Hiç dimezsın nice olur hâlim
1286. İrtikâb ide mi bu hüsrânı
Hazret-i Hakk'a olan îmânı

NEHY-İ BÂZÎÇE-İ NERD Ü ŞATRANC

1287. İy girâmî-güher-i bahr-ı kemâl
Olsun âvîze-i gûşuñ bu le'âl
1288. İtme bâzîçeye kat'â ragbet
Olma bazîçe-i dest-i gaflet
1289. Olma dil-dâde-i nerd ü şatranc
Ki olur âdeme sermâye-i renc
1290. 'İlmi cehlinden egerçi hoşdur
Şuglı bîhûde me'âli boşdur

1282a. itme misin: itmeyesin M3.

1285a. zehreyle: zehreñle U.

1291. Bâri ol ‘ilme çalış merdâne
Yaraya pîsgeh-i Yezdân’a
1292. Var iken Mushaf u zikr ü salavât
İtme bazîçeye sarf-ı evkât
1293. Mahz-ı lutf-ı Hak olan genc-i nefes
Hayflar kim ola masrûf-ı heves
1294. Budur añla var ise ‘irfânuñ
Dem ganîmet didügi yârânuñ
1295. Hayf kim mâye-i evkât-ı nefîs
Ola gâret-zede-i şugl-ı hasîs
1296. Mekr-i İblîs’dür ol da nâsa
Ola beste ‘amel-i vesvâsa
1297. Lu‘b ü lehvüñ soñı vâveylâdur
Var ise fâ’idesi gavgâdur
1298. Gerçi âsâyişe bir âletdür
Dikkat olınsa ‘aceb gafletdür
1299. Hande yâ laklaka lehv-en-der-lehv
Lecc ü ya ‘arbede sehv-en-der-sehv
- 16a. 1300. Tıfl-ı nev-sâle sezâdur bâzî
Eyleme kûdek ile enbâzî
1301. ‘Âdet-i merd ü sezâvâr-ı ricâl
‘İlm ü ‘‘irfân u ‘ibâdât u kemâl

1293a. olan: iken Ü.

1298b. gafletdür: sıkletdür U.

1299b. lecc ü yâ: lecc yâ M1,U, Ü.

1300a. nev-sâle: nev-sâza M3.

1302. Olmaz erbâb-ı dile hâlet-hîz
Üstühân-pâre-i hüşk-i nâ-çîz
1303. Eylemez 'âkil-i endîşe-i kâr
Mürde hayvân kemügin zevka medâr
1304. Bir zamân ol da olup nâ'il-i cân
Gezer oynardı senüñ gibi hemân
1305. Saña 'ibret virecek yirde fenâ
Sen idersin anı âlât-ı hevâ
1306. Lu'ba mustagrak olan gevden olur
Kesb-i dünyâya bile reh-zen olur
1307. Lu'b-ı gamdan dilüñi sâf eyle
Gûra lâyık mıdur insâf eyle
1308. 'Amelüñ ola ta'assubla sitîz
Kîş ü mât ile geçe 'ömr-i 'azîz
1309. Der güşâd itmeğe virmez fırsat
Şeş-der-i dehrde yokdur râhat
1310. Dü şeş ümmîdi ile zâr olma
Yalvarup bir kemüğe hâr olma

1302a. hâlet: rikkat U.

1302b. üstühân-pâre-i: üstühân-pâre vü B/ hüşk-i: hüşk ü M1, M2, U.

1303. beyit. M3, U ve Ü nüshalarında yoktur.

1307. beyit U, Ü nüshalarında yoktur.

1307a. gamdan: gamından B.

1308a. ola: olsa Ü.

1308b. kîş ü: kîş Ü.

1309b. dehrde: dünyâda B.

1311. Gerçi ‘izzetle bakan ehl-i nazar
İki zâra didiler şems ü kamer
1312. Şeş der şeş cihet-i kevn ü mekân
Pulları leyl ü nehâr-ı devrân
1313. Pullaruñ cünbişi hod tâbi‘-i zâr
Neyyireyne nitekim leyl ü nehâr
1314. Zihn teşhîzi için ba‘z-ı kibâr
Virdi şatranca ibâhatla karâr
1315. Bü’l-‘aceb nakşdur el-hak şatranc
Sırr ile toptolu genc-ender-genc
1316. Cümle bâzîçelerüñ ahsenidür
Hâneler fikr evinüñ revzenidür
1317. Niçe mansûba düşer zevk-engîz
Niçe bâzîçe gelür hayret-hîz
1318. Şübhesüz zevk olunur seyrinden
Gelmez ol zevk ü safâ gayrından
1319. Süfresi safha-i nakş-ı ‘âlem
Sûret-i ma‘reke-i Hind ü ‘Acem
1320. Birbirine mütegâyir âlât
Birbirine mütehâlif harekât

1311a. ‘izzetle: ‘ibretle B.

1313a. Diğer nüshalarda böyledir: Pullaruñ tâbi‘idür hîş-i zâr Ü: Pullaruñ tâbi‘i hod cünbiş-i zâr M2, M3, B.

1314a. teşhîsi: teşhîz U: teşhizi B. /zihn: zihni M1, U, Ü.

1317b. gelür: düşer B.

1318a. şübhesüz : şübhe yok M3.

- 36b. 1321. Geçemez her birisi haddinden
Çıkamaz her birisi seddinden
1322. Aslı bir lîk muhâlif sûret
Sûrete itdi terettüb hareket
1323. At kopardığı zamân gerd-i hayâl
Ferz-i hodgâma olur teng mecâl
1324. İder olursa bu bâzîçe nigûn
Bir piyâde şeh-ı devrânı zebûn
1325. Eylese ‘aksine bâzî âlât
Şâh-ı çûpîni ider şeh dahı mât
1326. ‘Aklınuñ sûretidir üstâdüñ
Usta tâbi‘idür isti’dâduñ
1327. Âletüñ yokdur oyundan haberi
Zâhir üstâdınuñ anda hüneri
1328. Buña dâ’ir dahı çokdur nice râz
Keşfe baslansa olur kıssa dırâz
1329. Lu‘b u lehv olduğına dünyânuñ
Nassı şâhid yitişür Kur’ân’uñ
1330. Cümle bazîçede var sırr-ı garîb
Feth olur her kime olursa nasîb

1321b. çıkamaz: geçemez B.

1323b. mec.âl: mahal U.

1325a. eylese: yürise U /bâzî : ba‘zı M2, M3.

1325b. Şâh-ı çûpîni iderse dahı mat B; Şâh-ı çûpin iderse dahı mât M3; Şâh-ı çûpin ider şeh dahı mât M1.

1326b. ‘Aklıdur tâbi‘i isti’dâduñ U: Usta da tâbi‘i isti’dâduñ B/ usta; üstâd Ü.

1331. Lîk ashâb-ı naẓar nâdirdür
Ehl-i lu'buñ naẓarı kâsırdur
1332. Oynayan zevk için oynar anı
Neylesün zâ'ika-i 'irfânı
1333. Bu şühûda düşüren ragbetini
Bulamaz oyununuñ lezzetini
1334. Lu'ba muhtâç degüldür 'ârif
Sırra bâzîçesüz olur vâkif
1335. İbtilâ mertebesinde niceler
Uymaz subha dek oynar giceler
1336. Düşer araya ta'assubla 'inâd
Hiddet-i nefsi de eyler imdâd
1337. Koparur hasmı ile gavgâyı
Unıdur âhîret ü dünyâyı
1338. Kendi da'va-ken-i sadr-ı Leclâc
Hânedede ehl ü 'ayâli kalur ac
1339. Yeñilürse olur ahvâl-i harâb
Halka düşnâm ise ednâ-yı cevâb
1340. Niçesi kendüye düşnâm eyler
Kendüsin maşhara-i nâs eyler
1341. Zevklikden de çıkar mihnet olur
Seyr idenler usanur sıklet olur

1333a. bu: bir M3/ragbetini: rahmetini U.

1333b. Bulamaz oynar anuñ lezzetini U.

1337a. da'vâyı: gavgâyı M3,

1338a. -ken: -ger M1.

- 37a. 1342. Zan ider zevk bunu çok ahmak
Mübtelâ eylesün kimseyi Hak
1343. ‘İlm tahsîline geldükçe kelâl
Zihn teşhîzi için oldu helâl
1344. Olmaya lîk tevaggul dâ'im
Gâh ber-çîde ola geh kâ'im
1345. Müctehidden bu kadardur ruhsat
İtme evkâtüni vakf-ı gaflet
1346. Bu kadar var hele şatranca cevâz
Şeş-dere lîk elüñ itme dirâz
1347. Bezmüñ ol lu'bdan olsun hâlî
Çünkü câ'iz degül isti'mâli

MATLAB-I HÂCEGÎ-İ DÎVANÎ

1348. İy kalem-rân-ı kitâb-ı âmâl
Nazar-endâhte-i hüsn-i me'âl
1349. Ger Sitanbul'a düşerse seferüñ
Mansiba itse ta'alluk nazaruñ
1350. Olma reh-berde-i tedrîs ü kazâ
Kâdı-'asker de olursan farazâ

1342a. çok: her U.

1344a. olmaya: ol masun M3.

1347a. Bezmüñ olsun o lu'bdan hâlî U.

1348a. rân: dân U. Ü.

1348b. me'âl cemâl B.

1350a. tedrîs ü: tedrîs-i U, D.

1351. Sanma zinhâr anı râhatlı tarîk
Emn ü âsâyîşi yokdur tahkîk
1352. O tarîkun hatarı bî-haddür
İntizâr-ı emeli mümteddür
1353. Silsile kaydı uzun sevdâdur
Pâyeler mûsıla-i gavgâdur
- l 354. Evvel-i hâli zarûretle geçer
Gerçi kim âhîri ‘izzetle geçer
1355. Evvel ü âhirinüñ râhatı yok
‘Azlden mansıbınıñ mihneti çok
1356. Elliden soñra olup ehl-i sefer
Haremiyle Hâleb ü Şâm‘a gider
1357. ‘Azm ider itmege mansıbda safâ
Aña da eyler ise ‘ömri vefâ
1358. Ne kadar tohm-ı niyâz ekse gerek
Nâ’il olunca neler çekse gerek
1359. Za‘f-ı ten naks-ı kuvâ hengâmı
Tayy ider câdde-i Mısr- u Şâmı
1360. Olıcak kuvvet-i zâtî zâ’il
Olur esbâb-ı hevâya mâ’il
1361. İder aksâ-yı belâda seferi
Sorma yollardaki havf ü hatarı

1352a. o: ol M3.

1352b. intizâr-ı: intizarı M3; intizâr B./emeli: elemi B.

1361a. ider: ide M3.

1362. Varsa da mansıba râhat mı görür
Başı gavgâda selâmet mi görür
1363. Ehl-i beldeyle müvâsâ eyler
Geh müdara gehi gavgâ eyler
1364. Dünyevî deynine eyler himmet
Uhrevî deyni kalur der-zimmet
1365. Dökilür 'azli zamânında şükât
Aña çâre virüp itmek iskât
1366. Bir nice mansıba eylerse sefer
Hadd-i heftâdı ider sinni güzer
1367. Soñra İstanbul olur sadra gelür
Tayy olur rûz şeb-i kadre gelür
1368. Râhat u mihneti sadruñ ma'lûm
Tûl-ı âsâyışı emr-i mevhûm
1369. Anda da yok mı meğer bîm ü hatar
İtdirürler Rodos'a gâhi sefer
1370. Bir gün elden çıkarur sadrı fakîr
Olur ahîr vica'-i sadre esîr
1371. Kırk ile gerçi mülâzımsın sen
Okıyup yazmaga 'âzımsın sen

1364b. uḡrevî: âhiret U.

1365a. 'azl: 'azlı. U, Ü, B.

1367b. Tayy olur rûze-i şibh kadre gelür B.

1368a. râhat u mihneti: râhatı mihneti Ü, B.

1369a. bîm u: bîm-i B.

1370b. sadra: re'se B.

1371b. 'azîm: câzim B.

1372. Budur ahval-i tarîk ile şekîb
İde Hak hayırlusun saña nasîb
1373. Bilürem ehli degülsin am mâ
Olma cûyâ-yı tarîk-i ümenâ
1374. Mâl-ı mîrîye karışma zinhâr
Eyleme 'ayşuña mîrîyi medâr
1375. Bî-hiyânet idemezsin hareket
Görmez erbâb-ı hiyânet bereket
1376. Mâl içinde yimeseñ is bitmez
Yir iseñ soñra yabana gitmez
1377. Kusdırurlar anı hengâm-ı hisâb
Bâ-husûs ola husûmuñ küttâb
1378. Ben emînüm diyü hiç olma emîn
Kim sayar mîriyi itseñ de yemîn
1379. Tevliyet cânibine meyl itme
Hâneñi pâ-zede-i seyl itme
1380. Eyleme mâlını vakfuñ itlâf
Girmesün ceybüne mâl-ı evkâf
1381. Şart-ı vâkıfdan olunursa 'udûl
Hasmuñ olur senüñ Allâh Resûl

1372b. idecek hayırların baña nasîb B.

1374a. mâl-ı: mâl u.

1376b. yir iseñ: bir yiseñ M3.

1378b. mîrîyi: mirîye A.

1380b. mâl-ı evkâf: mâl u evkâf M3.

1381. beyit U ve Ü nüshalarında yoktur.

1381b. Allâh: Allâh u B.

1382. Şart-ı vâkıfla kaña‘at müşkil
İtmese vakfa hıyânet müşkil
- 38a. 1383. Mütevellîlerüñ ahvâli tebâh
Hak huzûrnda olur rûyı siyâh
1384. Tualum gördi hisâbın küttâb
Ne virür vâkıfa mahşerde cevâb
1385. İncizâb üzre ise mansıba cân
Hak vire olasın ehl-i dîvân
1386. Görmedüm ben hele bu devletde
Hâcelikler kadarın râhatda
1387. Cümlenüñ mu‘teber ü âsânı
Mansıb-ı hâcegî-i dîvânî
1388. Hocalıktan biri olursa nasîb
Sür rû‘ûsi göziñe itme şekîb
1389. ‘İzzet olmaz o kadar yanumda
Çok şerefdür hele vicdânumda
1390. Hep kemâl üzre esâs-ı devlet
‘İzzet ü rif‘at ü şân u şöhret
1391. Cümlenüñ mu‘teber ü muhteremi
Cümlenüñ müntahab u mugtenemi

1382b. itmese: itmemek M3.

1386a. ben hele: hele ben B.

1386b. Hâcelik kadri gihi râhatda U.

1388b. gözüñe: yüzüñe U, Ü.

1392. Gayrılar deñlü dahı zahmeti yok
Yine ol tâ'ifeden râhatı yok
1393. Ba-husûs ola pesendîde-sıfât
Aña munzam ola ma'mûre-i zât
1394. 'Akl u 'irfânı ola 'ilmi ola
Edeb ü meskenet ü hilmi ola
1395. İstikâmetle ola ma'rifeti
Pâk ü müstahsen ola her ciheti
1396. Olmaya ta'neye etvârı hedef
Mansıba zâtı vire 'izz ü şeref
1397. İ'timâd ide mülûk ü vüzerâ
İ'timâd ide südü u vükelâ
1398. Ola gayretkeş-i dîn ü devlet
Hayr- hâhende-i milk ü millet
1399. Bundan a'lâ dahı devlet mi olur
Merkez-i emn ü selâmet mi olur
1400. Hak virürse olası ehl-i kâlem
Hocalıklarda diyânetle 'âlem

1392a. dahı: hele U, Ü.

1392b. Yine ol tâ'ifedür mihneti yok U.

1393b. ma'mûre: ma'mûrî A.

1395a. istikâmetle: istikâmetde M3; istikâmetin U, Ü.

1395b. pâk ü: pâk Ü.

1396b. vire: virür M3,B./'izz ü: 'ilm ü M3; 'ayn-ı U.

1397a. mülûk: mülûk u B.

1397b. i'timât: i'tibârB.

NEHY-İ ÂMÎZİŞ-İ KAYD-İ İKSİR

1401. İy zer-i nâb-ı 'azîzü'l- hilkat
Ma'den-ârâ-yı cihân-ı hikmet
1403. Kîmyâ-sâzlığa itme şegaf
Eyleme mâluñı bî-hûde telef
- 38b. 1403. Olma zinhâr bu sevdâya esîr
Olacak hâl degüldür iksîr
1404. Yok yire itme tehî hemyanuñ
Bûteye koyup eritme cânuñ
1405. Kîmyâ kârını san'at sanma
Mübtelânuñ sözine aldanma
1406. İsmi var cismi velî nâ-peydâ
Kîmyâ ile cihânda 'ankâ
1407. Mâl için mâluñı sûzân itme
Hâzıruñ gâ'ibe kurbân itme
1408. Bûtelerdur küleh-i fakr ü fenâ
Anı zann eyleme âlât-ı gınâ
1409. Câme-ken kubbelerin itme kıyâs
Ki mis anda ide tebdîl-i libâs

1403b. degüldür: degül M3.

1405a. sanma; itme Ü.

1405b. Mübtelâya mutâb'at itme Ü. /mübtelânuñ: mübtelâlar U.

1408a. bûte: pûte U, Ü.

1409a. kubbelerin: kubbeleri U, B.

1410. Kîmyâ sanma ki san'atla olur
Mu'cizeyle ya kerâmetle olur
1411. Bu kükürd ü kömür ile olmaz
Kâr-ı Hak nâr ile sûret bulmaz
1412. Dühn ü zırnîh ü kükürd ü zîbak
Mîse olsun mı medâr-ı revnak
1413. Aña ne kar' u ne inbîk gerek
O nefesdür aña tevîk gerek
1414. Çogınuñ gam cigerin hûn itmiş
Kimi gördün işin altun itmiş
1415. Kalur erbâbına çıksa turası
Elinüñ kiri yüzünüñ karası
1416. Sûretin itse de farzâ tagyîr
Şan'at olur aña dinmez iksîr
1417. Rengine san'at ile virse de tâb
Kızılın tîz çıkârur tîz-âb
1418. Ne kadar çekse de tagyîre emek
Fâş ider sırr-ı nihânını mihek
1419. Balsa reng-i zehebiyyet temhîd
Hîç tahkîka uyar mı taklîd

1410b. mu'cizeyle: mu'cize ya Ü.

1412. beyit U nüshasında yoktur.

1417b. Tîz çıkarur kızılın tîz-âb U.

1419. beyit M3 ve U nüshalarıyla aşağıdaki şekildedir:

Balsa reng-i zehebiyyet temkîn

Hîc tahkîki olur mı mümkün

1420. Kalb-i a'yâña olursa imkân
Kîmyâ fi'li de olur âsân
1421. Kalb-i a'yân u hakâyık çü muhâl
Kîmyâyı dahı bil mahz-ı hayâl
1422. Başka kevkepleri var sîm ü zerüñ
Olsun esrâr-ı Hudâ'dan haberüñ
1423. Bulan ol kevkebi teshîre tûvân
O ider eylese kalb-i a'yân
- 39a. 1424. Evliyânuñ da budur etvârı
Yohsa san'atla degüldür kârı
1425. Olamaz kuvvet-i kudsiyyesüz iş
Mâlî yakma yüri çekme tesvîş
1426. Evliyâ ider iderse misi zer
Mis degül her neyi isterse ider
1427. İtmez ammâ gözedür izn-i Hudâ
Anlaruñ meşhûdudur 'ayn-ı rızâ
1428. Bu zamânlarda olursa iksîr' '
Olmaz illâ nazar-ı şâh u vezîr
1429. Ehl-i dünyâyâ vezîrân u mülûk
Ehl-i 'irfâña emîrân-ı sülûk

1420. Beyit M1, M2, M3 ve B nüshalarında yoktur.

1420b. fi'li de: ma'nide U.

1421a. a'yân u: a'yân-ı U, Ü, B.

1423b. ol: o A.

1425b. olamaz: bitemez A, M2.

1426b. Kudret-i Hak'la ne isterse ider U, Ü, B.

1430. Mübtelâdur katı çok kimse buña
Birisi olmadı ammâ ki resâ
1431. Kîmyâ itdi çoğın ser-gerdân
Kalb-i mâhiyyete hod yok imkân
1432. Hân mânın boşadup niçe einîr
Hâm sevdâya düşüp oldı fakîr
1433. Düşürüp niçelerin de vâma
Girdiler mâldan özge dâma
1434. Beñzer ol keyf-hor-ı magbûna
Düşürür gayriyi de afyûna
1435. Eyleyüp zîr-i zemînlerde-mekân
Bîm-i baskından olurlar pinhân
1436. Kapunup şeb-pere-veş gündüzler
Çıkamaz çıkmayıcak yıldızlar
1437. Yiridür zîr-i zemînde zindân
Bir havâdârı körük bir sindân
1438. Ehli yok k'ögrene 'kâl u hâlin
Sarf ider tecribeye emvâlin
1439. Çüridür bir 'amele haylice mâl
Bulamaz anda yine hâl ü me'âl

1431b. hod yok: yok hod B,

1433b. mâldan: mâliyle U.

1434a. magbûna: maglûba Ü.

1437a. zemînde zindân: zemînlerde mekân U, Ü.

1438a. k'ögrene: k'ögrede B: ögrene M1, M3/ kâl u hâlin: hâl u kâlin B.

1439a. 'amele: 'amel-i M1./ haylice: hayliye M1.

1440. Gayri bir taphaya başlar nâ-çâr
Belki eczâ-yı dîgerle bite kâr
1441. Bu ‘aceb çoğu degül tâlib-i mâl
Görmek ister nic’olur sûret-i hâl
1442. Gâh teklîs ü gehî istiktâr
Âzmâyîşle geçer leyl ü nehâr
1443. Hâll u ‘akda çalışur şâm ü seher
Ki bula dest-res-i şems ü kamer
1444. Kîmyâger söz ile sîr olmaz
İstilahât ile iksîr olmaz
- 39b. 1445. Burc-ı nârîden olursa per-tâb
Uçamaz evc-i hakîkatde ‘ukâb
1446. Nâr ile ‘abduñ olur ‘akdi ‘aceb
Destine nişter urursa ‘akreb
1447. Tîn-i hikmetle yapılmaz bu binâ
İder eczâsını tas’îd hebâ
1448. Kîmyâya eli irmez nâ-çâr
Kalbazânlıkda ider kârı karâr
1449. Kîmya vak‘ası çokdur ammâ
Biri meşhurdur eyle ısgâ

1440. beyit B nüshasında yoktur.

1440b. bite: niçe M1, M3.

1441. beyit B nüshasında aşağıdaki şekildedir:

Çüridür bir ‘amele haylice mâl

Görmek ister nic’olur sûret-i hâl

1445a. nârîden: narîde B/olursa: iderse M1.

1446b. urursa: lirsâ B.

1448. Beyit U ve Ü nüshalarında yoktur.

1450. Bir zamân içre meğer bir ‘ayyâr
Eylemiş bir niçe altunı gubâr
1451. İdüp âmîhte-i çend-i eczâ
Komış adını Tarâmûn-ı Hitâ
1452. Satmış eczâ diyü bir ‘attâra
Almış ol vech ile bir kaç pâra
1453. ‘Arz-ı hâl idüp o şehrüñ şehine
Eylemiş vaz’-ı cebîn dergehine
1454. Dimiş iy pâdişeh-i ‘âlem-gîr
Benem üstâd-ı fûnûn-ı iksîr
1455. Buyrılursa kuluña hüsni-i nazar
İdeyüm gencüñi pür-gevher-i zer
1456. Şüphe eylerseñ eğer utmada sâz
Li’lahi’l-hamd der-i tecrîbe bâz
1457. Bir nümûne ideyüm saña ‘ayân
Kendi çeşmüñle görüp soñra inân
1458. Bu sözi işidicek şâh-ı kerem
Meyl idüp hâtır oldu hürrem
1459. Didi göster görelüm san‘atüñi
Bilelüm mertebe-i kudretüñi

1451a. âmihte-i : âmihte B.

1452b. almış; olmuş B.

1456a. utmada: itmede M2.

1458a. Ü’de böyledir:Hamdü-li’llâh der-i tecrîbe bâz/ kerem: cihân M3, B.

1458b. hürrem: şâdmân M3,B.

1459a. görelüm: göreyüm M3,Ü,B.

1460. Yazdı bir deftere bir kaç eczâ
Birinün ismi Tarâmun-ı Hitâ
1461. Didi âmâde idüñ bunları heb
Hünerüm gestereyüm saña bu şeb
1462. Şâh emriyle segirdüp huddâm
Aldılar cümle-i eczâyı tamâm
1463. Olmadı lîk Tarâmun peydâ
Didi iksîrger iy milk-ârâ
1464. Tarâmun'dur buna cüz'-i a'zam
Kîmya olmaz o olmazsa etem
1465. Şâh te'kîd ile itdi fermân
Ki bulunmak gerek elbet bu zamân
- 40a. 1466. Biribirine girüp 'attârân
Aradılar anı dükkân dükkân
1467. 'Âkıbet biri didi bir eczâ
Bende var nâmını bilmem ammâ
1468. Götürüñ belki budur maksûdı
Dahı yok şübhemüzüñ mevcûdı
1469. Kîmyâger göricek didi beli
Budur iksîrüñ ehemmi-i 'ameli

1467a. biri didi: didi biri B.

1467b. nâmım: adınıM3, U.

1468b. şübhemüzüñ: şehrumüzñ U, Ü, B.

1469b. iksîrüñ ehemmi-i: iksîr-i ehemmiüñ Ü.

1470. Girdi tenhâ şeh ile bir câya
Urdu hîle körügin eczâyâ
1471. İdüp eczâyı ‘amelle itlâf
Kıdrenüñ ka‘rına çökdi zer-i sâf
1472. Bûteye koyup idüp istihlâ
Bir sebîke zeri itdi peydâ
1473. ‘Aklın aldurdı görüp şâh-ı cihân
Didi tahsîn idüp iy rind-i zamân
1474. Âferînler saña hem san‘atuña
F enn-i iksîrde ehliyyetine
1475. Lîk var mı anı tekmîle sebîl
Tararnûn’ı nice itsek tahsîl
1476. Didi ol rindek-i iksîr-nümâ
İtmek ister sefer-i milk-i Hitâ
1477. Didi şeh yine meğer sen gidesin
Gayrı bilmez bu işi sen idesin
1478. Didi fermân senüñ iy şâh-ı cihân
İdeyüm yoluna cânım kurbân
1479. Virdi ol şâh aña çok mâl u menâl
Eyledi şeh-i Hitâ’ya irsâl

1471. beyit Ü nüshasında yoktur.

1472a. istihlâ: isticlâ A.

1473b. zamân: cihân M3,B.

1475a. lîk var mı: bulunur mı Ü. /anı: bunı M3 U.

1476a. rindek: düzdek B.

1478b. yoluña: başuña U.

1480. Aldı ol genci o rind-i ‘ayyâr
Geldügi semte yine itdi firar
1481. Gence nâ’il olan iksîri n’ider
O gidişdür ki gider dahı gider
1482. Bu haberle tolup efvâh-ı cihân
Oldı hayrân ‘ukalâ-yı devrân
1483. Var idi anda meğer bir dervîş
‘Âlemüñ bî-hıredinden dil-rîş
1484. Kanda gûş eyler ise bir ahmak
Deftere ‘âdeti idi yazmak
1485. Görüp olduğını şâhuñ sâhî
Defterüñ başına yazdı şâhı
1486. İşidüp şâh anı itdi ihzâr
Didi iy nâmkeş-i nâ-hüşyâr
- 40b. 1487. Didi vâki‘ mi tahrîrâtuñ
Humkuma var mı senüñ isbâtuñ
1488. Didi bir düzdek-i mechûlü’1-hâl
Eline geçmiş iken meblag-ı mâl
1489. Bir dahı semtüñe ‘azm itsün mi
‘Akl u dâniş bunı hazm itsün mi

1485b. şâhı: anı M3.

1487a. didi: söyle M3, Ü, B.

1488b. meblag-ı: meblag u U, Ü.

1489b. hazm: cezm M2, M3, U, B.

1490. Bu kadar mâl ile ol ferzâne
Gelmez ola meğer ol dîvâne
1491. Kîneden hatıruñı sâf eyle
Yazmayum mı seni insâf eyle
1492. Didi ol yâ gelicek n'eylersin
O zamân da ne cevâb eylersin
1493. Didi şâhum var anuñ âsânı
Seni bozup yazarum ben anı
1494. Hele ben bildigüm iy cân-ı peder
'İlm-i iksîrde ancak bu kadar
1495. Dahı a'lem var ise ben bilmem
O da a'lem degül Allah a'lem
1496. Pederüñ pendini gûş-ı güher it
Düşecek derd degüldür hazer it

DER BEYÂN-I ZARAR-I NAKL-İ KELÂM

1497. İy sebak-han-ı kitâb-ı ülfet
Edeb-âmûz-ı rüsum-ı sohbet
1498. İtme zinhâr sakın nakl-i kelâm
Olma pâzeng-i kelâm-ı nemmâm
1499. Satma ber-kâ'ide-i dellâlî
Kîse-i gûşa giren akvâli

1490b. ola meğer ol: ol ola meğer B.

1492a. ol: şâh M3, B.

1493a. şâhum var: kim vardur B.

500. Olma râfi‘ ‘alem-i vesvâsı
Biribirine düşürme nâsı
1501. Dehenüñ itme memerr-i akvâl
Dimesünler saña nakkâl-ı makâl
1502. Bezmden bezme getürme suhanı
Eyle sandûk-ı emânet deheni
1503. Dehen ü gûşı emânetkâr it
Geh sorarlarsa bile inkâr it
1504. Hüsn-i dîndür didi Şâh-ı ma‘nî
Terk-i lâ-yelzem ü mâlâya‘nî
1505. Nakl-i meclis ider îrâs-ı fesâd
Virür ashâb-ı musâfâta kesâd
1506. Koparur fitne vü âşûb u cidâl
Gâh olur belki mü‘eddî-yi kitâl
- 41a. 1507. Kimde olsa mütemekkin bu sıfat
Olur âvâre-i kûy-ı mihnet
1508. Olur emsâl arasında mezmûm
Makdemin hâlk şümâr eyler şûm
1509. Vardugı yirde sükût eylerler
Sakınuñ geldi münâfik dirler
1510. Sârık-ı ma‘ni vü câsûs-ı peyâm
Düzd-i çâpük-rev-i kâlâ-yı kelâm

1503a. dehen ü: deheni Ü.

1505a. îrâs: irâd M3, B.

1505b. mükâfât: müzâfât M3.

1508b. şümâr: şî‘âr A.

1511. Nakl ider meclisi bî-sabr ü şekîb
İtmesün kimseye Allâh nasîb
1512. Hâce-i mes'ele-âmûz-ı edeb
Didi “meclisler emânetdür heb”
1513. ‘Ayb sad-‘ayb ki ehl-ı İslâm
İde tahrîr-i terâzû-yı kelâm
1514. Bogazı boş ne sebük-serler olur
Ki suhan nakline sür‘atle solur
1515. Tâ yitişdüremeyicek oturamaz
Haberin söylemedükce turamaz
1516. Nefsine iki nefes cebr idemez
Sâded açılmaga da sabr idemez
1517. Boşadur her ne ise hemyânın
Başı aşaga ider enbânın
1518. Ne işitmişse anı nakl eyler
Birazın da kîsesinden söyler
1519. Sirke tulumına beñzer nemâm
Çatlar itmezse eğer nakl-i kelâm
1520. Hasbi âlûde-i gamdur gammâz
Ki olur gördüğü gamla enbâz

1511a. Nakl ider meclisi: nakl-i meclis ider M1, M3, nakl-ı meclis ola U, Ü; nakl ider meclis B.

1512b. meclisler: meclisde B.

1513a. ‘ayb: ‘ayb u U, Ü.

1515a. tâ: yâ A/yitişdüremeyicek: yitişdürmek için B.

1517b. başı: başın B/ aşaga: aşagı U, Ü.

1518b. kise: kese U, B.

1520a. hasbî: cismi M3, Ü.

1521. Mihnet-i gayrdan eyler o huzûr
Kimde kim gam göre olur mesrûr
1522. Dili kurşun dehen-i serdi tüfeng
Bir nefesde koparur şu'le-i ceng
1523. Anı derkâr idicek îkâda
Döner ol birini de ifsâda
1524. Turamaz naklini idince tamâm
Sür'at ile ider andan da kıyâm
1525. Yine bir meclise de cânın atar
Anda da her ne işitdiyse satar
1526. Böyle böyle iderek nakl-i kelâm
Dolaşur ahşâma dek şehri tamâm
1527. Tab'ı bu 'âdeti bu kârı budur
Rûz ü şeb nuhbe-i efkârı budur
- 41b. 1528. Bir husûmet bıragur ol bed-asl
Nesl-i evlâda sürer olmaz fasl
1529. İki fırka hedef-i mihnet olur
Sulh olurlarsa da bî-lezzet olur

1521a. gayrdan: gayriden B,

1521b. göre: görür M3.

1523. beyit M3 nüshasında yoktur.

1523b. döner: dutar B.

1524b. sür'at ile: sür'at eyler A; sür'atinden M3.

1525a. bir meclise de: meclislere M3.

1525b. işitdiyse: iş itdiyse B.

1526b. Gezer ahşâma degin şehri tamâm B.

1530. Ger düşe itdüği ifsâdı dile
Aralıkda satılır kendü bile
1531. Âhîrinde hod işi vaveyla
“Katlden fitne eşed” didi Hudâ
1532. Peyk-i ahbâr-ı havâdis niçe har
İtmiş agzın kulagın vakf-ı haber
1533. Bâz idüp gûşını âvâze içtin
Cân virür bir haber-i tâze için
1534. On konak yirden ulag itse güzer
Alur elbetde ne hâl ise haber
1535. Kendü şehrine gelen ahbârı
Alur açılmadan evvel bârı
1536. Sahibi itmeden emrine kıyâm
Ol yayar dâ’ire-i şehre tamâm
1537. Kırk konak ‘azl ile nasbuñ haberi
Nâ’il-i zevk ider ol der-be-deri
1538. Kendi ‘aklında olan kem-hiredân
İstimâ’ından olurlar şâdân
1539. Geçinüp zu’mularınca ‘ukalâ
Biribirinden iderler ihfâ

1531a. âhîrinde: âhîretde B./ hod işi: işi hod U.

1532a. Niçe aħbâr u havâdis niçe ħar B.

1534a. ulağ: olan A, B.

1535b. bârı: enbârı B.

1537a. haberi: haberin Ü.

1538a. kem-hiredân: bî-hiredân M3.

1540. Der-i devletde o iş hod bitmiş
Şâyi' olmuş unudılmış gitmiş
1541. İki ay itmiş ara yirde güzer
Bunda bunlar anı kıymetlü satar
1542. Nev-be-nev itmede devletde zuhûr
Günde sad-gûne anuñ gibi umûr
1543. Geçinen taşrada ehl-i tedbîr
Kâbil olmaz biri itse takrîr
1544. Turfa dir bî-hıredân-ı 'âlem
Nâdir ancak bunu añlar âdem
1545. Hamdu-li'llâh hele iy cân-ı peder
Sende yokdur bu sıfatlardan eser
1546. Yine ümmîdüm odur ki Allâh
Seni bu gâ'ileden ide nigâh
1547. Şerr ile olmayasın âlûde
Dü-cihânda olasın âsûde

MATLAB-I LÂZİME-İ HİKMET Ü TİB

- 42a. 1548. Mü'mine farzdur eya rûh-ı revân
'ilm-i ebdân ile 'ilm-i edyân

1540a. o iş hod: hod ol iş U, Ü, B.

1541b. anı: bunu B.

1543a. ehl-i: a'îâ B.

1543b. Kâbil: Kâ'il B.

1546a. ki: kim B.

* Matlab: Mebhas A.

1549. Tıbdur akvâ-yı mühimmât-ı fünûn
Anı münkir degül illâ mecnûn
1550. Kangı mahrûse ki yok anda hakîm
Yok cevâz olmaga ol yirde mukîm
1551. Kangı ma‘mûrede kim olmaya tıb
Telef-i nefsi olur müstevcib
1552. İtmiş eczâ vü ‘akâkîri Hudâ
Maraz u ‘illete esbâb-ı şifâ
1553. Dinür ammâ o tabîbe hâzık
Ki ola ismi hakîme lâyık
1554. Çok fünûn görmege muhtâc tabîb
Her fünûndan ola bir nebze nasîb
1555. Evvelâ hikmet ü hey’et lâzım
Nahv ü sarf u ‘Arabıyyet lâzım
1556. Hem mücerrib ola hem ehl-i kitâb
Ola daña-yı havâss-ı a‘şâb
1557. Nabzdan eyleye teşhîs-i ‘araz
Ola sebbâbesi câsûs-ı maraz

1550a. ki: kim Ü.

1550 ve 1551. Beyitler U nüshasında yer değiştirmiştir.

1551a. kim: ki B./ tıb: tabîb B.

1552a. eczâ vü: eczâ-i B.

1552b. maraz-ı: maraz u M1, B.

1553h. ismi: ism-i U, Ü.

1554b. fünûndan: birinden U, B/ nebze: hisse B.

1555a. hikmet ü hey’et: hey’et ü hikmet B.

1557a. ‘araz: maraz Ü.

1558a. eczâ- yı: eczâ vü M2, M3, U, Ü.

1558. Tab'-ı eczâ-yı 'akâkîri bile
Kişver-i cismde tedbîri bile
1559. İde tedbîr ü taharriyle 'ilac
İtmeye cehl ile ifsâd-ı mizâc
1560. Ola mardâya delîl-i sıhhat
Olmaya takviye-dâd-ı 'illet
1561. İde kânûñ ile tedbîr-i devâ
İtimeye tecribeye hâlkı fidâ
1562. İtmeye nişter-i ceqli hûn-rîz
Olmaya râh-zen-i 'ömr-i 'azîz
1563. Şerbeti eylese teskîn-i mevâd
İde ta'dîl-i tıbâ'-ı ezdâd
1564. Dinmez ol şahs-ı hevskâra hakîm
K'ola bî-tecribe vü bî-ta'lîm
1565. Hod-be-hod tıbba o kim sâlikdür
Ne tabîb ol maraz-ı mühlikdür
1566. Mütetabbib katı çok şâhs-ı garîb
Geçinür kendi hayâlinde tabîb

1558b. cismde:gevdede U.

1558b. cismde : gövdede U.

1559. beyit M3 ve U nüshalarında yoktur.

1559a. taharriyle: tecerrüble B.

1560. beyit M3, U ve Ü nüshalarında yoktur.

1561a. devâ: şifâ B.

1563a. eylese: eyleye B.

1563b. tıbâ': tabâyi' U.

1564a. hakîm: 'alîm U.

1566b. hayâlinde: hayalince M3.

1567. Bir nice harf-ı tabâbet kapmış
Kendüyi nakd-ı Felâtûn yapmış
1568. Almaz asla nazara Sokrat'ı
Kendi şâkirdi bilür Bokrat'ı
- 42b. 1569. Geçinür vaz'-ı hakîmâne ile
İstîlâhât-ı tabîbâne ile
1570. Anlaruñ da çoğı ammâ ki galat
Gırçegin dirseñ eğer zu'mı fakat
1571. İstîlâhâtı sürer ma'nâsuz
Şerbet ü hukne yapar eczâsuz
1572. Ratb ü yâbis suhanı ser-tâ-pâ
Birinüñ aslını bilmez ammâ
1573. Söz arasında satar bârid ü hâr
Sanur ammâ ki esâmî-i diyâr
1574. Zann ider müfred işitse kelîmât
Dir mürekkeb diseler yok mı devât
1575. Derdi yâ akçe ya hod şöhretdür
Fenn-i hikmet arada âletdür
1576. Zu'mı var öğrenemez ehlinden
Öldürür hastaları cehlinden

1567b. yapmış: itmiş Ü.

1568. Beytin kafiyeleri U nüshasında, "Bokrat / Sokrat" şeklindedir.

1570b. fakat: sakat B, U.

1574a. zann ider müfred: zann-ı müfredle M1, M3, U, Ü.

1577. Kanda kim haste göre bî-pervâ
Yapışur nabzına ammâ bî-câ
1578. Kabzı fark eyeleyemez lînetden
Safreti añlayamaz humretten
1579. Eylemez fark-ı süfûf u ma'cûn
Sanur afyûna dinür aftimûn
1580. İder insânı mey-i merg ile mest
Yitürür 'ömr dırahtına şikest
1581. Görse kârûre sanur zarf-ı şarâb
Şâh-ı haccâmı sanur kâse-i âb
1582. Virür ishâle müleyyinle güşâd
Kabza imsâk ile eyler imdâd
1583. Renc-i sevdâya virür bâzincân
Kan alur kande görürse yerekân
1584. Yidürür hikkeye balıkla leben
Kokıdur derd-i sere müşk-i Hoten
1585. Yah virür itse su'âle tedbîr
Yidürür hârr-mizâca incir
1586. Yidürür haste-i hummâya 'asel
Derd-i çeşme akıdur âb-ı basal

1577b. nabzına: nefese M1.

1578a. Kabzını fark idemez lînetden B.

1578b. safreti: safrâyı A.

1580b. 'ömr: 'ömri M1, M3, U.

1581a. görse: göre M1.

1582a. müleyyinle : teleyyinle M3.

1584a. hikkeye: hastaya A.

1587. Böyledür şimdi tabîbân-ı zamân
Ekseri câhil ü ahvâl-nedân
1588. İktizâ itmeyicek yorma tenüñ
Tahta-i tecribe itme bedenüñ
1589. İktizâ itdügi dem bî-tehîr
Re'y-i huzzâk ile eyle tedbîr
- 43a. 1590. İt müdâvâ bulıcak üstâdın
Vezn kıl rütbe-i isti'dâdın
1591. Rence kâfi saña Tıbb-ı Nebevî
Tıbb-ı şâfi hikem-i Mustafavî
1592. Mi'deye didi Nebî beytü'd-dâ
Himye hakkında didi re's-i devâ
1593. Eyle bu kâ'ideyi pîş-i nihâd
İtme zinhâr bu mikdârı ziyâd
1594. Eyle perhîzi muhâfız bedene
Girmesün hasm-ı maraz kasr-ı tene
1595. Fasl-ı nisândaki fasd u lînet
Oldı müstevcib-î hıfz-ı sıhhat
1596. Çâr-şenbede gerek şürb-i devâ
'Ameli mu'tedil olsun ammâ

1587a. böyledür: böyle hep A.

1587b. câhil ü: câhil-i B./ahval-nedân: hâl-i ebdân M1; ahvel nâdân U.

1588b. itme: eyler U, Ü.

1591a. kâfi: nâfi M3.

1593a. Eyle ber-kâ'ide-i pîş-i nihâd U./pîş-nihâd: bî-pîş-nihâd M1.

1593b. mikdârı: mikdara M3.

1596b. 'ameli : 'amel-i B.

1597. Fasda se-şenbedür iy rûh-ı revân
Elli dirhem kadar itsün cereyân
1598. Hukne-i leyyinenüñ nef'i kesîr
‘îlel-i mi’deyi def’a iksîr
1599. Bunlaruñ itme verâsına güzer
Şerbet-i hârreden eyle hazer
1600. Hak seni itmeye muhtâc-ı hakîm
Tûl-ı ‘ömr ile vire tab’-ı selîm

MATLAB-I LÂZİME-İ HAYR-DU‘Â

1601. Li’llahi’l-hamd tamâm oldı suhan
Açalum ed’iye-i hayra dehen
1602. Hazret-i Hak seni ma’mûr itsün
Gussadan hâtıruñı dûr itsün
1603. Olasın ‘izzet ile ber-hurdâr
İdesin ‘ömr-i tabî’îye güzâr
1604. Hayr ide Hazret-i Hak encâmuñ
İ’tidâl üzre gece eyyâmuñ
1605. Virsün Allâh saña ‘ömr-i dirâz
Olasın ‘ilm ü ‘amelde mümtâz
1606. Olasın kâ’im-i mihrâb-ı salâh
Bulasın mertebe-i fevz ü felâh

1598a. hukne-i leyyinenüñ: hukne vü lînetinüñ M3; huknenüñ leyyinüñ M1.

1599a. nazar: güzer B.

1601a. li’llahi’l-hamd: hamdü-li’llâh Ü; hamdü-li’llâh ki U.

1603b. tabî’îye: tabî’iyi M3; tabî’îde U, Ü./ güzâr: karâr U, Ü.

1607. Olmayup Hakk'a vü hâlka magdûb
Seni Allâh ide mahbûb-ı kulûb
1608. Meslegüñ ola rüsûm-ı âdâb
Halk senden ideler şerm ü hicâb
1609. Âsitânuñ ola me'vâ-yı sürûr
Hânedânuñ ola meştâ-yı huzûr
- 43b. 1610. Cem' ola hâneñe hayr ü bereket
Girmeye kîseñe mâl-ı rişvet
1611. Lokma-i zehr-i ribâ yimeyesin
Ne güzel bâd-ı hevâ dimeyesin
1612. Leşker-i 'avn mededkâruñ ola
Sâni'-i kevn nigehdâruñ ola
1613. Olasın dagdagadan âzâde
Ola her istedigüñ âmâde
1614. Rızık için çekmeyesin renc ü ta'ab
Nî'metüñ olmaya muhtâc-ı taleb
1615. İrişe ni'met-i Hak bî-zahmet
Hâsidüñ görmeye rûy-ı râhat

1607a. Hakk'a vü halka: halka vü Hakk'a M1, M3, U.

1608a. rüsûm-ı: rüsûm u B.

1610a. ola: olup M3, U,B.

1611a. zehr-i: zehr ü M3.

1611b. dimeyesin: yimeyesin B.

1615. beyit M1 nüshasında yok; U nüshasında ise 17 beyit sonradır.

1615b. rûy-ı : gerd-i B.

1616. Bulasın ni‘met-i bî-sa‘y ü ‘amel
Göresin râhatı bî-ceng ü cedel
1617. İhtiyâc eylesün destüñi pest
Bahş idüp sen olasın bâlâ-dest
1618. Dehenüñ hâhişe bâz itmeyesin
Tañrı’dan gayra niyâz itmeyesin
1619. Keşf-i hâl itmeyesin bî-derde
İlticâ itmeyesin nâ-merde
1620. Her neye itse ta‘alluk nazaruñ
Ola âsânlıg ile mâ-hazaruñ
1621. Gayruñ olsa ne kadar eşyâsı
Bulına sende anuñ a‘lâsı
1622. Ye’s ile çeşmi pür-eşk itmeyesin
Kimsenüñ hâline reşk itmeyesin
1623. Kalbüñe bulmaya mahal evhâm
Gözlerüñ görmeye gerd-i âlâm
1624. Düşme ol mihnete kim âh idesin
Görme ol hâli ki ikrâh idesin

1616a. ni‘met-i: ni‘meti Ü, B./bulasın: irişe M1.

1616b. râhatı: râhat-ı A.

1617a. pest: bâz Ü.

1617b. bâlâ-dest: hem pervâz Ü.

1620b. âsânlıg ile: âsânlıga Ü.

1621b. anuñ: dahı U, Ü

1622a. ye’s: yaş B./çeşmi: çeşm-i M3.

1623b. gerd: rûy M1.

1624b. hâlî: gâ’ili Ü.

1625. Kimseden çekmeyesin haşyet ü bîm
Dest-girüñ ola Settâr-ı kerîm
1626. Hâtıruñ olmaya pâ-mâl-i melâl
İrmeye devletüñe dest-i zevâl
1627. Hîç hamyâze-i gam çekmeyesin
‘Ömrüñ oldukça sitem çekmeyesin
1628. Senge meyl eyler iseñ gevher ola
Topraga el uzadursañ zer ola
1629. Feth olup mahzen-i genc-i gaybuñ
Nakdden olmaya hâlî ceybüñ
1630. Olmaya masdar-ı hâhiş dehenüñ
Göstere nâz-ı me’âlüñ suhanuñ
- 44a. 1631. Mâldan olmaya hâlî bucaguñ
Nârdan olmaya hâlî ocaguñ
1632. Lutfdan gayriye dest açmayasın
Halka lutf eylemeden kaçmayasın
1633. Lîk olsun suhan -ârâ-yı kerem
Dehenüñ mâşta-i lafz-ı ne’am
1634. Çog ola mâluñ ile evlâduñ
Arta evlâduñ ile îrâduñ

1625. Beyit M3 nüshasında aşağıdaki gibidir:

Kimseden çekmeyesin renc ü ta’ab
Dest-gîrüñ ola hem Hazret-i Rab

1626b. devletüñe dest-i: devlete hiç U.

1627b. çekmeyesin: görmeyesin A.

1630b. me’âlin: me’âli M1, M3, U, Ü; tâze le’âli M2; me’âlin B.

1631 b. nârdan: nâzdan B.

1633b. ne’am: nagam M2, M3.

1635. Mazhar-ı mevhibe-i Hak olasın
Eyü evlâda muvaffak olasın
1636. Görme derd-i ser ü çeşm ü dendân
Olma muhtâc-ı hakîm-i devrân
1637. Hil'at-ı 'izzet ola dûşuñda
Şâhid-i 'âfiyet âgûşuñda
1638. Zîr-i rânuñda ola tevsen-i kâm
Olasın nâ'il-i gülgeşt-i merâm
1639. Varasın seyr-i gül ü yâsemene
Bâgdan bâga çemenden çemene
1640. Milk-i gülzâruñ ola bâd-ı nesîm
Vakf-ı evkâfuñ ola nâz u na'îm
1641. Olmaya bâg-ı dilüñ pejmürde
Kimseden olmayasın âzurde
1642. Hâtır-ı hasmuñı vîrân ide Hak
Cümle müşkillerüñ âsân ide Hak
1643. Düşmenüñ var ise pâ-mâlüñ ola
Halk pervâne-i ikbâlüñ ola

1636a. ser ü: ser A.

1636b. hâkim-i devrân: hakîmân-ı zamân M2, M3.

1639a. serv-i: seyr-i M1, M, U, Ü, B.

1640a. bâd; bûy B; pay A.

1641a. Dil: mül M1

1642a. hâtır-ı: hâtırı U.

1644. Kimseden görmeyesin çîn-i cebîn
N'olduğın bilmeyesin âh u enîn
1645. Düşmenüñ handeye hasret-keş ola
Sînesi pâ-zede-i âteş ola
1646. Virmeyüp mühr-i temessük deyne
Belki hiç girmeyesin mâ-beyne
1647. Kimsenüñ olmaya sende hakkı
Görmeye tahta-i bâbuñ dakkı
1648. Hasm ile mahkemeye gitmeyesin
Emr-i şer'üñ sözin işitmeyesin
1649. Mâl ü milküñde zarar itmeyesin
Sahn-ı 'âlemde keder çekmeyesin
1650. Dâ'imâ safh-ı cemîl işleyesin
Halka sen hakkuñı bağışlayasın
1651. Da'vete gitmeyesin bî-'izzet
Hânedan çıkmayasın bî-ragbet
- 44b. 1652. Dâ'imâ hurrem ü handân olasın
Câme-pûş-ı ser ü sâmân olasın
1653. Her şebân-geh yakasın şem'-i 'asel
Girmeye meclisüñe dûd-ı kesel

1644a çîn i cebîn: 'unf-ile bîm U.

1644b. âh u enîn: hüzn-i elîm U.

1649a. itmeyesin:çekmeyesin M1, M2, M3, U, Ü, B.

1651a. 'izzet: da'vet U, Ü.

1653b. dûd: derd U, B.

1654. Dest-beste turalar huddâmuñ
‘Ayš ü ‘işretle gece eyyâmuñ
1655. Yapdırup tâze-be-tâze câme
Köhne geydürmeyesin huddâma
1656. Pây-mâl-i sükalâ olmayasın
Ta‘negâh-ı ‘ukalâ olmayasın
1657. Bulmaya ta‘ne mahal kimse saña
Dimeye kimse bu düşmezdi aña
1658. Eylesün gûşuñi gül harf-i tarab
Gûşuñ olsun sebab-i hande-i leb
1659. Her şebüñ kadr ola her rûzuñ ‘îd
Göresin devlet ile ‘ömr-i mezîd
1660. Çün Ebu’l-Hayr konuldı nâmuñ
Hayr ide Hazret-i Hak encâmuñ

1657a. Bulmaya kimse mecâl ta‘ne saña B.

1658a. harf: berg Ü.